

Tussen onmacht en onwil

Een kwalitatief onderzoek naar
twintig Marokkaanse veelplegers

dr. mr. A.Ph. van Wijk
drs. Y.M.M. Schoenmakers

**POLITIE**

• Politieacademie
Police Academy of the Netherlands



Tussen onmacht en onwil

Een kwalitatief onderzoek naar
twintig Marokkaanse veelplegers

dr. mr. A.Ph. van Wijk
drs. Y.M.M. Schoenmakers

In opdracht van

Politie Brabant-Noord, district Den Bosch

Met dank aan

Drs. N. Arts (Advies- en Onderzoeksgroep Beke)

Dr. E. Bervoets (COT)

Dr. H. Ferwerda (Advies- en Onderzoeksgroep Beke)

Dhr. R. Onstwedder (Politie Brabant-Noord)

Mevr. Drs. M. Sluijters (Gemeente Den Bosch)

Dhr. M. Tijssen (Politie Brabant-Noord)

Dhr. T. Wouters (Politie Brabant-Noord)

Omslag

Marcel Grotens

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en vraagstelling	5
2.	Opzet en uitvoering van het onderzoek	7
3.	De aanpak van de Marokkaanse veelplegers in Den Bosch	15
4.	Gezinsachtergronden en –functioneren	21
5.	Onderwijs	27
6.	Werk en financiën	31
7.	Riskante gewoonten	35
8.	Gezondheid	39
9.	Vrije tijd en vrienden	43
10.	Criminaliteit	49
11.	Contacten met instanties	59
12.	Conclusies en aanbevelingen	71
	Bronnen	85
	Bijlagen	87

1. Inleiding en vraagstelling

Allochtonen jongeren, oftewel jongeren van wie de ouders niet in Nederland zijn geboren, komen regelmatig op een negatieve manier in het nieuws. Daarbij gaat het met name om Marokkaanse jongeren, die naar verhouding veel in de politiestatistieken voorkomen vanwege crimineel gedrag en verantwoordelijk worden gehouden voor ander antisociaal gedrag, zoals onlangs met de ongeregelde horeca in Amsterdam-West en in de Utrechtse wijk Kanaleneiland-Noord. In oktober 2007 wordt in de wijk Kanaleneiland-Noord voor een half jaar een samscholingsverbod ingevoerd om de overlast van Marokkaanse jongeren tegen te gaan. Een maand later zet burgemeester Cohen van Amsterdam een speciaal regionaal researchteam in om groepen criminele jongeren in Amsterdam-West in kaart te brengen en op te pakken. Niet alleen grote steden ervaren overlast van Marokkaanse jongeren, ook in middelgrote steden als Gouda en Ede, waar een grote Marokkaanse gemeenschap woont, is de problematiek onder Marokkaanse jongeren een aandachtspunt van de politie en het lokale bestuur. Ook in Den Bosch zijn er problemen met een groep Marokkaanse jongeren. Voor een deel beperken die problemen zich tot rondhangen en andere vormen van overlast; voor een ander deel betreft het een groep die stelselmatig misdrijven pleegt. Wat betreft de relatie tussen stelselmatige plegers en etniciteit wijzen de landelijke cijfers uit dat Marokkaanse veelplegers bovenaan staan in de statistieken¹. De politie Den Bosch heeft vanaf 2005 een lijst samengesteld van Marokkaanse jongeren die op grond van het aantal gepleegde feiten als veelpleger worden bestempeld. In 2006 werden er 78 Marokkaanse jongeren als veelpleger aangemerkt. Deze jongeren zijn verantwoordelijk voor veel strafbare feiten en/of zorgen voor veel onveiligheid(sgevoelens) in de wijk.² Een aantal van deze jongeren is reeds aangehouden in het kader van de veelplegersaanpak; het andere deel staat daarvoor op de nominatie. In dat kader krijgen Marokkaanse veelplegers een op maat gesneden aanpak aangeboden (scenario's).

De gemeente Den Bosch wil (meer) handvatten aangereikt krijgen waarmee zij het preventief, curatief en repressief beleid inzake deze specifieke doelgroep een betere invulling kan geven en daarmee beter haar regisseursrol kan vervullen in het lokale veiligheidsbeleid. Vanuit de literatuur is wel duidelijk op welke leefgebieden de problemen van de Marokkaanse delinquenten (kunnen) liggen, maar de toespitsing daarvan op de situatie in Den Bosch ontbreekt. Het gaat hierbij vooral om de informatie die bij de diverse instanties aanwezig is en die – voor deze groep – niet systematisch bij elkaar is gebracht en geanalyseerd. Vragen die bij de gemeente leven, zijn bijvoorbeeld: hebben deze jongeren schulden en/of een uitkering, zijn er andere familieleden actief in het criminele circuit, welke opleiding hebben ze gevolgd en hebben ze die afgemaakt, zijn ze werkloos, hebben ze bepaalde psychische stoornissen, gebruiken ze drugs, wat zijn de witte vlekken in de aanpak voor de verschillende instanties et cetera?³ Inzicht in deze factoren is belangrijk om interventies en beleid gericht in te kunnen zetten.

¹. Zie bijvoorbeeld Tollenaar et al. (2007); Blom et al. (2005).

². In dit verband wordt wel gesproken van 'vrijplaatsen' en 'sociale herovering van de wijk'.

³. Nadrukkelijk merken we op dat dit onderzoek geen evaluatief karakter heeft ten aanzien van het functioneren van de organisaties.

Aan de Politieacademie is gevraagd een onderzoek te verrichten met als doel het verkrijgen van inzicht in de kenmerken en achtergronden van de Marokkaanse veelplegers in Den Bosch om zo de mogelijkheden tot preventief, curatief en repressief ingrijpen te verbeteren.⁴

Vraagstelling

1. Wat zijn de kenmerken en achtergronden van de Marokkaanse veelplegers op de verschillende leefgebieden (gezin, school, vrienden en vrije tijd, gezondheid, alcohol en druggebruik, financiën en werk, politie- en justitiecontacten en contacten met instanties)?
2. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan ter verbetering van het preventief, curatief en repressief ingrijpen, ofwel het integrale beleid ten aanzien van veiligheid en criminaliteit rond Marokkaanse jongeren in Den Bosch?

⁴. Het onderzoek spitst zich toe op de groep in de leeftijd tot maximaal 24 jaar; in Den Bosch vallen zij onder de noemer 'jeugdige' veelpleger (zie ook volgend hoofdstuk).

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek naar de Marokkaanse veelplegers heeft zich afgespeeld in Den Bosch. De jongeren wonen hier en maken zich in de stad en soms ook in omringende gemeenten schuldig aan criminaliteit en veroorzaken overlast. In dit hoofdstuk bespreken we hoe het onderzoek is opgezet en uitgevoerd. Het onderzoek is te typeren als kwalitatief. Als eerste staan we stil bij de definitie en afbakening van de onderzoeksgroep evenals de wijze waarop we de data hebben verzameld. Daarna gaan we in op de wijze waarop het onderzoek is verlopen, de kwaliteit van de verkregen informatie en de beperkingen van dit onderzoek. Tot slot geven we aan hoe de resultaten van het onderzoek worden beschreven.

Definitie onderzoeksgroep

De politie Den Bosch heeft in 2006 een lijst samengesteld van 78 Marokkaanse jongeren van 12 tot en met 24 jaar die als veelpleger zijn bestempeld.⁵ De politie hanteert zelf de term 'veelplegers' voor deze jongeren en spreekt ook over de zogenoemde 'veelplegerslijst'. We merken hierbij op dat de definitie van veelpleger zoals politie Den Bosch die hanteert, afwijkt van de landelijk gehanteerde definitie waarbij alleen het aantal gepleegde strafbare feiten telt. In Den Bosch wordt bij de bepaling of iemand veelpleger is niet alleen het aantal strafbare feiten die jongeren plegen meegenomen, maar bijvoorbeeld ook structureel wangedrag. Ze hoeven dus niet persé te voldoen aan het aantal strafbare feiten volgens de veelplegerdefinitie zoals die wordt gehanteerd in Den Bosch. Een aantal registraties in BPS is in Den Bosch soms al voldoende om als veelpleger bestempeld te worden.⁶ Voorts worden jeugdige en meerderjarige veelplegers onderscheiden. Een van de criteria voor jeugdige veelplegers luidt: 'Dat is een persoon in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar, die in het peiljaar 2005/2006 en de 5 daaraan voorafgaande jaren, als 15-jarige zes maal of meer als verdachte voorkomt in het Bedrijfsprocessensysteem (BPS).'⁷ Deze jongeren lopen het risico zich te ontwikkelen tot veelpleger als instanties er niets aan doen, zo is de redenering. Meerderjarige veelplegers vallen in de leeftijdscategorie van 18 t/m 24 jaar en moeten onder andere in een periode van 5 jaar meer dan 10 antecedenten hebben (waarvan minstens één in het peiljaar). Ook zij kunnen enkel op basis van BPS-registraties als veelplegers worden aangemerkt: zij moeten dan in het peiljaar en de daaraan voorafgaande 4 jaar 15 keer of vaker als verdachte worden genoemd in in BPS. De Marokkaanse veelplegers kunnen zowel minder- als meerderjarig zijn en worden in Den Bosch aangemerkt als een aan te pakken groep. In 2006 bestond de lijst uit 30 minderjarige en 48 meerderjarige Marokkaanse veelplegers.

⁵. Minimaal een van de ouders van deze jongeren is van Marokkaanse afkomst. In 2005 telde deze lijst 49 jongeren en in 2007 78 jongeren.

⁶. Registraties in het BedrijfsProcessenSysteem (BPS) van de regiopolitie Brabant-Noord.

⁷. Zie verder bijlage 1 voor de bredere omschrijving van de veelplegers in Den Bosch. Van een jeugdige veelpleger is volgens de landelijke definitie sprake als het een jongere betreft in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar tegen wie in zijn gehele criminele verleden meer dan 5 processen-verbaal zijn opgemaakt, waarvan tenminste één in het peiljaar.

Algemene inventarisatie

Het onderzoek behelst een dossierstudie. Het qua omvang kleinschalige onderzoek wint aan diepte en zeggingskracht als er voldoende (goede) gegevens over de individuele jongeren voorhanden zijn. Om een beeld te krijgen in welke mate instanties in Den Bosch informatie hebben over de 78 jongeren is een algemene inventarisatie gehouden onder 14 instanties in en rond Den Bosch die mogelijk zouden beschikken over gegevens.⁸ Gegevens de onderzoeksopdracht hebben wij daarbij ook bij het brede politieke werkveld gekeken, zoals de (im)materiële hulpverlening, Algemeen Meldpunt Kindermishandeling (onderdeel Bureau Jeugdzorg), Justitiële Jeugdinstelling Den Hey-Acker, en Bureau Jeugdzorg. Van de 14 aangeschreven instanties hebben er acht aangegeven over een of meer jongeren informatie te beschikken. Van de overige instanties is geen reactie ontvangen.

Een andere mogelijke bron van informatie betreft een computersysteem, PIX, dat sinds twee jaar operationeel is in Den Bosch en dat informatie bevat over ondermeer de veelplegers in Den Bosch. Het systeem is in beginsel te raadplegen door de veiligheidspartners en heeft onder meer tot doel het inventariseren van gegevens over jongeren die verspreid aanwezig zijn bij de instanties. Deze instanties moeten wel de informatie aanleveren zodat deze kan worden ingevoerd.⁹ Bij raadpleging hiervan aan het begin van het onderzoek blijkt echter dat er geen informatie is over de groep Marokkaanse veelplegers. Volgens een van de medewerkers van de politie is de reden hiervan dat de instanties (blijkbaar) geen informatie hebben aangeleverd. In een later stadium van het onderzoek blijkt er in PIX wel informatie voorhanden te zijn.¹⁰ De kwaliteit hiervan komt verderop aan de orde.

Vaststellen van de onderzoeksgroep

Op basis van de reactie van de instanties op de algemene inventarisatie is vervolgens nagegaan over welke jongeren de meeste informatie beschikbaar zou zijn. Dit heeft een overzicht opgeleverd van jongeren die bij veel instanties bekend zijn en van jongeren die nauwelijks bij instanties in beeld zijn geweest. Alleen uit de eerstgenoemde categorie is, mede omwille van de beperkte tijd, een groep samengesteld van 20 jongeren. Hierbij zijn de meisjes uitgesloten, omdat het bij hen volgens de politie niet zozeer gaat om het plegen van delicten, maar vooral om ander probleemgedrag, bijvoorbeeld in de thuissituatie. Er zijn enkele meisjes in de groep Marokkaanse veelplegers; in 2006 waren er 5 meisjes op de totale groep van 78, in 2007 waren dit er 3 op een totaal van 76. Een medewerker van de politie (Veelplegerteam) heeft advies gegeven over welke jongere het meest geschikt zou zijn om in het onderzoek te betrekken. Daarbij is met name uitgegaan van de veronderstelde hoeveelheid informatie over die jongeren. Om vertekening in de resultaten te voorkomen, is er voorts voor gekozen om slechts één jongen uit één gezin te nemen en wel de jongere waarover het meest bekend zou zijn bij de instanties. Het kwam namelijk voor dat er meer jongeren uit één gezin op de lijst stonden.

⁸. In overleg met de gemeente is een lijst van relevante instanties in Den Bosch samengesteld. Vanuit de gemeente zijn de instanties aangeschreven met het verzoek om informatie aan te leveren.

⁹. Er zijn drie medewerkers van de politie belast met de invoer van en controle op de kwaliteit van de informatie.

¹⁰. Het is niet duidelijk in hoeverre die informatie over de jongeren later ook is ingevoerd als gevolg van ons verzoek om gegevens uit PIX.

Hieronder staat een overzicht van de aantallen jongeren in de totale groep en onderzoeksgroep naar leeftijd en geslacht.¹¹

Tabel 1- Marokkaanse notoire jeugddelinquenten naar gemiddelde leeftijd en geslacht

totale groep	Aantal	leeftijd	<u>Selectie</u>	onderzoeks-groep	aantal	Leeftijd
man	73	19.3		man	20	19.9
vrouw	5	17.4		vrouw	0	
totaal	78	19.4		Totaal	20	19.9

De onderzoeksgroep bestaat zoals gezegd uit 20 jongeren. De gemiddelde leeftijd van de onderzoeksgroep ligt iets boven die van de totale groep, maar het verschil is niet significant. Het jongste lid van de onderzoeksgroep is 15 jaar en het oudste 24 jaar.

Informatieverzameling

De lijst met de 20 geselecteerde jongens is wederom opgestuurd naar de instanties, ook naar die instanties die bij de algemene inventarisatie geen reactie hebben gegeven, omdat zij mogelijk nu wel informatie konden/wilden aanleveren. Hieronder staat een overzicht van de 14 aangeschreven instanties en in hoeverre zij informatie hebben aangeleverd over de 20 jongeren. Hieruit blijkt onder andere dat het AMK en de reclassering geen informatie hebben aangeleverd en dat van een aantal jongeren geen gegevens beschikbaar zijn gesteld door Bureau Jeugdzorg¹² en de Raad voor de Kinderbescherming. Van een aantal andere organisaties – toegelicht met een voetnoot - was de informatie te summier of beperkt.

¹¹. We tekenen aan dat het goed mogelijk is dat de selectiecriteria (op de veelplegerslijst staan en de hoeveelheid informatie) invloed kunnen hebben op de resultaten.

¹². Wij kregen in een aantal gevallen geen informatie van Bureau Jeugdzorg, maar die bleek later wel te bestaan (zaten in de dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming).

Tabel 2 – Informatie verstrekt over jongeren (X) door de verschillende instanties

Instantie	Jongeren																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Justitie ¹³	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bureau Jeugdzorg	X	X	X	X	X	X	X	X								X	X		X	X
R. v/d K.	X	X	X	X	X	X		X	X								X		X	X
RIJ Den Hey-Akker	X	X	X	X	X		X			X	X						X		X	X
Halt ¹⁴																				
AMK																				
Juvans ¹⁵		X	X		X				X	X					X	X				
Leerplicht ¹⁶	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X				X	X	X	X	X
Novadic Centron (GGZ) ¹⁷																				
Veiligheidshuis	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Reclassering																				
AMSZ/CWI	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Politie ¹⁸	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X
PI Vught		X								X		X		X				X		X

Onderzoeksverloop

De fase van de dataverzameling verliep in het begin erg moeizaam. Terwijl sommige instanties vrijwel meteen voldeden aan het verzoek om informatie aan te leveren over de geselecteerde 20 jongeren, reageerden andere instanties minder snel, en leverden soms ook niet aan na enkele herhaalverzoeken.¹⁹

¹³. Via Justitie is een zestal dossiers (aangegeven met een **X**) aanleverd waarin naast rechtbankverslagen e.d. ook enkele rapporten te vinden van Reclassering waren.

¹⁴. Bureau Halt kon alleen maar aangeven of een jongere een Halt-sanctie had ondergaan en met welke uitkomst. Als gevolg van een wijziging van het registratiesysteem bij Halt was er verder geen overige (inhoudelijke) informatie beschikbaar. Het feit of een jongere een Haltstraf heeft gekregen, hebben wij bepaald aan de hand van politieke informatie.

¹⁵. Dit is een instelling voor maatschappelijk werk. De verstrekte informatie was qua omvang erg beperkt (paar regels per persoon). Over twee jongeren is mondeling aanvullende informatie gegeven, zij het zeer summier.

¹⁶. Over vier personen zijn uitgebreide rapportages beschikbaar, van de overige jongeren is met enkele regels aangegeven wat er over hen bekend is bij de Leerplichtambtenaar.

¹⁷. Slechts van een jongere is aangegeven dat er gegevens zijn naar aanleiding van een poliklinisch contact. Die informatie is echter niet ontvangen.

¹⁸. De politie heeft zowel een overzicht verschaft van de registraties (BPS, HKS) als netwerkanalyses van de geselecteerde groep Marokkanen en medeverdachten (op basis van BPS, HKS en RBS).

¹⁹. Een contactpersoon bij de gemeente fungeerde als intermediair tussen de instanties en onderzoekers. De verwachting was dat dit de voortgang van het onderzoek ten goede zou komen, omdat de gemeente een van de partners is van het Veiligheidshuis en verantwoordelijk voor het project Aanpak Marokkaanse Veelplegers.

Uiteindelijk hebben de meeste instanties wel een positieve reactie gegeven. Uitzondering is de reclassering (SRN) die geen informatie wilde verschaffen, omdat hiervoor toestemming nodig zou zijn van de jongeren zelf.²⁰ Het gebrek aan medewerking is spijtig, want een belangrijk deel van de jongeren is ouder dan 18 jaar en is na 18-jarige leeftijd crimineel actief gebleven. Wanneer een jongere 18 jaar wordt, sluiten Bureau Jeugdzorg, in casu de jeugdreclassering, en de Raad voor de Kinderbescherming de contacten af en worden de dossiers – als het goed is – overgedragen aan de reclassering. Mede hierdoor missen we van verschillende jongeren de vaak gedetailleerde en daarmee bruikbare achtergrondinformatie. Na verloop van tijd werd duidelijk dat het arrondissementsparket zelf de beschikking had over een aantal dossiers, waarin ook gedragskundige rapportages zouden zitten.²¹ Dat bleek echter slechts in een enkel geval zo te zijn. De reden waarom het AMK niet heeft gereageerd, is onduidelijk.

Waarde van de informatie

De waarde van de aangeleverde informatie voor het onderzoek wisselde sterk per instantie en per jongere. Het aantal pagina's varieerde van een tiental tot enkele honderden. We hadden de verwachting dat over de veelplegers veel bekend zou zijn bij de instanties. Een van de voorwaarden om aangemerkt te worden als veelpleger in Den Bosch is immers – globaal gesproken – de zorg die er met name bij de politie bestaat over de verdere (criminele) ontwikkeling van de jongere. Over de geselecteerde jongeren zou, zoals gezegd, veel informatie beschikbaar zijn bij de instanties. In bepaalde gevallen bleek de aangeleverde informatie echter marginaal: er was dan bijvoorbeeld alleen een overzicht verstrekt met de gepleegde strafbare feiten en enkele regels van Sociale Zaken over de financiële situatie van het gezin. Afgaande op de lengte en ernst van de veronderstelde criminele carrière zou er meer over deze jongeren bekend moeten zijn. Vermoedelijk hebben wij niet de beschikking gekregen over alle gegevens.

Een waardevolle bron om zicht te kunnen krijgen op de achtergronden van de jongeren zouden de dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg zijn geweest, omdat in raadsonderzoeken normaliter aandacht wordt besteed aan de achtergronden van de jongere, het gezin van herkomst en het delict waarvan de jongere wordt verdacht. Van een aantal jongeren ontbreekt echter zoals eerder aangegeven het dossier. Deels heeft dat ermee te maken dat de jongeren ouder zijn dan 18 jaar en de rapporten niet meer beschikbaar zijn bij de Raad (zie hiervoor). Het kan ook zijn dat de Raad deze dossiers om andere, onduidelijke redenen niet heeft aangeleverd. Datzelfde geldt voor Bureau Jeugdzorg. Soms ontbraken rapportages van bijvoorbeeld de Raad, terwijl die blijkens andere rapportages in het dossier wel bestaan. We hebben sterk de indruk dat de informatie over de jongeren ook op dit punt niet altijd volledig is. Een beperking voorts is dat de

²⁰. De reclassering is een van de instanties die deel uitmaakt van de aanpak Veelplegers Marokkanen en partner is van het Veiligheidshuis.

²¹. Deze rapporten waren voor het onderzoek van belang omdat daarin vaak aandacht wordt besteed aan de achtergronden van de jongeren. Er is veel moeite gedaan om de dossiers uiteindelijk via het parket te verkrijgen. De politie heeft hierin een bemiddelende rol gespeeld. Uiteindelijk is er van 6 jongeren een dossier gegeven. Nadere bestudering daarvan maakte duidelijk dat het vooral ging om verslagen van rechtbankzittingen, processen-verbaal en, in een enkel geval, een voorlichtingsrapportage van de reclassering. Het is niet precies duidelijk of er en zo ja waar de dossiers zijn van de overige 14 jongeren. Vermoedelijk liggen die bij een ander arrondissement waar op dat moment een strafzaak tegen de betreffende jongere dient.

aanwezige informatie niet op een gestandaardiseerde manier is verzameld en beschreven door de betreffende rapporteurs. Dit maakt de onderlinge vergelijkingsmogelijkheden soms beperkt.

Als we meer inhoudelijk kijken naar de verstrekte informatie valt een aantal zaken op. In de eerste plaats blijkt er in sommige rapporten verrassend weinig te staan over het gezin van herkomst, met name het gezinsfunctioneren. Dat geldt zeker ook voor de vrienden en vrijetijdsbesteding van de jongeren in kwestie. Uit hoofdstuk 9 zal blijken dat dit een van de belangrijkste probleemgebieden is. Dat de jongere omgaat met 'verkeerde vrienden' of zich 'snel laat beïnvloeden' wordt feitelijk weinig tot niet onderbouwd. Daarnaast zijn we in verschillende rapportages exact dezelfde teksten tegengekomen. Blijkbaar vallen de rapporteurs, wellicht uit tijdgebrek, soms terug op eerder geschreven teksten. Dit leidt er onder meer toe dat de informatie niet altijd actueel is en soms niet (meer) correct. In tegenstelling tot kopieergedrag merken we op dat ook inconsistenties in informatie binnen één instantie tot problemen leiden. Zo is het tamelijk lastig gebleken om een eenduidig beeld te verkrijgen van de aard en frequentie van de gepleegde strafbare feiten. In het hoofdstuk over criminaliteit (10) komen we daar nog op terug.

Tot slot blijkt het registratiesysteem PIX, bedoeld om de veiligheidspartners in Den Bosch een actuele stand van zaken te geven met betrekking tot het niveau van de individuele jongeren ter ondersteuning van het casusoverleg (zie volgend hoofdstuk), over het algemeen slecht gevuld te zijn. De politie vermeldt soms alleen verschillende recente mutaties.²² Alleen de reclassering lijkt het systeem consequent te vullen, echter enkel met feitelijke activiteiten van de reclasserder; inhoudelijke informatie over de achtergronden van de jongere, de geconstateerde problemen, eerdere interventies, resultaten daarvan et cetera blijft achterwege.

Beperkingen van het onderzoek

Onderhavig onderzoek is, zoals gezegd, kwalitatief van opzet. De generaliseringsmogelijkheden zijn statistisch gezien beperkt. We hebben een selectie gemaakt van 20 veelplegers uit een totale lijst van 78, waarvan in elk geval de politie heeft aangegeven dat zij veelpleger zijn en dat er over hen de meeste informatie beschikbaar zou zijn. De resultaten van dit onderzoek hebben derhalve betrekking op de 20 bestudeerde dossiers en hoeven niet perse te gelden voor de andere Marokkaanse veelplegers. Bovendien gaat het in dit onderzoek om de zwaarste categorie delinquenten; om die reden gelden de resultaten evenmin voor Marokkaanse jongeren in het algemeen of (andere) Marokkaanse jeugddelinquenten in het bijzonder. Tot slot geldt als beperking dat wij niet de beschikking hebben gekregen over alle informatie en dat de beschikbare informatie niet altijd consistent en uitputtend is.

²². Een mogelijke implicatie is dat de instanties beslissingen moeten nemen op basis van zeer summere gegevens, wat de effectiviteit niet ten goede zal komen. Adequate monitoringsmogelijkheden kunnen daardoor ook beperkt zijn.

Wijze van beschrijven

Alle schriftelijke informatie is in het Veiligheidshuis van Den Bosch verzameld en bestudeerd. De verstrekte gegevens zijn geanalyseerd aan de hand van een vooraf opgesteld protocol (zie bijlage 2). We hebben per thema (leefdomein) een aantal subthema's benoemd die betrekking hebben op risicofactoren voor delinquent gedrag. Daartoe zijn verschillende publicaties geraadpleegd over risicofactoren en delinquent gedrag in het algemeen²³ en over allochtone jongeren in het bijzonder.²⁴ Uit de dossiers is alle informatie die betrekking heeft op een bepaald (sub)thema overgenomen, meestal zakelijk samengevat en bij saillante bevindingen soms letterlijk geciteerd.²⁵ Vervolgens is per (sub)thema alle beschikbare informatie over de (maximaal) 20 jongeren samengevoegd en geanalyseerd. In de volgende hoofdstukken volgt een beschrijving van de resultaten per leefdomein. Omwille van de leesbaarheid wordt de problematiek zoals wij die hebben aangetroffen in de dossiers op hoofdlijnen beschreven, waarbij uiteraard ruimte is voor de situatie van de individuele jongeren.²⁶

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we kort in op de aanpak van de problematiek van de Marokkaanse (jeugdige) veelplegers in Den Bosch, zoals die naar voren komt in diverse notities. Vervolgens gaan we in de hoofdstukken 4 tot en met 12 in op respectievelijk het gezin, school, vrije tijd en vrienden, gezondheid, alcohol en drugsgebruik, financiën en werk, politie en justitie-contacten en contacten met instanties. In het laatste hoofdstuk volgen de conclusies en aanbevelingen.

²³. Zie Ferwerda et al. (1996); Van der Laan & Blom, 2007; Wientjes & De Kemp (2007).

²⁴. Het betreft Beke et al. (1998); Blom et al. (2005).

²⁵. In het rapport staan citaten tussen aanhalingstekens.

²⁶. We hebben gekozen voor een beschrijving op hoofdlijnen omdat een kwantitatieve analyse gezien het kleine aantal respondenten en de waarde van de beschikbare informatie weinig zou verhelderen en weinig bruikbare aanknopingspunten bieden om aanbevelingen te doen voor vervolgsbeleid. Waar de resultaten betrekking hebben op een individuele casus, wordt dit ook als zodanig weergegeven. Als het om meer zaken gaat, staat er 'verschillende' of 'uit meer dossiers blijkt dat...' of woorden van gelijke strekking.

3. De aanpak van Marokkaanse veelplegers in Den Bosch

We gaan in dit hoofdstuk kort in op de situatie rondom de Marokkaanse veelplegers in Den Bosch. Als eerste presenteren we enkele demografische kenmerken van Den Bosch, met aandacht voor het aandeel van de Marokkaanse gemeenschap binnen het totaal aantal inwoners, om vervolgens in te gaan op de criminaliteit en overlast van Marokkaanse jongeren. Daarbij gaat het om de veelplegeraanpak in het algemeen en die van de Marokkaanse veelplegers in het bijzonder. Ook de rol van het Veiligheidshuis in die aanpak wordt beschreven.

Demografische schets van Den Bosch

In 2005 telt 's-Hertogenbosch ongeveer 134.000 inwoners. De Marokkanen nemen hiervan met 4000 inwoners 3% in van de totale bevolking in Den Bosch, gevolgd door 2600 Turken, 1800 Surinamers en ruim 970 Antillianen.²⁷ Hiermee vormen de Marokkanen de grootste groep allochtonen in Den Bosch. In 2005 zijn er ongeveer 41.500 jongeren woonachtig in Den Bosch (in de leeftijd van 0 tot 24 jaar). Er zijn ruim 2.000 Marokkanen in diezelfde leeftijd. Dit betekent dat 5% van het totaal aantal jongeren van Marokkaanse afkomst is. Als we kijken naar het aandeel jeugdigen (0 t/m 19 jaar) ten opzichte van de totale bevolkingsgroep naar etniciteit, dan kunnen we zeggen dat de Marokkaanse jeugd relatief oververtegenwoordigd is. In 2005 is 41% van de Marokkaanse inwoners in Den Bosch onder de 20 jaar, tegen 22% van de Nederlandse inwoners, 37% van de Turkse inwoners, 33% van de Surinaamse, 35% van de Antilliaanse inwoners en 22% van de inwoners van overige etniciteiten.²⁸ Over het jaar 2006 en 2007 is deze oververtegenwoordiging nog iets sterker.²⁹ In de omliggende dorpen binnen de gemeentegrenzen wonen nauwelijks Marokkanen. De Marokkaanse jongeren zijn met name woonachtig in de wijken West, Noord en Graafsepoort van Den Bosch.

Problemen rond Marokkaanse jongeren

Met 85% van de Bossche jeugd gaat het goed. De overige 15% (circa 6.000 jongeren) heeft bepaalde zorg nodig of is anderszins kwetsbaar ten opzichte van de maatschappij. Een relatief groot deel van deze risicogroep is van Marokkaanse afkomst.³⁰ Een van de risicofactoren voor deze jongeren is opleiding. Wat betreft school doen de Marokkaanse jongeren het beduidend minder goed dan de Nederlandse jongeren. Ruim 30% van de Marokkaanse jongeren tussen 12 en 17 jaar volgt VBO/IVBO/VMBO, tegen 15% van de Nederlandse jongeren.

Met veel Marokkaanse jongeren gaat het echter ook goed. De overlastgevende groep bepaalt sterk het beeld dat de samenleving heeft van de totale groep. Door dit stigma worden bedrijven, instellingen en burgers steeds terughoudender jegens Marokkaanse jongeren (stages, banen, lidmaatschap

²⁷. Een vrij grote groep (11%) bestaat uit groepen van verschillende herkomsten (Bron: GBA / Swing Online Den Bosch).

²⁸. Bron: GBA / Swing Online Den Bosch (<http://s-hertogenbosch.buurtmonitor.nl/>).

²⁹. In 2006 zijn deze cijfers: 41% Marokkanen tot 20 jaar, tegen 22% Nederlanders, 36% Turken, 32% Surinamers, 35% Antillianen en 22% inwoners van overige etniciteiten. In 2007 is 40% van de Marokkanen onder de 20 jaar, tegen 22% Nederlanders, 36% Turken, 30% Surinamers, 34% Antillianen en 21% inwoners van overige etniciteiten.

³⁰. Gemeente 's-Hertogenbosch & OM, 2005, p.4 (Wacha-rapportage). Hoe groot deze groep precies is, wordt in de bron niet vermeld.

verenigingen), wat met name een negatieve uitwerking heeft op de kwetsbare groep risicjongeren.³¹ Maar ook op jongeren waarmee het verhoudingsgewijs goed gaat. Ook die zijn hiervan de dupe.

Overlastgevend en crimineel gedrag komt naar verhouding veel voor onder Marokkaanse jongeren van 12 tot 24 jaar. Een kwart van het totaal aantal opgeloste auto-inbraken in 's-Hertogenbosch wordt gepleegd door Marokkanen. Het aandeel Marokkanen dat auto-inbraken pleegt, neemt de laatste jaren toe.³² Het gaat daarbij met name om de jongens.

De problemen van overlast en criminaliteit zijn het grootst in de buurten Boschveld (West), De Kruiskamp (West) en De Hambaken (Noord).³³ Deze buurten liggen in twee van de drie wijken waar de meeste Marokkaanse jongeren wonen. De drie wijken West, Noord en Graafsepoort zijn tevens de drie wijken waarin de bewoners het laagste cijfer geven voor de leefbaarheid in hun buurt. Samen met de wijk Maaspoort scoren deze drie wijken ook het laagst op sociale participatie van de bewoners in de Bossche samenleving (inzetten voor de buurt).³⁴ Stadsdeel West wordt door de bewoners bovendien als meest onveilig ervaren. In de Veiligheidsmonitor komt deze wijk over de periode 2005-2006 op alle onderzochte domeinen (onveiligheidsgevoelens; jeugd; geweld; verslaving; vermogensdelicten; schoon & heel; verkeer) het slechtst uit de bus.

De Marokkaanse probleemjongeren komen blijkens een notitie van de gemeente en het OM, over het algemeen uit niet-criminele gezinnen (dit in tegenstelling tot de achtergronden van veel autochtone criminele jongeren) en zijn vaak laag opgeleid. De jongeren zijn veelal van Berberse afkomst, uit het Rifgebergte. Met de Arabische Marokkaanse jongeren gaat het beter. Deze jongeren zijn ook hoger opgeleid.³⁵

De Marokkaanse veelplegers bestaan in 2005 uit 49 Marokkaanse jongeren, in 2006 zijn dat er 78, variërend in leeftijd van 12 tot 24 jaar.³⁶ Ongeveer eenderde is ouder dan 18 jaar. Het merendeel van de Marokkaanse veelplegers is woonachtig in dezelfde buurt in 's-Hertogenbosch (Kruiskamp in West).

Het delictgedrag kenmerkt zich volgens de politie door het negeren en belemmeren van openbaar gezag; rondhangen op scooters, geluidsoverlast, provocatie; bedreiging, intimidatie, openlijke geweldpleging en mishandeling. De modus operandi bij auto-inbraak is volgens de politie ronduit brutaal. Vaak op klaarlichte dag en onder het oog van burgers rijdt men op snelle scooters of soms gewoon op fietsen langs geparkeerde auto's. Bij het zien van buit slaat de passagier op de scooter de autoruit in en neemt de buit weg. De daders zijn zodanig gekleed dat zij onherkenbaar zijn. Soms bedreigen zij ter plaatse de eventuele getuigen, die zich vaak bedreigd voelen, om een verklaring af te leggen. De verdachten ontkennen bijna altijd iedere betrokkenheid, ook al is het bewijs overduidelijk. Slechts op advies van hun raadsman zullen zij (gedeeltelijk) bekennen, zoals staat in het plan van aanpak Marokkaanse jeugdige veelplegers.

³¹. Ontleend aan de bestuurlijke ambitie Aanpak Marokkaanse jongeren, juni 2005 (bijlage 3).

³². Van 1996 t/m 2003 is dat gemiddeld 18%, in 2004 is het gestegen naar 23%.

³³. Geraadpleegde bron is de Veiligheidsmonitor Den Bosch uit 2007.

³⁴. Leefbaarheid, Veiligheid, Participatie en Zorg 2006, zie ook bijlage 3.

³⁵. Gemeente 's-Hertogenbosch & OM, 2005 (Wacha rapportage).

³⁶. Cijfers afkomstig van de regiopolitie Brabant-Noord.

De veelplegeraanpak in Den Bosch

Zoals in diverse regio's en steden voert ook de politieregio Brabant-Noord een speciale veelplegeraanpak³⁷. Voor de politieregio Brabant-Noord betekent dit dat iemand 'opvallend veel in de politieregistraties voorkomt' en dat besloten wordt dat 'de situatie van die persoon nadere aandacht c.q. interventie vraagt'.³⁸ Deze 'veelplegers' hebben uiteenlopende kenmerken en kunnen recidiveren met uiteenlopende delicten. Om tot een ruwe, getalsmatige indicatie van de veelplegerproblematiek in de regio te komen, hanteert de politie Brabant-Noord een *veelplegersdefinitie* (zie bijlage 1). Met een selectie op basis van deze definitie heeft de regio 1.351 veelplegers in 2005, waarvan 658 veelplegers in het district 's-Hertogenbosch.³⁹

Uit de cijfers blijkt dat de groep Marokkaanse veelplegers een bijzondere positie inneemt. In 2005 overtreft het absolute aantal Marokkaanse veelplegers in de leeftijd van 12-24 jaar het aantal Nederlandse veelplegers.⁴⁰ In 2005 staan er 49 Marokkaanse jongeren tussen de 12 en 24 jaar als veelpleger geregistreerd, tegen 359 veelplegers tussen de 12 en 24 jaar van de algemene lijst. Als we deze cijfers relateren aan het Marokkaanse aandeel jongeren (t/m 24 jaar) zijn de Marokkaanse veelplegers oververtegenwoordigd.⁴¹

Om de veelplegers aan te pakken, brengt de politie Brabant-Noord eerst het totaal aantal geregistreerde strafbare feiten in kaart, waarna elk politiedistrict zelf een districtsoverzicht maakt van wie welk type delicten heeft gepleegd en hoe vaak. Vervolgens selecteren de districten zelf de met prioriteit aan te pakken veelplegers. Hoe dit geschiedt, is nergens officieel vastgelegd, maar er lijken enkele elementen een rol te spelen; het aantal processen-verbaal, de dikte van de OM-dossiers (hoeveelheid informatie over de persoon) en recentelijke activiteit plaatsen de veelpleger hoger op de lijst.⁴² In het district Den Bosch zijn begin 2007 op deze wijze 78 veelplegers vastgesteld die voor een aanpak in aanmerking komen.⁴³ Deze jongeren worden vervolgens de focus van de veelplegeraanpak. Doelstellingen van deze veelplegeraanpak zijn onder meer het stoppen van het delictgedrag via effectieve sancties en een lange vrijheidsbeneming van meerderjarige veelplegers.⁴⁴ Essentieel daarbij is goede informatie (monitoring)⁴⁵ en de ketenaanpak in het Veiligheidshuis.

³⁷. De verschillende politieregio's en gemeenten geven een eigen invulling aan een dergelijke aanpak, aangezien er niet gesproken kan worden over *de* veelplegerproblematiek.

³⁸. Veiligheidsatlas 2006, p. 101.

³⁹. De overige zijn als volgt verdeeld: 190 in het district Aa en Dommel, 158 in het district De Leijgraaf, 252 in het district Maasland en 93 in het district Land van Cuijk. Van de 1.351 regionale veelplegers in 2005 zijn er 316 minderjarig en 1.035 meerderjarig. Bron: Veiligheidsatlas 2006.

⁴⁰. Gemeente 's-Hertogenbosch & OM, 2005 (Wacha rapportage).

⁴¹. Nemen we de cijfers uit de demografische schets als uitgangspunt, dan staat 2,5% van de Marokkaanse jongeren op de veelplegerlijst tegen 0,9% van de overige jongeren.

⁴². Om af te dwingen dat er standaard aandacht is voor het gedrag van ISD-gestraften (Stelselmatige Daders) heeft men in het district Den Bosch ook alle personen met een ISD-maatregel aan de werkljst toegevoegd. Verder kunnen tussentijds aan de werkljsten ook nieuwe veelplegers worden toegevoegd, mocht hun gedrag daartoe aanleiding geven (Veiligheidsatlas, p.103).

⁴³. Veiligheidsatlas 2006, p.102-103.

⁴⁴. Een derde doelstelling is preventief van aard: voorkomen dat jongeren uitgroeien tot veelpleger (tegenhouden).

⁴⁵. Door middel van MIB: **M**onitoring doelgroepen; **I**nformatieknoppunt ketenpartners; **B**evragingen en analyses (Veiligheidsatlas 2006, p. 104).

Veiligheidshuis

De aanpak van de veelplegers in Den Bosch, maakt nadrukkelijk deel uit van de filosofie achter het zogenoemde *Veiligheidshuis* in Den Bosch. Hier komen de strafrechtsketen en de zorgketen onder regie van de gemeente samen. Door alle partijen samen te brengen in één 'huis', moet effectieve samenwerking worden bevorderd.⁴⁶ De problematiek moet volgens de gemeente in de volle breedte worden aangepakt: preventief, curatief en repressief. Binnen de veelplegeraanpak richt het OM zich op justitiële hulpverlening, de gemeente op maatschappelijke hulpverlening en de taak van de politie is handhaving en opsporing. Er is een projectleider Marokkaanse jongeren aangesteld bij de gemeente, die de regie voert en een sluitende aanpak moet waarborgen door intensieve afstemming met het OM. Er vindt periodiek bestuurlijk overleg plaats tussen de wethouder jeugd en de Marokkaanse gemeenschap over de voortgang en actuele ontwikkelingen. Een aanpak voortijdig schoolverlaten en toetreding arbeidsmarkt, en de intensivering van dwangtrajecten worden als extra aandachtspunt genoemd.⁴⁷ Een belangrijk aspect bij de doelgroepgestuurde aanpak is de *casusaanpak*: een intensief, pro-actief en repressief actieprogramma dat zich richt op een selectie en aansluitende aanpak van veelplegers. Er moeten conform de uitgangspunten van het Veiligheidshuis centraal persoonsdossiers aangelegd worden om goede trajectafspraken per individu te kunnen maken. Voor elke veelpleger die besproken wordt in het casusoverleg worden afspraken gemaakt over de aanpak in de vorm van een scenario. In Den Bosch richt men zich met deze casusaanpak momenteel op drie groepen die elk een eigen benadering vragen: minderjarige veelplegers (18-), volwassen veelplegers (18+) en Marokkaanse (jeugdige) veelplegers.⁴⁸ Dit onderzoek richt zich op de laatste groep.

Intermezzo: het casusoverleg

In het Veiligheidshuis vindt om de twee weken een casusoverleg plaats over de Marokkaanse veelplegers. Hierbij zijn vertegenwoordigers aanwezig van het OM, de Raad, Bureau Jeugdzorg, politie Brabant-Noord en JJI Den Hey-Acker. Wij hebben twee van deze casusoverleggen bijgewoond waarbij wij het volgende beeld kregen.

In het casusoverleg wordt steeds een aantal jongeren besproken. Het overleg wordt met name gebruikt om de stand van zaken te bespreken, vooral op juridisch vlak. Men kijkt waar de betreffende jongens zich bevinden in de keten en welke juridische stappen derhalve op hem van toepassing zijn of welke aanwijzingen er in zijn zaak aan de instanties kunnen worden gegeven (zoals de aanwijzing 'aanhouden is voorgeleiden'). Op basis van onze twee bezoeken aan het casusoverleg willen wij opmerken dat relevante informatie niet altijd centraal aanwezig is ('we moeten bij elkaar zoeken wat er is') en dat de achtergronden van de problematiek tijdens het casusoverleg niet altijd bekend zijn bij de aanwezige instanties. Dit is jammer want vaak zijn er bij een jongere al meerdere Raads- en of jeugdreclasseringsonderzoeken uitgevoerd; deze worden niet goed benut. De bredere achtergronden van de jongeren blijven tijdens het overleg overwegend onbesproken. Daarbij merken wij op dat het casusoverleg onzes inziens nog steeds in ontwikkeling is. Zo maakt een jongere soms deel uit van een multi-probleemgezin, heeft hij delinquente broer(s) en/of zus(sen). Het casusoverleg speelt hier inmiddels op in door af en toe een overleg te wijden aan zo'n gezin.

⁴⁶. Naast de aanpak van veelplegers heeft het Veiligheidshuis als speerpunten huiselijk geweld en jeugd. Ook de pandenaanpak, de aanpak van vrijplaatsen en de nazorg van ex-gedetineerden zijn in het veiligheidshuis ondergebracht. Bron: Veiligheidsmonitor 's-Hertogenbosch, 2007.

⁴⁷. Zie verder Gemeente 's-Hertogenbosch & OM, 2005 (Wacha rapportage).

⁴⁸. Veiligheidsmonitor 's-Hertogenbosch, 2007; Veiligheidsatlas 2006.

Bij voorgeleiding van een jongere zou er een overzichtsdokument met achtergrondinformatie bij de R-C terecht moeten komen, zodat deze zijn beslissing mede daarop kan baseren. De verschillende partijen in het casuoverleg geven toe dat het zogenaamde veelplegersdokument, dat hiervoor bedoeld is, nog steeds niet goed gevuld wordt en haar doel derhalve niet kan dienen. Onzes inziens zou het casuoverleg mede gebruikt kunnen worden om dergelijke achtergrondinformatie over de jongeren te bespreken. Deze informatie dient immers ook een repressief doel; het ondersteunen van de rechterlijke macht in het opleggen van geschikte sancties.

Aanpak op maat voor Marokkaanse (jeugdige) veelplegers

De jaren voor 2005 is door gemeente, maatschappelijke partners en de Marokkaanse gemeenschap zelf intensief geïnvesteerd in de aanpak van de problemen onder Marokkaanse jongeren. Ondanks de inspanningen en behaalde resultaten in die jaren, persisteert een aanzienlijke groep Marokkaanse jongeren in overlastgevend en delinquent gedrag. In 2005 constateert de gemeente echter dat de regie over die aanpak onduidelijk is vormgegeven. Iedereen doet zijn best maar er is weinig samenhang en relatief weinig resultaat zichtbaar.⁴⁹

In 2005 heeft de gemeente een gezamenlijke, sluitende vervolgaanpak neergelegd voor de jaren 2005-2010 in de notitie 'Wacha!'. De doelstelling is enerzijds dat de grote (elk jaar aanwassende) groep van overlastgevende Marokkaanse jongeren wordt tegengehouden, en de kans geboden wordt om een andere, reguliere carrière te kiezen. Anderzijds dat de kleine volhardende groep van criminele Marokkaanse jongeren hard wordt aangepakt.

Het eerste deel van het plan richt zich primair op *alle* Marokkaanse jongeren in de leeftijd van 0 tot 24 jaar woonachtig in de gemeente (ongeveer 2000 jongeren), en hun ouders. Het tweede deel van het plan richt zich specifiek op de Marokkaanse (jeugdige) veelplegers (tot 24 jaar). Zij vormen een bijzondere, hardnekkige doelgroep binnen de totale groep veelplegers in Den Bosch.

Voor de doelgroep Marokkaanse (jeugdige) veelplegers is een veelpleger-projectteam geformeerd. De repressieve *Projectgroep aanpak Marokkaanse jeugdige veelplegers* is gestart in april 2005 en bestaat uit vertegenwoordigers van Politie, OM, Reclassering Nederland, Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdreclassering, PI Vught, JJI Den Hey-Acker en de gemeente Den Bosch, en wordt voorgezeten door een officier van justitie. De taak van de Projectgroep is het vaststellen van een specifieke aanpak voor de doelgroep Marokkaanse (jeugdige) veelplegers. De individuele veelplegers worden besproken in het casuoverleg waarin ook de aanpak aan de orde komt. Preventief pakt dit praktisch uit in bijvoorbeeld opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse risicogezinnen. De repressieve aanpak moet, blijkens het voornemen van de veiligheidspartners, gestalte krijgen in onder meer een intensieve begeleiding van Marokkaanse jeugdige veelplegers via een speciale procedure 'waarbij de nadruk ligt op een succesvolle maatschappelijke integratie in samenwerking en samenhang met de diverse professionals'. Via het registratiesysteem PIX moeten instellingen (o.a. politie, justitie, gemeente) informatie kunnen delen over Marokkaanse jongeren die een gerichte aanpak nodig hebben, om zo dwarsverbanden aan te brengen tussen personen en de instellingen die interveniëren.⁵⁰

⁴⁹. Gemeente 's-Hertogenbosch & OM, 2005 (Wacha rapportage).

⁵⁰. Idem, p. 8-9.

4 - Gezinsachtergronden en -functioneren

Het gezin vormt de belangrijkste socialiseringsbron voor opgroeiende jongeren.⁵¹ Bij de ontwikkeling van delinquent gedrag is het om die reden van belang om het gezin van herkomst nader te bekijken. Er is veel literatuur verschenen over risicofactoren op gezinsniveau. Globaal vallen die te verdelen in factoren die betrekking hebben op de achtergronden, zoals scheiding van de ouders, armoede, gezinsgrootte, delinquente gezinsleden en de factoren die over het functioneren van het gezin gaan. Bij dat laatste valt te denken aan de manier waarop de ouders hun kinderen opvoeden en omgaan met toezicht en controle. Aangezien het om Marokkaanse jongeren gaat, is ook de migratie- en integratiegeschiedenis van belang. Wat we weten over de gezinnen van de 20 jongeren is veelal afkomstig van rapporteurs van bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderscherming of Bureau Jeugdzorg die onderzoek hebben gedaan naar de gezinnen en jongeren en daarover hebben gerapporteerd.⁵²

Gezinsachtergronden

Voor zover bekend, zijn alle ouders van de 20 geselecteerde jongeren in Marokko geboren. Zij behoren dus tot de zogenaamde eerstegeneratie-Marokkanen in Nederland. Over de achtergronden van de ouders is zeer weinig bekend. Uit enkele dossiers komt naar voren dat vader en moeder uit grote gezinnen komen en een Berberse achtergrond hebben. De ouders, met name de vaders, zijn eind jaren '70 en jaren '80 van de vorige eeuw naar Nederland gekomen om te werken. Moeder blijft in sommige gevallen nog in Marokko om na verloop van tijd ook naar Nederland te komen. Daar kan een lange tijd tussen zitten, blijkt uit een van de dossiers: negen jaar. De ouders trouwen in Marokko. Moeder is jonger dan vader. Over het opleidingsniveau van vader is vrijwel niets bekend. Dat geldt ook voor moeder. In een enkel dossier staat dat vader en moeder na de lagere school zijn gaan werken of dat vader nog twee jaar LTS heeft gevolgd. Moeder is meestal huisvrouw. Eenmaal in Nederland werken de vaders als fabrieksarbeider, in de champignon- industrie, in een pluimveebedrijf of slagerij en als buschaffeur. Althans, in de beginjaren. In verschillende dossiers staat dat vader of afgekeurd is en in de WAO zit, of anderszins een uitkering krijgt. Redenen voor afkeuring hebben te maken met lichamelijke klachten (rug, suikerziekte) of psychische klachten (depressief).⁵³ Het wordt uit de dossiers niet duidelijk wat de impact is van het feit dat vader de hele dag thuis is. Soms wordt vermeld dat vader naar de moskee gaat of naar het theehuis. In een geval blijkt wel dat de ziekte van vader een negatieve invloed heeft gehad op het gezinsleven. Vader valt tijdens de bedevaartsreis uit de trein en breekt zijn rug. Sindsdien zit hij in een rolstoel en heeft – volgens moeder – geen gezag meer over de kinderen.

In niet alle gezinnen van de 20 jongeren is sprake van een volledig gezin (vader en moeder). Voorzover we hebben kunnen nagaan zijn in minimaal vijf gezinnen de ouders gescheiden en is in een geval de vader overleden. Moeder

⁵¹. Zie onder andere Pels (1998).

⁵². Als we spreken over 'rapporteurs' bedoelen we deskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Reclassering, schoolpsychologen en anderen die uit hoofde van hun taak rapportages hebben opgesteld over de jongeren (en gezinnen) in kwestie.

⁵³. Of de WAO ook gebruikt is om de vaders gemakkelijk te laten afvloeien, wordt niet duidelijk uit de dossiers.

en eventueel de oudere broers of zussen staan er in de opvoeding alleen voor en moeten de eindjes aan elkaar knopen, wat niet altijd lukt (zie verderop). De gezinnen van de jongeren die in dit onderzoek centraal staan, zijn over het algemeen groot. Er zijn, voor zover we hebben kunnen nagaan, minimaal drie en maximaal negen kinderen. Over de huisvesting wordt slechts in een paar gevallen gezegd dat het bijvoorbeeld een flat betreft of een eengezinswoning of dat het gezin in een 'arbeiderswijk' woont. Het feit dat de gezinnen vaak moeten rondkomen van een uitkering en het grote gezinnen zijn, maakt dat de legale financiële mogelijkheden beperkt zijn. In verschillende dossiers worden de financiële problemen genoemd van de ouders, maar slechts in een geval staat expliciet dat het om schulden gaat (€ 3500) en dat er een afbetalingsregeling loopt.⁵⁴ De financiële situatie van de ouders is in elk geval een onderwerp dat weinig is uitgediept in de dossiers. De uitkering wordt wel eens gekort of stopgezet wegens het niet-voldoen aan de verplichtingen tot het verschaffen van inlichtingen aan de uitkerende instantie, wat uiteraard gevolgen heeft voor de financiële positie van het gezin.

Op een enkele uitzondering na zijn de jongeren in Nederland geboren en kunnen derhalve worden getypeerd als alloctonen van de tweede generatie. Zij zijn derhalve naar Nederlandse scholen geweest (zie hoofdstuk 5). Thuis echter praten de ouders Marokkaans (Berbers of Arabisch). In vrijwel alle dossiers komt het aspect van de taal terug en wel in die zin dat ouders geen Nederlands kunnen lezen en – vaak een van de ouders – gebrekkig de Nederlandse taal spreken. In de contacten met hulpverleners en rapporteurs fungeert een van de gezinsleden als tolk. Meestal is dit een (oudere) zus, althans dat wordt in enkele gevallen gesteld. Het blijft grotendeels onduidelijk hoe de (blanke) Nederlanders goed hebben kunnen communiceren met de ouders die geen of amper Nederlands praten (zie ook hoofdstuk over contacten met instanties).

Naar de mate waarin de gezinnen geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving kan slechts worden gegist. In een enkel rapport staat letterlijk dat de ouders 'slecht geïntegreerd zijn'. In de rest komt de mate van integratie of integratieproblemen niet expliciet ter sprake. We kunnen in elk geval veronderstellen dat er vanwege de taalbarrières weinig contacten zullen zijn met autochtone Nederlanders, behalve wellicht in arbeidssituaties. De sociale contacten beperken zich blijkens enkele dossiers tot vooral mede-Marokkaanse inwoners (moskee, buurthuis), hoewel er soms ook staat dat ook die contacten ontbreken. In hoeverre andere familieleden betrokken zijn bij het gezin(sleven) of een rol hebben in de opvoeding staat niet vermeld.

Als we kijken naar de aanwezigheid van probleemgedrag bij de broers en zussen van de 20 jongeren kunnen we stellen dat de zussen vrijwel niet in beeld zijn bij politie, justitie of andere instellingen. Voor zover dat staat vermeld in de dossiers lijken de zussen het in maatschappelijk opzicht goed te doen. Ofwel ze zitten op school, dat varieert van basisschool en VMBO tot HBO en WO, ofwel ze hebben werk, bijvoorbeeld bij een deurwaarderskantoor, of zijn getrouwd. Bij de broers van de 20 jongeren kunnen we grofweg een tweedeling maken.

⁵⁴. Ter illustratie: twee schuldeisers hebben in dit geval loonbeslag gelegd. Inkomen van vader is 1266 euro, hij moet 500 euro per maand aflossen aan schuldeisers. Dit loonbeslag wordt in november 2003 opgeheven en dan zal vader 150 euro per maand gaan aflossen. Van het resterende inkomen moet vader een gezin met zeven kinderen onderhouden.

Er zijn broers die ook politiecontacten hebben of anderszins probleemgedrag vertonen (bijvoorbeeld tot uiting komend in een OTS).

Bij minimaal een kwart van de jongens (bij 5 jongens) wordt expliciet in de dossiers gesproken over politiecontacten van broers of zussen. In een familie, omschreven als een 'multiprobleemgezin', staan vier broers in de Marokkaanse Veelplegerlijst van de politie in Den Bosch. In het merendeel van de gezinnen wordt echter niet gesproken over criminele gezinsleden. Een van de jongeren noemt zichzelf in die zin het 'zwarte schaap' van de familie omdat hij als enige van het gezin in aanraking is gekomen met de politie en geen goede opleiding heeft afgerond. Het is mogelijk dat de rapporteurs er niet altijd naar vragen of dat de broers hun delinquente gedrag nog verborgen hebben weten te houden voor instanties. Vooral nog lijkt het er op dat in driekwart van de gezinnen geen sprake is van probleemgedrag van broers, enige voorzichtigheid daargelaten. Voor de volledigheid merken we op dat wij in de dossiers – uitgezonderd één vader - geen aanwijzingen hebben gevonden voor crimineel gedrag van de vaders.⁵⁵

Gezinsfunctioneren

Onder gezinsfunctioneren wordt de wijze van opvoeden door de ouders verstaan en dan vooral in relatie tot (het gedrag van) de jongeren in dit onderzoek. Opvallend in de rapportages van bijvoorbeeld de Raad of Jeugdzorg is de schaarse informatie over het gezinsfunctioneren.⁵⁶ Dit is enigszins opmerkelijk omdat het gezin, in de bijzonder de ouders, wel door allerlei instanties wordt aangesproken op het gedrag van de kinderen. Een mogelijke oorzaak kan de taalbarrière zijn, niet goed doorvragen door de betreffende rapporteur of een afwijzende en negatieve houding van de ouders jegens instanties (zie hoofdstuk 11). Wat we wel over de gezinnen weten, staat hieronder beschreven.

De jongeren omschrijven hun vader als een rustige, geduldige en soms opgewekte man die niet snel boos wordt. In een paar gevallen noemt de jongere zijn vader streng. Moeder is rustig, goed gehumeurd, bezorgd, niet snel boos en minder streng dan vader. 'ze mag wel eens eerder kwaad worden', aldus een jongere over zijn moeder. Over de relatie tussen beide echtlieden is summier gerapporteerd. In geval de ouders zijn gescheiden, wordt over hun relatie in een enkele zin wat gezegd, zoals: 'er was al langer sprake van spanningen tussen de ouders vanwege een buitenechtelijke relatie van vader met een andere vrouw in Marokko'. In een ander gezin wordt vader getypeerd als een 'gewelddadige man' die zowel zijn vrouw als kind sloeg. Een moeder stelt dat er veel ruzies waren tijdens het huwelijk; vader dronk veel, maar had moeder nooit slecht behandeld. Verder wordt daarover nauwelijks meer gezegd. Dergelijke negatieve opmerkingen over de relatie van vader en moeder lijken eerder uitzondering dan regel te zijn. Soms stellen ouders en jongeren dat de ouders een goede relatie hebben. Hier past echter wel een voorbehoud. Het feit dat de relatie tussen vader en moeder een onderbelicht onderwerp is in de dossiers kan ermee te maken hebben dat de ouders en de jongeren daarover niet willen praten tegen een (autochtone) buitenstaander,

⁵⁵. We spreken hier over de Nederlandse situatie. Eventueel gepleegde delicten in Marokko zijn niet bekend.

⁵⁶. In het hoofdstuk over hulpverlening zal blijken dat de interventies zich wel vaak toespitsen op het gezin en de wijze waarop de ouders met de jongeren omgaan. Met name de controle op de vrijetijdsbesteding en omgang met (verkeerde) vrienden zijn daarin belangrijk.

ondanks dat de rapporteur daarover wel vragen heeft gesteld, mogelijk is ook dat het geen gespreksonderwerp is geweest.⁵⁷

In hoeverre er sprake is van een hecht gezin en gezamenlijke gezinsactiviteiten wordt wisselend beschreven. De jongeren stellen in het algemeen dat het thuis 'gezellig' is of dat er een 'goede sfeer' heerst. De onderlinge contacten tussen de gezinsleden lijken over het algemeen goed te zijn. In veel dossiers komt naar voren dat de jongeren zich thuis netjes gedragen, dat wil zeggen meehelpen in het huishouden (afwassen, boodschappen doen) of vader helpen met klussen. Zij lijken zich goed aan de huisregels te houden.

Binnenshuis is bij de meeste jongeren weinig te merken van het probleemgedrag, enkele uitzonderingen daargelaten. Dit positieve beeld, zoals de ouders en jongeren dat schetsen, blijkt maar een kant van de medaille. Het belangrijkste strijdpunt is de tijd waarop de jongere thuis moet zijn en – in samenhang daarmee – de drang van de jongeren om op straat met vrienden te verkeren. De ouders stellen een tijd vast waarop de jongeren thuis moeten zijn. Dat lijkt aardig te werken tot het moment dat ze middelbareschoolleeftijd bereiken. In de dossiers komt dat als een duidelijk markeringspunt naar voren waarop de ouders hun grip kwijtraken op de jongeren. Vanaf dat moment, en dat komt diverse keren terug in de rapporten, krijgen de ouders steeds minder te zeggen over de jongeren. Een van de jongens blijft zonder iets te zeggen een paar nachten van huis weg (hij is dan 16 jaar) om met vrienden en een paar meisjes in een hotelkamer te verblijven.

Aanvankelijk proberen de ouders het overschrijden van de tijdregel te corrigeren door de jongere naar zijn kamer te sturen. De jongeren worden niet geslagen. Correctiepogingen helpen niet. De jongeren zoeken hun vertier op straat met hun vrienden.⁵⁸ De vriendengroep en straatcultuur nemen als het ware het ouderlijk 'gezag' over. Dat uit zich enerzijds in het gegeven dat sommige jongens zich helemaal niets meer aantrekken van hun ouders en ook op andere fronten het conflict met hun ouders zoeken. Een voorbeeld hiervan is een jongen die niet meer thuis wil eten en liever naar de friettent gaat omdat moeder niet lekker kookt. Hij komt 's nachts thuis, zet dermate hard de tv aan dat niemand ervan kan slapen en scheldt zijn moeder uit als ze er wat van zegt. Sommige ouders proberen te redden wat er te redden valt, met alle conflicten van dien. Over dezelfde jongen staat er verder in het dossier: 'ouders zeggen dat het thuis escaleert. Hij luistert niet, gaat met verkeerde vrienden om, maakt veel ruzie'. De zus kan net voorkomen dat hij weggrijdt met haar auto. Hij krijgt soms woedeaanvallen waarbij het bloed uit zijn neus komt, volgens de ouders. Hij vindt dat zijn vader zeikt over thuiskomen en regels. Vader belt hem regelmatig op zijn mobiele telefoon met de vraag wat hij aan het doen is'. Een andere vader geeft zijn zoon na een ruzie geen huissleutels meer waardoor de jongen ergens anders moet slapen (bij zijn zus).

⁵⁷. Als de ouders en de jongeren er niet over willen praten, zou het voor de volledigheid van het rapport vermeld moeten worden. In een van de rapporten staat bijvoorbeeld letterlijk: 'ouders geven geen inzicht in de opvoedingspraktijk'.

⁵⁸. Eerder is gezegd dat het om grote gezinnen gaat die vaak in eensgezinswoningen wonen. De leefruimte voor de individuele gezinsleden zal daarmee beperkt zijn.

Er zijn anderzijds ook jongeren en ouders die conflictsituaties zoveel mogelijk willen vermijden en een duidelijk onderscheid maken tussen wat er buitenshuis gebeurt en de gang van zaken binnenshuis. Er is sprake van twee werelden, voor zowel ouders als jongere: thuis houdt hij zich zoveel mogelijk aan de regels, doet klusjes en zorgt voor zo min mogelijk spanning en zeggen zijn ouders dat hij goed luistert en rustig is. Wat er zich buitenshuis afspeelt, blijft verborgen voor de ouders; dat is het domein van de jongere en daar hebben de ouders niets mee te maken. Meermalen komt de scheiding tussen binnen (thuis) en buiten (straat en vrienden) aan de orde in de dossiers als een van de belangrijkste probleemgebieden. In een van de dossiers staat (samengevat): 'hij heeft het goed naar zijn zin thuis, is positief over zijn ouders. Volgens zijn ouders is het verkeerd gegaan toen hij naar de middelbare school ging en zich snel onttrok aan het toezicht van de ouders buitenshuis. Thuis is hij gezellig, maar hij heeft een onstuitbare drang om naar buiten te gaan met andere jongeren. Ze weten niet wat hij doet of waar hij uithangt'.

Behalve de vader die zijn zoon mobiel belt met de vraag waar hij uithangt, is de indruk dat de ouders zich wel zorgen maken om het feit dat hun zoon buiten op straat rondhangt met 'verkeerde' vrienden, maar daar verder geen raad mee weten of niet weten hoe hiermee om te gaan. In een dossier stelt een gezinsvoogd⁵⁹: 'de ouders gaan steeds meer na wat hij buitenshuis doet en erkennen dat de vrijetijdsbesteding zorgelijk is. Buitenshuis hebben de ouders onvoldoende vat. Zij zijn nog niet in staat hierin verandering te brengen'. Het is in dit verband dat rapporteurs nogal eens de term 'pedagogisch onmachtig' of 'geringe opvoedkundige kwaliteiten' bezigen. Over een ander gezin zegt een rapporteur: 'vanuit de thuissituatie is er weinig structuur om hem te behoeden voor het omgaan met criminele vrienden'. Als de ouders dan de namen van die vrienden te horen krijgen, 'schrikken' ze, en verbieden hun zoon verdere omgang met hen. Van toezicht, controle en een effectieve handhaving van die regel lijkt in de dossiers weinig terecht te komen. Veel hulpverleningspogingen (zie verder hoofdstuk 11) hebben als doel om de ouders te ondersteunen in het toezicht op de jongeren.

De onmacht van ouders om (buitenshuis) corrigerend op te treden tegen het ongewenste gedrag van hun zoons is duidelijk aanwezig in die gezinnen in dit onderzoek waar moeder er alleen voor staat in de opvoeding, bijvoorbeeld vanwege de scheiding. Moeder heeft eenvoudigweg te veel aan haar hoofd om zich ook nog druk te maken om wat haar zoon buitenshuis doet en met wie hij omgaat. De vaderfiguur speelt soms op de achtergrond wel een rol door bijvoorbeeld regelmatig te bellen met moeder om te vragen hoe het gaat. Een ander voorbeeld is dat de jongere bij wijze van straf naar zijn vader wordt gestuurd, die ook in Den Bosch woont. Voor de jongere is dat een straf omdat vader geen internet en playstation heeft en hij zich verveelt. Naast onmacht kan in bepaalde gevallen wellicht ook worden gesproken van onwil: ouders die bewust de ogen sluiten voor het probleemgedrag van hun zoon of dat gedrag goedpraten, bagatelliseren of ontkennen. In het hoofdstuk over criminaliteit gaan we daar verder op in.

⁵⁹. Dan wel de betreffende hulpverlener.

Onwil en onmacht liggen soms in elkaars verlengde in gezinnen waar rapporteurs spreken over 'verwenning' of 'pedagogische en affectieve verwaarlozing' van de jongeren. Het aspect van het verwennen van de jongere komt verschillende keren aan de orde in de rapporten. Ouders zijn bijvoorbeeld bang dat hun zoon gaat stelen en geven hem daarom waar hij om vraagt of 'leggen hun zoon in de watten'. Een zus van een van de jongeren zegt over haar broer dat hij de 'oogappel is van moeder, de benjamin van de familie, die door moeder nooit iets in de weg is gelegd'. Het is evident dat een verwennende opvoedstijl niet bijdraagt aan het effectief tegengaan van het probleemgedrag, maar het eerder zal verergeren.

In de dossiers komt een aantal malen de rol van de oudere zus in de opvoeding aan de orde. De zus neemt uit zorg om de negatieve ontwikkeling van haar broer bepaalde taken op zich, bijvoorbeeld door als tolk te fungeren, en ondersteunt de ouder(s) in probleemsituaties. Zo neemt een zus de jongere voor een aantal maanden in haar eigen huis omdat er thuis te veel problemen zijn.⁶⁰ Een andere zus probeert haar broer 'op het rechte pad te houden', onder andere door met hem naar afspraken bij Bureau Jeugdzorg te gaan en hem voor te houden dat het halen van een diploma belangrijk is (zij heeft een goede opleiding gevolgd). Het zijn niet alleen de zussen die zich het lot aantrekken van hun broer. Een oudere broer zegt 'moegestreden te zijn' in zijn pogingen om het probleemgedrag van zijn jongere broer bij te sturen, wat in elk geval duidt op betrokkenheid.

Resumé

De ouders van de jongeren in dit onderzoek komen oorspronkelijk uit Marokko. De meeste jongeren zijn in Nederland geboren. De dossiers verschaffen weinig (inhoudelijke) informatie over de gezinsachtergronden en het gezinsfunctioneren. Wat bekend is, is dat vader in Nederland heeft gewerkt en nu vaak een uitkering geniet. De financiële situatie van de ouders lijkt problematisch, zeker gezien de grootte van de gezinnen. De ouders zijn de Nederlandse taal niet of amper machtig. Zij zijn, voor zover bekend, niet goed geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. De broers en zussen van de onderzochte jongeren lijken het in het merendeel van de gezinnen goed te doen (werk, scholing). In enkele gevallen is sprake van een multiprobleemgezin. De jongeren nemen op jongere leeftijd deel aan het gezinsleven en zorgen voor weinig problemen binnenshuis. Als de jongeren ouder worden (middelbare schoolleeftijd), ontstaan er veel conflicten, met name over het tijdstip van thuiskomen. De jongeren gaan steeds meer hun eigen gang. De straat en de vrienden worden belangrijker. Ouders hebben geen grip op de jongeren en hun activiteiten en vrienden buitenshuis. Sommige jongens slaan door en trekken zich niets meer van het ouderlijk gezag; ook binnenshuis gaan ze steeds meer hun eigen gang en trekken ze zich niets aan van de regels. Anderen daarentegen houden het onderscheid tussen binnen en buiten strikt gescheiden. Ouders weten niet wat hun zoon buitenshuis doet en willen dat soms ook niet weten. Het corrigerend vermogen van de ouders is vrijwel afwezig in die gevallen waarin sprake is van verwenning van de jongeren. In sommige gezinnen hebben de zussen of broers een duidelijke, ondersteunende taak in de opvoeding.

⁶⁰. Deze zus stuurt overigens haar broer weer weg, omdat hij ook bij haar de regels overtrad.

5 - Onderwijs

In het dossieronderzoek is ook gekeken naar de schoolcarrière van de Marokkaanse jeugdige veelplegers. Daarbij is gelet op het schooltraject en opleidingsniveau, schoolprestaties, leer- en gedragsproblemen op school en in welke mate de jongens ondersteund worden vanuit het gezin. School blijkt een aardige spiegel van de problemen van de jongens. Dit wil niet zeggen dat van alle jongens een volledig en eenduidig beeld van de schoolloopbaan verkregen is. Soms wordt in de rapportages alleen een incidentele momentopname gegeven ('betrokkene zit in het derde jaar van het VMBO') of wordt er slechts over een beperkte periode gerapporteerd. Daarnaast geven ouders en de jongeren zelf vaak een sterk gekleurd beeld van de omstandigheden. Jammer genoeg raadplegen de instanties (Raad, Bureau Jeugdzorg) niet altijd informanten vanuit school in hun onderzoek. Indien wel sleutelinformanten buiten het gezin (school, gezinsvoogden) geraadpleegd zijn, ontstaat een problematisch beeld van de schooltijd op verschillende vlakken.

Schoolloopbaan

Van vier jongens is geen informatie over het basisonderwijs bekend. Van de overige jongens weten we alleen wat door henzelf en hun ouders verteld is. Het overheersende beeld is dan dat de jongens de basisschool zonder problemen doorlopen.⁶¹ Na de basisschool gaat het merendeel naar het VMBO. Een tweetal start met IVBO (Individueel Voorbereidend Beroeps Onderwijs)⁶² en VBO-Mavo en de enkeling die speciaal basisonderwijs volgde, gaat daarna ook speciaal vervolgonderwijs volgen.

Slechts een handjevol jongens haalt zijn VMBO-diploma en gaat daarna MBO doen. In totaal stromen zeven jongens door naar het MBO-onderwijs (van drie van hen is geen vooropleiding bekend), maar vaak ontbreekt recente informatie, raken zij gedetineerd of maken zij MBO niet af omdat ze willen gaan werken. Van geen enkele jongen is bekend of hij MBO afrondt. Vijf jongens komen na een start op het VMBO in het speciaal onderwijs (bv. de Rietlanden, een (Z)MOK-school, of VAVO),⁶³ al dan niet via een reclasseringstraject zoals project Herstart, of in een JOB-traject.⁶⁴ Speciaal onderwijs wordt meestal geïndiceerd n.a.v. gedragsproblemen of verwijdering van school. Een enkeling haalt een detailhandelsdiploma (ROC) tijdens zijn detentie.

Wat opvalt, is dat de meeste informatie over de schoolcarrière onvolledig of tegenstrijdig is. Er is inconsistentie tussen wat ouders/jongeren en school vertellen. De jongens zelf spiegelen de situatie veel rooskleuriger voor dan wat school verklaart, maar ook binnen de rapportages van de instanties wordt soms inconsistente informatie geleverd.

⁶¹. Eén jongen heeft een jaar extra op de kleuterschool gezeten; één jongen is blijven zitten op de basisschool; en één van de jongens heeft speciaal basisonderwijs gevolgd.

⁶². Maakt deel uit van het Voorbereidend Beroepsonderwijs (VBO, voorheen lager beroepsonderwijs) en is bedoeld voor leerlingen van 12 tot 16 jaar die veel hulp en individuele aandacht nodig hebben.

⁶³. School voor moeilijk opvoedbare kinderen (MOK) of voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen (ZMOK). Het VAVO is een vangnet voor jongeren die vastlopen in het gewone onderwijs. Het VAVO-diploma is weer een paspoort tot vervolgonderwijs.

⁶⁴. Jongen volgt dan 2 dagen school, 3 dagen stage.

Zo wordt bijvoorbeeld in de ene rapportage vermeld dat een jongen na de basisschool naar de MAVO ging, deze in 4 jaar afmaakte en doorging naar het MBO. In een rapportage van reclassering (SRN) staat echter weer een ander verhaal: na de basisschool zou deze jongen naar het VMBO zijn gegaan (richting metaal). Dat ging goed totdat hij werd opgepakt voor mishandeling en 2 weken gedetineerd kwam te zitten. Volgens de reclassering heeft hij deze opleiding niet afgemaakt.

Leer- en gedragsproblemen op school

Minimaal een kwart van de jongens is een keer blijven zitten. Over het algemeen zijn het eerder gedragsproblemen die een normale schoolgang beletten, dan problemen in de leercapaciteiten. De meeste jongens zeggen hun diploma te willen halen, school belangrijk te vinden, maar hun gedrag is daarmee niet in overeenstemming. De rode draad is een gebrek aan motivatie voor schoolse activiteiten. Uit de dossiers blijkt dat veel van de jongens snel afgeleid zijn, te weinig inzet tonen, huiswerk niet maken en veel verzuimen; binnen één schooljaar is een jongen bijvoorbeeld al 140 lesuren niet geweest, waarvan hij 51 uur is ziek gemeld. In een ander voorbeeld zegt een mentor: 'Betrokkene is een onverschillige jongen die totaal niet gemotiveerd is voor school. Zijn resultaten zijn redelijk tot slecht. Alles hij alles op alles zet, zou hij nog kunnen slagen.' Opleidingen waarbij de jongens deels naar school gaan en deels stage moeten lopen, gaan vaak mis omdat de jongens gewoon te laks zijn in het zoeken naar een stage. Als zij geen stage hebben, zitten zij namelijk thuis. Een voorbeeld is een jongen die een opleiding volgt richting autobranche. Daarvoor moet hij een stageplaats zoeken voor twee dagen in de week, wat naar zijn zeggen niet lukt omdat de garages vol zitten. Volgens zijn oudere broer doet de jongen echter geen enkele moeite en ligt hij alleen maar in bed of hangt rond op straat. Ook de leraar zegt dat hij niet genoeg zijn best doet om een stage te vinden. De jongen is niet gemotiveerd en komt ook regelmatig te laat, aldus de leraar. Opvallend is dat van de 20 jongeren in ons onderzoek er maar van een jongere zogenoemde spijbelbriefjes in het dossier zitten. De school heeft in dat geval ongeoorloofd verzuim gemeld aan de leerplichtambtenaar.

De leerplichtambtenaar komt in het dossieronderzoek bij vier jongeren in beeld. In een geval wordt een jongen in het derde jaar van de VBO-MAVO van school gestuurd; hij komt een tijdje thuis te zitten, waarbij de leerplichtambtenaar in beeld kwam. Hij gaat vervolgens naar een technische school, maakt een jaar vol en stopt er weer mee. Daarna start hij op de MBO-detailhandel, maar komt in het eerste jaar al een paar maanden vast te zitten op verdenking van autodiefstal. Ook op deze school wordt hij weer uitgeschreven, omdat hij er nooit is. In een ander, zojuist al genoemd geval, heeft de leerplichtambtenaar een rapport geschreven waarin staat dat de jongen wegblijft van school. Vervolgens heeft de ambtenaar diverse malen geprobeerd een afspraak met de jongen te maken, zonder resultaat. Daarna heeft hij een keer bij de jongen thuis afgesproken en zegt hierover: 'tot mijn verbazing was hij op tijd en wel bereid om over zijn problemen te praten.'. De jongen wilde naar een andere school en er moest een observatieperiode volgen om een ander leertraject uit te stippelen. Hij gaat dan onderwijs volgen op een ZMOK-school en daar gaat het volgens de leraar goed. Omdat hij in de vier daaropvolgende jaren meerdere gevangenisstraffen uitzit, heeft hij echter geen diploma gehaald. De leerplichtambtenaar blijft in deze periode

in beeld, maar klaarblijkelijk heeft het niet mogen baten, net als in het eerste voorbeeld.

Naast een lakse schoolhouding is het merendeel van de jongens ook brutaal tegen leraren (problemen met gezag), druk in de klas en wordt wel eens uit de les gestuurd. In minimaal de helft van de gevallen is er sprake van ernstige gedragsproblemen met intimidatie van leerlingen en/of leraren, bedreigend, agressief en/of gewelddadig gedrag.

Het volgende voorbeeld illustreert dit:

Op de basisschool luisterde de jongere al niet goed naar de juf en op de middelbare school persisteerden de gedragsproblemen. De jongere maakte ruzie met leraren en vocht met leerlingen. Moeder is vaak op school geweest om te praten maar niets hielp. Volgens de jongere heeft een lerares hem 'kutmarokkaan' genoemd. Uit verklaringen van docenten en andere informanten op school blijkt dat de jongens gedrag is te kenmerken als 'respectloos, dominant, bazig, liever lui dan moe, geen rekening houdend met anderen, pesten, weigeren te gehoorzamen', et cetera. Leerlingen en leraren zijn bang voor de jongen; een aantal leraren weigerde hem nog les te geven. Uiteindelijk wordt hij van school gestuurd en er volgt een persoonlijkheidsonderzoek naar aanleiding van een vechtpartij met een medeleerling, die hem zou hebben uitgescholden. Moeder en zijn zus, die denkt aan een 'samenzwering van school', begrijpen niets van de verwijdering. Leerplicht schat in dat de jongen naar een ZMOK-school moet.

Dit voorbeeld staat niet op zichzelf; er zijn meerdere gevallen van mishandeling/bedreiging van een leraar of van andere leerlingen. Het merendeel van de jongens is door de gedragsproblemen op een bepaald moment (of vaker) van school verwijderd (elf jongens). Bij twee jongens lopen de gedragsproblemen parallel aan een problematische thuissituatie (ouders die gaan scheiden). Bij minstens zeven jongens loopt school vast wegens detentie na crimineel gedrag. De meeste scholen geven de jongens dan nog de kans om (onder voorwaarden) terug te keren. Dit laten de jongens dan zelf vaak weer spaak lopen.

Een strakke begeleiding, al dan niet opgelegd door Jeugdreclassering of de Raad voor de Kinderbescherming (OTS, een leercontract, begeleiding in kader van project Herstart of door stichting 'Jong tot Oud'), lijkt in een aantal gevallen te helpen. Meestal laten de jongens onder begeleiding een positievere houding zien. Het kan zo zijn dat deze positieve houding niet direct een gevolg is van de structuur, maar eerder sociaal wenselijk gedrag is dat de jongens tijdelijk laten zien totdat de proeftijd is verlopen. Soms worden er meerdere raadsonderzoeken uitgevoerd, voordat er informanten van buiten het gezin gehoord worden. In de tussentijd rapporteren de instanties dan dat er geen problemen zijn in de schoolsituatie, aangezien jongere en ouders dit zo verklaren. Pas nadat informanten van school gehoord worden, komt de werkelijke schoolsituatie aan het licht, die zoals uit bovenstaande blijkt alles behalve probleemloos is.

Ondersteuning vanuit het gezin

Thuis is er vaak te weinig toezicht, structuur en controle op de schoolgang. Er is vaak geen duidelijke huiswerkbegeleiding. Vanuit school wordt bij een jongen aangegeven dat zij wel betrokkenheid in de ouders zien, maar dat deze moeilijk is om te zetten naar de praktijk. Soms kunnen de ouders bijvoorbeeld niet helpen met huiswerk, door de taalachterstand die in de meeste gezinnen nog bij de ouders speelt. Daarnaast komt het ook veelvuldig voor dat ouders te weinig betrokkenheid naar de school toe tonen. Vaak

zeggen ouders niet op de hoogte te zijn (geweest) van de problemen of ontkennen zij de problematiek. Het is goed denkbaar dat veel van de jongens de problemen thuis tot op zekere hoogte goed verborgen weten te houden.

In een van de dossiers wordt door school echter gerapporteerd dat de ouders van een jongen brieven vanuit school kregen over de problemen met hun zoon, maar hier verder niets mee deden (ook niet konden doen vanwege taalprobleem). Daarnaast komen ouders soms niet opdagen op ouderavonden of op afspraken die speciaal over schoolproblemen gaan.

De jongens leggen de oorzaken van de problemen vaak deels bij de leraren. Ouders en/of zussen doen hier soms zelfs aan mee; zij hebben ook de neiging om de problemen buiten de jongere zelf te plaatsen. Zo denkt de zus van de jongen uit het voorbeeld in de vorige paragraaf zelfs aan een 'samenzwering' van de school: moeder en zus stellen dat de jongen 'geen eerlijke kans heeft gekregen'. Zij begrijpen niet waarom hij na een vechtpartij van school is gestuurd; de problemen worden gebagatelliseerd. Het verdient nog opmerking dat de jongens wel vaak positieve rolmodellen hebben in hun oudere broers en/of zussen die al studeren en/of zelfstandig wonen. Soms spelen broers/zussen ook een begeleidende rol binnen het gezin, zoals ook al bleek uit het vorige hoofdstuk.

Resumé

Als we kijken naar de opleiding van de Marokkaanse veelplegers, moeten we vaststellen dat deze jongens over het algemeen lager opgeleid zijn. Het merendeel volgt VMBO, een kwart volgt op een bepaald moment speciaal onderwijs. Van de meeste jongens weten wij niet hoe zij hun schoolloopbaan afmaken. Wij weten wel dat een groot deel van de jongens aanzienlijke tot ernstige gedragsproblemen heeft op school. Gedragsproblemen lijken een veel grotere rol te spelen dan leerproblemen. Bij bijna alle jongens is een lakse houding en gebrek aan motivatie het grootste probleem op school. Van een aantal jongens weten we ook dat ze hun (vervolg)opleiding niet afronden omdat ze daar geen zin meer in hebben en liever gaan werken. Een aanzienlijk deel van de jongens wordt geschorst wegens (gewelds)incidenten op school of ernstig verzuim. De helft van de jongens wordt op een bepaald moment van school verwijderd. Bij anderen loopt de schoolcarrière vast wegens detentie en een gebrek aan doorzettingsvermogen om de boel vervolgens weer op de rails te krijgen. Bij enkele jongens komt op een bepaald moment de leerplichtambtenaar in beeld wegens verzuim en verwijdering van school. De begeleiding van de leerplichtambtenaar mag in die gevallen uiteindelijk niet baten. De jongens maken geen enkele opleiding meer af wegens het plegen van strafbare feiten.

Een duidelijk patroon is de terugkerende beschermende en verzachtende houding van de ouders, die soms ook ronduit ontkennend kan zijn. Net als hun zoons houden zij lang vol dat het allemaal goed gaat op school en er geen of weinig problemen zijn. Pas als onderwijzend personeel van de scholen zelf geraadpleegd worden door de instanties, komt de problematiek aan het licht. De jongens blijken een gebrek aan structuur en begeleiding buiten school te hebben. Oudere broers en/of zussen kunnen mogelijk een voorbeeldfunctie of begeleidende rol vervullen.

6 - Werk en financiën

In dit hoofdstuk willen we in kaart brengen hoe de jongens zich kenmerken op het gebied van werk en financiën. Op basis van de dossiers proberen we te achterhalen hoe de jongens (legaal) aan geld komen, waaraan zij dit uitgeven en of zij schulden hebben. Daarnaast kijken we of zij ook op illegale wijze aan geld komen. We kijken hierbij ook naar het arbeidsverleden. De jongens verdienen mogelijk op jonge leeftijd al wat via een bijbaantje. We kijken hoe hun arbeidsverleden zich ontwikkelt nadat de jongens school verlaten en hoe de omgang met collega's en leidinggevenden is, voorzover van toepassing en bekend.

Legale bron van inkomsten

Van minimaal de helft van de jongens weten wij niet hoe ze op jongere leeftijd aan geld komen. Van de andere helft van de jongens hebben we informatie over de legale bronnen van inkomsten, hetzij zeer beperkt of slechts over korte periode(s). Van deze jongens weten we in ieder geval dat zij tijdens hun middelbare schoolperiode allemaal geld van hun ouders krijgen, al dan niet in de vorm van zakgeld. Dat baseren we meestal op verklaringen van de jongeren zelf. Soms wordt ook aan de ouders gevraagd of de jongen zakgeld krijgt. De bedragen zakgeld die de jongens noemen, lijken grotendeels uit de lucht gegrepen. Soms zeggen ouders iets heel anders dan de jongeren en soms wijzigen de verklaringen in latere rapportages.

Het beeld dat ontstaat, is als volgt samen te vatten: de jongens krijgen tijdens de schoolperiode (13-17 jaar) meestal zakgeld van hun ouders, maar krijgen daarnaast in bijna alle gevallen ook gewoon geld als zij 'iets nodig hebben'. Een paar jongens ontvangt helemaal geen geld volgens een vaste structuur (zakgeld) en krijgt steeds geld van hun ouders wanneer zij daarom vragen. Wat tevens opvalt, is dat een aantal jongens ook geld toegeschoven krijgt van oudere broers. Sommige jongens krijgen iedere dag een klein bedrag om te besteden op school; andere jongens zeggen een bedrag per week te krijgen. Van de meeste jongens weten we de hoogte van het zakgeld en de extra bedragen niet.⁶⁵ De jongens zeggen hun geld op te maken aan eten en drinken, (dure) kleding, activiteiten zoals pretparken of zwemmen, sigaretten en uitgaan. Het meest wordt kleding genoemd. Vijf jongens geven aan op een bepaald moment te sparen voor bijvoorbeeld een scooter, een rijbewijs of voor kleding.

Slechts bij twee van de jongens zien wij dat de ouders geld gebruiken als disciplineringsmiddel; zij trekken op een bepaald moment het zakgeld van hun zoon in omdat zij zijn bekeuringen hebben moeten betalen, of laten hem dit zelf terugbetalen via een bijbaantje. Daarentegen leren de meeste jongens waarschijnlijk niet goed wat de waarde van geld is en hoe zij met hun geld moeten omgaan. Bij één jongen blijkt ook heel duidelijk dat hij geen besef heeft van het verband tussen geld verdienen en werken. Ook zijn de jongens zo niet direct genoodzaakt om een bijbaantje te zoeken als zij steeds geld krijgen van hun ouders. Sommige jongens geven ook duidelijk aan dat zij geen zin hebben of zich te goed voelen om te gaan werken: 'Voor die paar euro ga ik niet werken.' Van slechts vier jongens weten wij dat ze naast

⁶⁵. Van twee jongens weten we dat ze op hun 15^e per week 25 gulden en 15 euro krijgen; van een derde jongen weten we dat hij 150 gulden per week krijgt (leeftijd onbekend), wat hij opmaakt aan uitgaan, kleding en sigaretten.

school zelf wat geld verdienen via een bijbaantje. Drie jongens hebben op jongere leeftijd een krantenwijk en één jongen werkt ergens in de keuken. Vanaf 18-jarige leeftijd kunnen jongeren een uitkering aanvragen (bijstandsuitkering). Van zes jongens weten wij dat zij ergens tussen 18- en 24-jarige leeftijd een uitkering hebben ontvangen. In één geval gaat het om een Wajong-uitkering (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening voor jonggehandicapten) wegens verstandelijke beperking. Uitkeringen stoppen of worden onderbroken wegens detentie, wegens het niet-voldoen aan de inlichtingenplicht of de sollicitatieplicht en in een enkel geval wegens werkaanvaarding.

Illegale bron van inkomsten

Van één van de jongens weten we dat hij zwart werkt in een garage en daar 900 euro in de maand mee verdient. Vermoedelijk heeft het merendeel van de Marokkaanse veelplegers opbrengsten uit vermogendelicten (zie hoofdstuk 10). Wij kunnen uit de dossiers echter niet direct herleiden hoe structureel de inkomsten zijn. Dit wordt althans niet beschreven in de rapportages. In een aantal gevallen blijkt dit uit contacten met een heler, of vanuit veroordelingen voor heling. In een aantal andere gevallen blijkt dit uit verklaringen van de jongeren zelf. Zo geeft een jongen naar aanleiding van zijn delicten aan dat hij op straat had gehoord dat 'diefstal een makkelijke manier is om aan geld te komen'. Ook een ander zegt op 14-jarige leeftijd dat hij steelt omdat hij niet genoeg geld heeft. Of de jongens vervolgens ook daadwerkelijk geld verdienen met de vermogensdelicten en hoeveel wordt niet duidelijk. Soms weten we alleen dat de delicten bedoeld zijn om de spullen te verkopen, maar we weten niet in hoeveel gevallen er buit gemaakt wordt en of het verkopen daarvan dit ook lukt.

Schulden

Van de jongens zelf zijn geen schulden bekend bij de Sociale Dienst van de gemeente. Van slechts één jongen weten we uit de dossiers dat hij op een bepaald moment een gokschuld had van 17.000 euro en dat hij hiervoor geld heeft geleend 'van een chinees'. Daarnaast heeft deze jongen een niet afgeloste studieschuld.

Arbeidsverleden

Van het merendeel van de jongens is ook over het arbeidsverleden geen informatie voorhanden in de dossiers. De overige jongens hebben een instabiel arbeidspatroon. Zoals gesteld, hebben drie jongens op jonge leeftijd al een bijbaantje gehad. Daarnaast moeten jongens tijdens hun opleiding vaak gaan werken in het kader van een stage (zij gaan dan 1 of 2 dagen naar school en moeten 3 of 4 dagen werken). Het patroon dat wij zien, is dat zij veelal niet hun best doen met het zoeken naar een stageplaats (zie ook hoofdstuk 5, onderwijs). In sommige gevallen loopt het hierdoor mis met de opleiding. Sommige jongens maken hun school niet af en zeggen liever te willen gaan werken. Na de middelbare school zien wij niet veel verbetering. Sommige jongens volgen sollicitatieprocedures onder begeleiding, in het kader van hun uitkering of een instantie. De jongens die na de middelbare school gaan werken, hebben meestal een aantal losse baantjes, al dan niet via een uitzendbureau, wat vaak wordt afgewisseld door aanhoudingen en/of detentie. Een jongen pleegt zelfs een overval bij het postkantoor waar hij werkzaam was als schoonmaker.

Omgang met collega's en leidinggevenden

Over de omgang met collega's en leidinggevenden weten wij nog minder dan over het werkverleden zelf. De informatie die wij hebben, is wederom afkomstig van de jongens zelf of van de gezinsleden. Informatie van de werkgevers is er niet. Bij een jongen wordt aangegeven dat er sprake zou zijn van werkverzuim, maar dit wordt door de jongen zelf ontkend. Wij weten vaak alleen dat baantjes 'niet afgemaakt' zijn maar de reden daarvan blijft (buiten dat hij het toch niet zo leuk vond) in het midden.

Resumé

De twintig jongens krijgen tijdens hun middelbare schoolperiode geld van hun ouders. Meestal krijgen zij een vast bedrag zakgeld dat ad hoc wordt aangevuld wanneer zij zeggen dat zij geld nodig hebben. Het merendeel van de veelplegers heeft dan ook geen bijbaantje naast school. De jongens hebben geen realistische ideeën en verwachtingen over werken en geld. Van enkele jongens weten we ook dat zij vermogensdelicten plegen als 'makkelijke manier' om aan geld te komen. Het bestedingspatroon van de jongens is niet helder, vermoedelijk wordt veel geld uitgegeven aan uitgaan en/of statusgevoelige producten zoals kleding.

Na de middelbare schoolperiode is een problematisch arbeidspatroon zichtbaar. Een flink aantal jongens doet op een bepaald moment een beroep op een uitkering. Een kanttekening bij het arbeidsverleden na de middelbare school is dat wij eigenlijk betrekkelijk weinig weten over de werkervaringen van de jongens en nog minder over hun relatie met collega's en leidinggevenden. Kortstondige werkbetrekkingen voeren de boventoon. De jongens houden er zelf weer mee op ('dat was niks voor mij') of de baantjes worden onderbroken door aanhoudingen.

7 - Riskante gewoonten

In dit hoofdstuk beschrijven we in hoeverre er bij de Marokkaanse jongeren sprake is van riskante gewoonten. Onder riskante gewoonten verstaan wij gebruik van alcohol, soft- en harddrugs, gokken en sensatiezoekend gedrag (sensation seeking behavior). Veel jongeren experimenteren met alcohol en/of drugs. Dat hoeft niet zorgelijk te zijn. In dit onderzoek zijn we echter wel geïnteresseerd in het problematische gebruik van middelen. Dat kan betekenen dat jongeren verslaafd zijn en/of (vermogens)delicten moeten plegen om hun middelengebruik te kunnen bekostigen.⁶⁶ Sensatiezoekend gedrag heeft onder meer te maken met gedrag dat gezondheids- en veiligheidsrisico's met zich kan meebrengen.

Alcoholgebruik

In de meeste dossiers komt het gebruik van alcohol aan de orde. Een rapporteur van de Raad of Bureau Jeugdzorg vraagt bijvoorbeeld aan een jongere of en zo ja hoeveel hij drinkt. Het overheersende beeld is dat de jongens niet drinken of slechts in zeer beperkte mate, bijvoorbeeld een paar glazen tijdens het uitgaan. Deze informatie komt echter van de jongeren zelf en wordt niet bevestigd of ontkend door derden. Verschillende jongeren geven aan dat zij het alcoholgebruik angstvallig verborgen houden voor hun ouders omdat alcohol drinken 'niet mag volgens het geloof'. Mogelijk dat het alcoholgebruik van deze jongens in werkelijkheid hoger ligt, maar van een problematisch alcoholgebruik (verslaving) is naar alle waarschijnlijkheid geen sprake.

Soft- en harddrugsgebruik

Wat voor alcoholgebruik geldt, is ook van toepassing op het gebruik van drugs: ook hier zijn de jongeren vaak de enige bron van informatie. Ook nu stellen de jongeren dat ze geen drugs gebruiken. Een enkele uitzondering betreft een jongen die 'af en toe blowt', dat wil zeggen twee keer per week. Het blowen gebeurt in gezelschap van anderen. Interessante vraag is of deze jongen als enige persoon blowt of dat de anderen dat ook doen, maar het verborgen weten te houden voor de rapporteurs van de Raad en Bureau Jeugdzorg. Dat de jongens zich sociaal wenselijk opstellen tijdens een bezoek van een rapporteur, blijkt ook uit bevindingen in andere domeinen. In elk geval zal die sociaal wenselijkheid ook gelden voor drugsgebruik. Een van de jongens zegt bijvoorbeeld geen drugs te gebruiken, maar zijn broer, die ook is gesproken door een rapporteur, zegt dat hij (betrokkene) wel veel blowt. De broer geeft een duidelijke beschrijving van de symptomen. Ook een leraar uit zijn vermoedens bij een andere jongen dat er sprake is van drugsgebruik. Uit een politiemutatatie blijkt een vergelijkbaar vermoeden van drugsgebruik van een van de jongens. Waar mogelijk het gebruik van softdrugs van deze jongens gebruikelijker is dan ze toegeven om redenen van bijvoorbeeld geloof of gezondheid, lijkt van verslavingsproblematiek geen sprake, maar voorzichtigheid is geboden vanwege de sociaal wenselijke opstelling van de jongeren.⁶⁷

⁶⁶. De problematiek rondom veelplegers wordt soms in verband gebracht met verwervings-criminaliteit.

⁶⁷. Uit de bestudeerde dossiers komt niet naar voren dat het geloof een belangrijk item is voor de jongeren. Soms integendeel, dan geven de jongeren aan niets aan het geloof te doen, of wel deel te nemen aan bepaalde gebruiken (bijvoorbeeld vasten), omdat de rest van het gezin dat ook

Het gebruik van harddrugs is in de dossiers geen onderwerp geweest van de rapportages en mutaties. Wel spreekt de politie in enkele gevallen van bezit van harddrugs. Of dit voor eigen gebruik is, is niet bekend.

Gokken

In drie gevallen komt het gokgedrag duidelijk ter sprake in de dossiers. Bij de eerste jongen draait het om een gewapende overval met de bedoeling om met de buit zijn gokschuld van € 17.000 af te lossen.⁶⁸ In het tweede geval blijkt uit een rapportage dat de jongen gokverslaafd is. Zelf geeft de jongen aan 'af en toe te gokken'. De laatste jongen gebruikt de opbrengst van een gestolen laptop ook om te gokken. Mogelijk dat de andere jongeren ook gokken, zij verblijven immers vaak in gelegenheden waar gokkasten staan (zie hoofdstuk 9), maar dat lijkt dan geen problematisch karakter te hebben. Andere mogelijkheid is dat de jongeren het eventuele problematische gokgedrag goed voor de rapporteurs verborgen weten te houden c.q. dat de rapporteurs onvoldoende doorvragen en /of navraag doen bij derden.⁶⁹

Sensatiezoekend gedrag

Voor jongeren betekent het vaak een 'kick' of gewoon 'spannend' om bepaald (deviant) gedrag te vertonen. In de dossiers komen we veel voorbeelden hiervan tegen. Opvallend is dat verschillende jongens in de onderzochte steekproef hebben meegedaan met de beruchte rellen in de Graafsewijk van Den Bosch in 2004.⁷⁰ Sommigen hebben daarbij ook strafbare feiten gepleegd, zoals belediging van politiefunctionarissen, vernielingen en openlijke geweldpleging. Een jongen zegt dat hij 'van spannende dingen houdt' en dat hij 'graag kijkt naar dingen die niet mogen' (i.c. de rellen). Regelmatig maken rapporteurs melding van het impulsieve gedrag van jongeren en hun zucht naar avontuur. Een rapporteur stelt dat een van de jongens 'onvoldoende zelfinzicht heeft en gevoelig is voor spanning en kicks'. De jongere zou 'hiervoor maatschappelijk aanvaardbare uitingsvormen moeten vinden, zoals sporten'.⁷¹

Het vertonen van sensatiezoekend gedrag komt vrijwel altijd aan de orde in relatie met groepsgedrag, het impulsieve karakter van de individuele jongeren en het opzoeken van de grenzen. In bepaalde gevallen ontardt de sensatie in antisociaal of zelfs strafbaar gedrag, zoals een groep jongeren die met zeer hoge snelheid in het donker door de bebouwde kom rijdt, met gedoofde lichten.

doet, maar niet uit eigen overtuiging. Uit de rapportages wordt niet duidelijk of de rapporteur goed heeft doorgevraagd naar het gebruik van alcohol en middelen of slechts genoegen heeft genomen met de uitspraak van een jongen dat hij niet drinkt of drugs gebruikt, omdat dat 'niet mag van zijn geloof'.

⁶⁸. De overval liep slecht af voor de dader: hij werd gepakt. Het geld had hij naar eigen zeggen geleend van Chinezen die hem onder druk zetten om het geld terug te betalen. De overval was een wanhoopsdaad.

⁶⁹. Bekend is dat sommige Marokkaanse jongeren, maar ook ouderen, veelvuldig bezig zijn met poken in theehuizen. Dit beeld is volgens een medewerker van de gemeente ook herkenbaar voor de situatie voor Den Bosch. Uit de dossiers echter is hiervan niets gebleken.

⁷⁰. Deze rellen ontstonden nadat een politiefunctionaris een voetbalsupporter had doodgeschoten. De rellen duurden in totaal drie dagen.

⁷¹. In nogal wat dossiers komen we tegen dat de jongeren aan vechtsporten doen of hebben gedaan, wellicht ook een vorm van spanning zoeken.

Een van de rapporteurs vat het als volgt samen: 'betrokkene kan uitdagend gedrag vertonen en geen oog hebben voor zijn eigen aandeel als de situatie uit de hand loopt. Hij is erg geneigd zich met anderen te meten en de concurrentie aan te gaan'. In een ander rapport staat dat 'impulsiviteit in combinatie met loyaliteit naar leeftijdsgenoten problematisch is'. Soms leidt het gedrag tot letsel, bijvoorbeeld een jongen die zonder helm hard op een brommer rijdt, ten val komt en met een hersenschudding naar het ziekenhuis moet.

Naast directe aanwijzingen in de dossiers voor sensatiezoekend gedrag, zijn er ook tal van indirecte voorbeelden te vinden, zoals het in grote groepen rondhangen op straat, buurtbewoners uitschelden, met spullen naar winkelend publiek gooien, omver trekken van een winkeluitstalling et cetera. Bezigheden die voor de jongeren in kwestie waarschijnlijk een kick moeten geven, zeker als ze merken dat gedupeerden niets durven terug te zeggen of te doen of, ingeval van schade, geen aangifte durven doen. Hiervan zal in elk geval geen ontmoedigende werking uitgaan op het gedrag van de jongeren. Integendeel, jongeren kunnen zich onaantastbaar wanen. Een politiefunctionaris sprak in dit verband van een 'herovering van de straat'.

Resumé

Op basis van de bestudeerde dossiers kunnen we stellen dat het gebruik van alcohol, soft- en harddrugs door de jongeren afwezig is dan wel beperkt blijft tot aanvaardbare proporties, althans dat beeld rijst bij het bestuderen van de dossiers. Hetzelfde lijkt te gelden voor gokken. Een voorbehoud is hier echter duidelijk op zijn plaats, want het is mogelijk dat de jongens dergelijk gedrag goed verborgen weten te houden voor hun omgeving, dus ook de rapporteur, danwel dat er onvoldoende op dit punt wordt door- en nagevraagd. Sensatiezoekend gedrag komt bij de jongeren veel voor. Ze doen het voor de spanning en kick. Impulsiviteit en groepsgedrag leiden tot het op zoek gaan naar de grenzen en in bepaalde gevallen over die grenzen heen gaan.

8 - Gezondheid

In dit hoofdstuk staan we stil bij de gezondheidstoestand van de jongen. Er wordt enerzijds gekeken hoe het staat met de fysieke gezondheid, waarbij gelet wordt op ziekenhuisopnames en/of lichamelijke problemen. Anderzijds wordt gekeken naar gedragsproblemen en naar factoren die wijzen op psychische stoornissen (psychopathologie) en andere problemen rond de geestelijke gezondheid. Onder minderjarige delinquenten komt psychopathologie namelijk vaker voor dan onder minderjarige jongeren in het algemeen.⁷² Wanneer er wordt gekeken naar psychopathologie bij minderjarige delinquenten, wordt in onderzoek vaak melding gemaakt van antisociale gedragsstoornissen, aandachtstekortstoornissen, hyperactiviteit (ADHD) en middelenmisbruik. Bij ernstige geweldsdelicten worden over het algemeen vaker symptomen van psychiatrische stoornissen en geweld in het gezin aangetroffen. Daarnaast komt depressie nog al eens voor bij delinquente jongeren. Dit zijn dan ook factoren waarop we hebben gelet. Naast psychopathologie hebben we ook gekeken naar andere persoonlijkheidskenmerken en intelligentie.

Lichamelijke problemen en ziekenhuisopnames

Indien door de instanties een milieuonderzoek gedaan is, wordt meestal ook gevraagd naar de gezondheid. Daarbij zijn de jongeren en soms een ouder de informatieverstrekkers. Het is goed mogelijk dat we hierdoor geen volledig beeld hebben.

Als we kijken naar ziekenhuisopnames van de jongeren, zien we weinig bijzonderheden. Een tweetal jongens heeft net na de geboorte een aantal dagen in het ziekenhuis gelegen wegens lichte geboortecomplicaties. Een enkeling is eens opgenomen voor zijn suikerziekte. Wat we terug zien komen bij de ziekenhuisopnames is het roekeloze rijgedrag dat sommige jongens laten zien, bijvoorbeeld met de brommer (zie ook het vorige hoofdstuk). Het komt een aantal keren voor dat de jongens in het ziekenhuis opgenomen moeten worden met een hersenschudding, beenbreuk of gebroken neus na een scooterongeluk. De meeste jongens hebben verder geen medische bijzonderheden of lichamelijke klachten. In drie gevallen komt een slecht eetpatroon naar voren. Het gaat dan om te weinig en/of ongezond eten, waarbij in twee gevallen ook buikpijnproblemen en misselijkheid optreden.

Gedragsproblemen

Uit de rapportages komt naar voren dat minimaal de helft van de jongens in de puberteit opstandig, agressief gedrag laat zien. Dit blijkt in de meeste gevallen echter niet uit verklaringen vanuit de gezinnen zelf. Bij de meeste jongens zouden er op jonge leeftijd geen problemen zijn. Ouders spreken meestal over een normale ontwikkeling in de vroege jeugd. Ook met betrekking tot de puberteit geven meeste ouders en jongeren zelf aan dat het thuis erg goed gaat en er geen problemen zijn; in slechts twee gevallen wordt gesproken over gedragsproblemen thuis. In enkele gevallen wordt in een latere rapportage vanuit het gezin duidelijk dat er wel degelijk gedragsproblemen zijn, veelal op het gebied van regelovertredend en opstandig gedrag (zie hoofdstuk 4). Een contrasterend beeld komt echter van de scholen: als we op verklaringen afgaan vanuit school is er bij de helft van

⁷². Zie bijvoorbeeld Dorelijers (1995) en Vreugdenhil et al. (2003).

de jongens sprake van ernstige gedragsproblemen, die vaak beginnen op de middelbare school. Het werkelijke aantal is mogelijk hoger, omdat de instanties niet altijd informant op school raadplegen en de ouders soms een mooier beeld schetsen dan de werkelijkheid. Tot slot vindt overlast en regelovertredend gedrag plaats op straat. Ook hier blijkt dat veel jongens problemen hebben met gezagsrelaties. We kunnen concluderen dat er in de puberteit bij een groot deel van de jongens wel degelijk ernstige gedragsproblemen zijn, maar dat de jongeren en de ouders zelf dit achterhouden.

Over het leeuwendeel van de jongens wordt vervolgens door zowel ouders als instanties gezegd dat zij 'gemakkelijk beïnvloedbaar' zijn. In die zin worden ze door zowel ouders als instanties deels als slachtoffer geportretteerd. Deze sterke beïnvloedbaarheid wordt vaak gekoppeld aan een impulsieve houding en spanningsbehoefte van de jongens. Het lijkt erop dat het delictgedrag hoofdzakelijk verklaard wordt vanuit deze 'beïnvloedbaarheid' in combinatie met het omgaan met de 'verkeerde jongens' (hierover meer in het hoofdstuk 'vrienden & vrije tijd').

Psychopathologie

Op basis van de bestudeerde dossiers kan geen alomvattend beeld gegeven worden van mogelijke psychopathologie onder de Marokkaanse veelplegers. Zo hebben we alleen informatie over de jongens bij wie psychologisch en/of psychiatrisch onderzoek is uitgevoerd, en waarvan de rapportages bovendien ook in de dossiers aanwezig waren.⁷³ Minder systematische bronnen van informatie waren bijvoorbeeld rapporteurs van de Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, gezinsvoogden, onderwijzers /mentoren en gezinsleden. Vanzelfsprekend is deze informatie meer subjectief. Daarnaast stellen de jongens zich overwegend sociaal wenselijk op jegens de instanties, waardoor testuitkomsten vaak minder betrouwbaar zijn.

Van de dossiers waarin we rapportages hebben gevonden van gedragsdeskundigen (ongeveer de helft), is in een aantal gevallen geen psychiatrische stoornis geconstateerd. In klinische zin wordt bij vijf jongens gesproken over een gedragsstoornis: een oppositioneel-opstandige gedragsstoornis en/of kenmerken van een antisociale gedragsstoornis. In het verlengde daarvan signaleren de gedragsdeskundigen problemen in de agressieregulatie, een hoge spanningsbehoefte en/of impulsiviteit (bij zes van de jongens). De problemen in de agressieregulatie komen soms sterk naar voren in de gesprekken met ouders; bijvoorbeeld bij de jongen die zulke heftige woedeaanvallen kan krijgen, dat hij een bloedneus krijgt (hoofdstuk 4). In een aantal gevallen wordt door de gedragsdeskundigen gesproken over een 'zorgwekkende' of 'scheve' persoonlijkheidsontwikkeling.

Persoonlijkheidskenmerken

Bij ruim de helft van de jongens spreken de rapporteurs over een beperkte gewetensontwikkeling of beperkt inlevingsvermogen. Deze jongens zouden geen schuld- of schaamtegevoelens kennen. Dit oordeel van de rapporteurs is mede gebaseerd op het feit dat de jongens een ontkennende en gesloten houding hebben betreffende hun delicten.

⁷³. In een aantal gevallen werd wel melding gemaakt van persoonlijkheidsonderzoek, maar werd de betreffende rapportage niet verstrekt / gevonden.

Het is een interpretatie, waarschijnlijk gebaseerd op gedrag dat de jongens laten zien in gesprekken met de instanties, waarvan we in feite niet weten of het niet meer is dan een pose. Dat de jongens alles ontkennen en weinig loslaten, zegt wellicht meer over hun ervaring met politie en justitie, dan over hun gewetensontwikkeling. Oppervlakkig gezien tonen zij inderdaad weinig wroeging, maar we weten niet of er sprake is van een dieper gewortelde beperking in de gewetensfunctie. Bovendien wisselt de houding van één jongere soms tussen verschillende gesprekken. Soms laten de jongens opeens wel een gewetensvolle houding zien. Zo toont een van de jongens bij het ene delict geen spijt of medeleven jegens het slachtoffer, terwijl hij bij een ander delict zegt 'ik vond het wel zielig voor de mevrouw die is overvallen'.

IQ

Van dertien jongens hebben we gegevens over de intelligentie. Het IQ van de jongens is gemiddeld tot laag. In vijf gevallen wordt gesproken van een verstandelijke beperking of zwakbegaafdheid. In een enkel geval wordt gesproken over concentratieproblemen of aandachtsproblemen; iets vaker krijgen we het beeld dat er een gebrek aan doorzettingsvermogen is op school. Jammer genoeg beschikken we in slechts twee gevallen over testgegevens van het verbale en performale IQ; in beide gevallen is de verbale intelligentie lager is dan performale, wat de soms lage IQ-scores zou kunnen verklaren. Mogelijk zijn de intelligentietestuitkomsten niet betrouwbaar, omdat de jongens tijdens het afnemen van test vaak een ongemotiveerde, lakse houding hebben. Zij doen niet hun best bij het invullen van de test, waardoor testcores lager uit kunnen vallen. Vergelijkbaar is hun houding op school; vaak zijn het eerder gedragsproblemen dan leer-capaciteiten, waardoor de jongens onder de maat presteren (zie ook hoofdstuk 5). Dit verklaart mogelijk ook dat het gemiddeld tot lage IQ contrasteert met de sociale intelligentie die de jongens laten zien (streetwise). Zij kennen in veel gevallen twee gezichten en worden vaak beschreven als 'berekennend', 'manipulatief' en 'stiekem'. In de rapportages komt voortdurend het beeld terug van sociaal vaardige en slinkse jongens, die zich uitstekend kunnen presenteren en netjes, coöperatief, sociaal wenselijk gedrag vertonen naar gesprekspartners van de instanties. De jongens lijken goed aan te voelen welke houding hen het meeste succes oplevert en die nemen zij dan aan. In die zin is hun lerend vermogen groot. Soms weten de jongens het sociaal-wenselijke beeld dat zij neerzetten niet vol te houden en vallen dan door de mand. Jeugdreclassering over een van de jongens: 'Hij wisselt van een vriendelijke, open en goedlachse jongen naar een onvriendelijke, gesloten, betweterige jongen die korte of geen antwoorden geeft.'

Verslavingsproblematiek

In navolging van het vorige hoofdstuk over riskante gewoonten, waaronder het gebruik van middelen, hebben we gekeken naar eventuele middelenverslaving van de veelplegers. Zoals reeds bleek, is er weinig bekend over middelengebruik en lijkt dit in ieder geval niet problematisch, waarbij we een duidelijk voorbehoud maken, omdat sommigen hun verslaving goed verborgen kunnen hebben gehouden voor de rapporteurs. Bij twee van de jongens is volgens de dossiers sprake van verslavingsproblemen met drugs. Dit wordt verder niet duidelijk toegelicht. Over één van deze twee meldt de politie daarbij dat deze vaak aangetroffen wordt onder invloed van weed. Twee andere jongens zijn mogelijk gokverslaafd.

Resumé

Het beeld dat in dit hoofdstuk geschetst wordt, is zeker geen volledig beeld, omdat we niet van alle jongens persoonlijkheidsonderzoeken of psychologische rapportages hebben. Voor alle testresultaten en deskundigen-indrukken geldt vervolgens dat zij met voorzichtigheid moeten worden behandeld. De jongens vertonen sociaal wenselijk testgedrag en vullen tests soms weinig gemotiveerd in. Er zijn weinig medische bijzonderheden te melden over de jongens. Sommige jongens eten slecht, wat wellicht eerder hun opstandig gedrag in het gezin illustreert. Dit geldt ook voor de ziekenhuisopnames n.a.v. scooterongelukken van enkele jongens, wat wijst op de spanningsbehoefte en het impulsieve karakter dat veel van de jongens hebben. De jongens hebben ogenschijnlijk (rapportage ouders en jongeren zelf) geen problemen thuis, maar vanuit school blijkt dat er veelal sprake is van gedragsproblemen. Een aantal is gediagnosticeerd voor een oppositioneel-opstandige gedragsstoornis en/of kenmerken van een antisociale persoonlijkheidsstoornis, echter, bij enkele jongens worden ook geen gedragsstoornissen geconstateerd. Over de gewetensontwikkeling weten we eigenlijk vrij weinig; dat de helft van de jongens een gebrekkige gewetensfunctie zou hebben, is afkomstig van interpretaties van de rapporteurs. Veel jongens hebben een gemiddeld tot laag IQ, maar tonen daarentegen een behoorlijke mate van 'streetwise' zijn. Mogelijk is het gemiddelde IQ hoger door ongemotiveerd testgedrag. De jongens zouden gemakkelijk beïnvloedbaar zijn, wat een zekere passiviteit aan het delictgedrag veronderstelt. Dit past niet goed bij het berekenende, manipulatieve, sociaal wenselijke gedrag dat zij vertonen. Tot slot is er weinig sprake van verslavingsproblematiek.

9 - Vrije tijd en vrienden

Zoals het gezin de primaire socialiseringsbron is voor opgroeiende kinderen, zijn leeftijdsgenoten de secundaire bron als de jongeren ouder worden en in de puberteit komen. De invloed van leeftijdsgenoten groeit naarmate de jongeren ouder worden. Met name de omgang met delinquente leeftijdsgenoten is een bekende risicofactor voor crimineel gedrag. Ook riskante gewoonten van vrienden kunnen de ontwikkeling naar delinquent gedrag bevorderen. Naast de invloed van vrienden is de invulling van vrije tijd van belang in de ontwikkeling van delinquent gedrag. Een gestructureerde vrijetijdsbesteding werkt als beschermende factor, echter, een gebrek aan goede vrijetijdsinvulling is juist vaak weer een extra risicofactor. In dit hoofdstuk kijken we achtereenvolgens naar de vrijetijdsbesteding van de jongeren, of zij lid zijn van (sport)verenigingen, naar de aard en samenstelling van hun vriendengroep, eventuele relaties (vriendinnetjes), riskante gewoonten en delinquent gedrag van vrienden.

Vrijetijdsbesteding

De meeste jongens vertellen vaak in algemene, sociaal wenselijke bewoordingen aan de rapporteurs wat zij in hun vrije tijd doen. De jongens zeggen thuis meestal achter de computer te zitten (playstation, msn, internetten) of tv te kijken. Een enkeling zegt dat hij toen hij jonger was vader soms ging helpen met sleutelen aan zijn auto, of soms samen met vader te gaan voetballen of boksen. Buiten zeggen de jongens te voetballen met vrienden en/of buurtjongens op veldjes in de buurt. Een aantal jongens zegt 's avonds uit te gaan en een enkeling is vaak in een café te vinden net zijn oudere (criminele) broer. Een kwart van de jongens komt regelmatig in een jongerencentrum of buurthuis, waar begeleiding is van jongerenwerkers. Van één jongen weten we dat hij daar een paar keer geschorst is van deelname aan activiteiten wegens zijn probleemgedrag. Een enkeling komt ook in theehuizen (waar veel gegokt wordt) of gaat zwemmen. Verreweg de meeste jongens hangen in hun vrije tijd vooral wat rond op straat, op vaste hangplekken of in het winkelcentrum, al dan niet in een groep. Sommige jongens geven ook aan het straatleven en de contacten met leeftijdgenoten belangrijk te vinden. Dit is tevens een belangrijke blinde vlek in de dossiers; de jongens en soms ook ouders zeggen dat zij veel buiten zijn, maar hoe die tijd dan precies ingevuld wordt, blijft in alle dossiers onbekend. De ouders en ook de instanties hebben hier geen zicht op. In bijna alle dossiers wordt 'dagbesteding' of 'vrijetijdsbesteding' echter als risicofactor genoemd (geen gerichte vrijetijdsbesteding). Opvallend is, dat samen met vriendengroep juist dit het domein is waar de instanties het minste zicht op lijkt te hebben.

Lidmaatschap (sport)vereniging

Als we kijken naar lidmaatschap van sportclubs of andere verenigingen, valt ons een bepaald patroon op. De meeste jongens zijn op jongere leeftijd lid geweest van een voetbalvereniging of vechtsportvereniging (thaiboksen, kickboksen), maar stoppen daar na verloop van tijd mee. Ze vinden het dan niet meer leuk en soms zeggen zij liever op straat te voetballen of rond te hangen. Eén jongen is actief in het jongerencentrum waar hij met enkele andere jongens uit de buurt heeft geregeld dat zij eenmaal in de week een ruimte kunnen gebruiken.

Een enkeling is nog lid van een voetbalclub, een ander van een zwembadclub en is fanatiek zwemmer. Vanwege diefstal mag deze jongen echter niet meer in het zwembad komen. Zo gaat het ook bij een andere jongen; in het kader van een PIJ-maatregel mag hij vanwege contact met 'verkeerde' vrienden niet meer naar zijn oude voetbalclub. We weten meestal niet wanneer de jongens precies gestopt zijn bij de sportverenigingen en of dit parallel loopt aan hun criminele carrière. Van één jongen weten we dat hij een jaar voor zijn eerste Raadscontact gestopt was bij de voetbalclub. We veronderstellen wel dat lidmaatschap van een sportvereniging een beschermende factor is voor risicojongeren en als dit lidmaatschap stopt, dit versterkend op het probleemgedrag kan werken.

Aard en samenstelling vriendengroep

De meeste jongens zeggen één of enkele beste vrienden te hebben. Deze goede vrienden zijn voor zover bekend ook van Marokkaanse afkomst. Verder zeggen de jongens om te gaan met verschillende jongeren uit de buurt, waarbij gesproken wordt over 'kennissen' of 'contacten op straat'. Eén van de top-20 jongens geeft aan dat hij niet veel speciale vrienden heeft, maar optrekt met mensen die hij tegenkomt. Ook enkele andere jongens stellen zich behoorlijk individualistisch op in contacten met vrienden. Zo zegt een jongen niet veel speciale vrienden te hebben, maar op te trekken met mensen die hij tegenkomt; 'uiteindelijk vertrouw ik niemand'. Ook een andere jongen zegt weinig vrienden te hebben, maar wel contacten op straat. Het lijkt erop dat de meeste jongens zich op straat in een of meerdere groepen jongeren begeven. Samenstellingen van deze groepen zijn mogelijk ad hoc, maar er is ook sprake van vaste 'hanggroepen' waar de jongens op vaste plekken tijd mee doorbrengen. Etniciteiten van de jongeren waar ze mee omgaan zijn vaak Marokkaans, maar soms ook Nederlands, Turks en andere etniciteiten (bijvoorbeeld Somalisch). Wat verder opvalt, is dat zeker een kwart van de jongens omgaat met (veel) oudere jongens. In één geval vertellen de ouders dat hun zoon toen hij twaalf was al omging met jongeren van twintig jaar. Over het algemeen hebben de ouders weinig zicht op de vriendenkring van hun zoons; dit komt in bijna alle rapportages terug. De ouders lijken alleen de beste vriend(en) van de jongens te kennen, echter, soms is dit alleen van gezicht.

Van de meeste jongens weten we weinig tot niets over eventuele relaties met meisjes/vrouwen. Van een paar jongens is bekend dat ze 'wel eens' verkering hebben gehad. Een van deze jongens heeft nu geen vriendin en zegt 'daar heb je alleen maar last van, andere zaken zijn belangrijker'. Van één jongen (ouder dan 18 jaar) is bekend dat deze een behoorlijk aantal aan vriendinnen heeft gehad (hij heeft ze eens geteld en kwam toen aan een aantal van 28), die hij over het algemeen niet best behandelde. Meestal was hij degene die het uitmaakte en het deed hem niet veel als een meisje dan verdriet had. Van vier jongens weten we dat ze voor langere tijd een vriendin hebben gehad. Meestal waren deze jongens dan al wat ouder. We weten onder meer op basis van de politieregistraties wel dat er sprake is van seksuele contacten met meisjes, aangezien vier jongens registraties hebben voor een of meerdere zedendelicten. Hierover wordt in een aantal rapportages nog aanvullend over bericht (zie ook hoofdstuk 10 en 11).

Riskante gewoonten vrienden

Met riskante gewoonten bedoelen we de mate waarin de vrienden zich overgeven aan excessief gebruik van alcohol en/of drugs en in hoeverre ze verslaafd zijn aan gokken. Omdat we niet veel zicht hebben op de vriendenkring van de jongens, is het ook lastig om uitspraken te doen over riskante gewoonten van deze jongeren. Eigenlijk weten we gewoon niet wat er zich afspeelt op straat. Uit de dossiers blijkt dat de groepen waar de jongens mee rondhangen op straat, voor overlast zorgen en 'door de politie gewaarschuwd worden'. Als rode draad loopt door de dossiers dat de jongens om zouden gaan met de 'verkeerde vrienden'. Deze term wordt gebruikt door de ouders en broers/zussen, maar ook door de instanties. Instanties stellen in hun rapportages ook ontwikkelingsdoelen voor de jongens, die vaak betrekking hebben op 'beïnvloedbaarheid' en leren 'nee' zeggen tegen deze 'verkeerde' jongens. Wat met deze term precies bedoeld wordt en of deze ook betrekking heeft op riskante gewoonten van de vrienden, wordt niet duidelijk. Een van de vaders omschrijft dat 'deze jongens roken en gokken in de friettent'. Elders staat dat een jongen omgaat met groepen jongeren die 'onverantwoord gedrag' vertonen, waardoor hij met de politie in aanraking komt. De jongens zelf zeggen meestal geen drugs en geen tot weinig alcohol te gebruiken, wat soms gerelateerd wordt aan hun geloof. Of dit hetzelfde geldt voor hun vrienden wordt niet duidelijk. We concluderen dat we niet weten in hoeverre de vrienden van de jongeren zich bezig houden met excessief alcoholgebruik, drugsgebruik en gokken.

Delinquente vrienden

In verschillende dossiers wordt vervolgens ook gesproken over diverse soorten delinquent gedrag van de 'verkeerde vrienden' van de jongeren in dit onderzoek. Het is overduidelijk dat de jongens contact hebben met andere delinquente jongeren, terwijl de ouders en de jongens zelf hierover weinig loslaten. We weten allereerst dat onze twintig veelplegers vaak betrokken of aanwezig zijn bij strafbare feiten, gepleegd door anderen. Meestal ontkennen zij betrokkenheid in alle toonaarden ('ik kende die jongens niet'). Daarnaast blijkt uit de verschillende rapportages dat zij bijna allemaal vrienden hebben die met de politie in aanraking komen. Uit de processen-verbaal van hun eigen delicten blijkt tot slot dat de jongens deze in bijna alle gevallen samen met vrienden gepleegd hebben. De jongens zeggen zelf vaak dat de mededaders 'geen echte vrienden' zijn. Hun eigen vrienden zouden niet crimineel actief zijn.

Zeker in het begin van hun criminele carrière geven de meeste jongens aan dat zij zich bij de delicten lieten meeslepen door 'anderen'. De ouders bevestigen dit ('hij laat zich beïnvloeden door vrienden') en zo worden de jongens geportretteerd als slachtoffer: kwetsbare, beïnvloedbare jongens die zich hebben laten meeslepen in het criminele gedrag van anderen. Dit zijn echter geen incidenten; verschillende jongens uit de onderzoeksgroep plegen steeds opnieuw delicten met dezelfde mededaders (vrienden). De rapporteurs verklaren de bereidheid deel te nemen aan criminele activiteiten vanuit een behoefte aan erkenning door leeftijdgenoten. Daarbij lijkt vaak sprake van een dubbele moraal: enerzijds tonen de jongens loyaliteit naar hun vrienden door hun bereidheid om overal aan mee te doen, ongeacht of ze daarmee in de problemen komen.

Anderzijds worden vrienden net zo gemakkelijk weer verraden op het moment dat de jongens opgepakt worden. Ze ontkennen dan zelf alle schuld en schuiven alle zonder blikken of blozen af op hun mededaders; van enige loyaliteit is plotseling geen sprake meer.

Bovenstaande leiden wij af uit de verschillende rapportages in de dossiers van de jongens. Daarnaast hebben wij ook het Recherche Basis systeem (RBS) van de Regiopolitie Brabant-Noord geraadpleegd.⁷⁴ Vanuit RBS (waarin ook gegevens uit HKS en BPS kunnen voorkomen) is voor elke jongen een netwerkanalyse gemaakt, waarin grafisch is weergegeven met welke personen hij contact heeft die ook in RBS staan geregistreerd.⁷⁵ Op basis van de RBS-analyse weten wij hoeveel en welke delinquente contacten een Marokkaanse veelpleger heeft, maar de aard en intensiteit van het contact blijft meestal in het midden. De netwerken lopen in omvang sterk uiteen. Eén jongen heeft helemaal geen delinquente contacten in RBS (hij heeft slechts één niet-crimineel contact, vermoedelijk een afneemster van harddrugs); twee anderen tonen slechts weinig netwerkactiviteit met delinquente contacten. Ruim een kwart heeft een netwerk van rond de tien contacten en de helft heeft uitgebreide netwerken, van twintig tot bijna negentig contacten. De meeste van deze contacten worden in verband gebracht met strafbare feiten. In de meeste gevallen gaat het dan om vermogensdelicten; een wat minder groot aantal is duidelijk (ook) geweldpleger. Er worden relatief weinig drugsgerelateerde delicten aangetroffen. De delinquente contacten hebben soms maar enkele strafbare feiten op hun naam staan, soms weer een enorme lijst aan vermogens- en/of geweldszaken. De meeste contacten van de geselecteerde (Marokkaanse) veelplegers zijn man en zijn van Marokkaanse afkomst, maar er worden ook andere etniciteiten in de netwerken aangetroffen (Nederlands, Turks, Somalisch, Antilliaans). In diverse netwerken komen dezelfde Nederlandse personen terug. Daarnaast hebben de jongens ook onderling contact, in elk geval tenminste met een andere veelpleger uit de onderzoeksgroep.⁷⁶ Al met al laten de netwerken goed zien dat het in de meeste gevallen bij de twintig veelplegers niet gaat om incidentele, individuele criminele activiteit, maar dat de jongens zich bewegen binnen een breed netwerk aan criminele contacten.

⁷⁴. De RBS-analyses geven een momentopname: wij zien het netwerk zoals dat gold vanaf januari 2006 tot eind juni 2007.

⁷⁵. Onderzoeksgegevens worden geregistreerd in RBS. Personen worden in RBS geregistreerd als zij op enigerlei wijze voorkomen in een politieonderzoek (verdachte, getuige, benadeelde, betrokkene enz). Ook gegevens van het register Zware Criminaliteit worden geregistreerd in RBS (afzonderlijke registratie binnen RBS) Personen opgenomen in het Zwacri komen dus ook voor in RBS. Het register Zware Criminaliteit wordt gevoed met van informatie van de CIE (Criminele Inlichtingen Eenheid van de politie). Als een contact een delictverleden heeft, is dat in het schema te zien. De aard van de relatie tussen onze veelpleger en dit contact is dikwijls echter onbekend. Soms staat in RBS aangegeven dat het delinquente contact een mededader, een vriend is, of een broer / zus. Contacten in RBS kunnen ook benadeelden (slachtoffer) zijn van een incident, of afnemers (bijv. drugs). Vaak weten dit we echter niet. Het contact en de jongen waren wellicht enkel samen aanwezig bij een incident. Incidenten lopen daarbij ook nog eens uiteen van weinig betekenisvolle meldingen zoals aandachtvestiging in de buurt, tot feitelijke delicten.

⁷⁶. 17 van hen hebben contact met één of meer andere plegers; 8 van hen hebben contact met twee of meer andere veelplegers en 5 hebben contact met vier of meer andere veelplegers van ons onderzoek.

Resumé

Hun vrije tijd brengen de jongens meestal door op straat, waarbij ze voetballen in de buurt of rondhangen met anderen, althans dat geven ze zelf aan. De meeste jongens deden vroeger wel in clubverband aan voetbal of thaiboksen, maar zijn hier na verloop van tijd mee gestopt. Ouders en instanties hebben weinig zicht op de vrijetijdsbesteding buiten de deur, maar de instanties zijn het er wel over eens dat een gebrek aan structuur hierin een probleem is voor deze jongens. De meeste jongens zeggen één of enkele goede vrienden te hebben, maar zij brengen ook veel tijd door met groepen jongeren op straat, die zij naar eigen zeggen vaak minder goed of niet kennen. De meeste jongens zijn naar eigen zeggen niet actief op het relationele vlak. Een terugkerend gegeven is dat ouders en de instanties geen zicht hebben op de vriendenkring van de jongens. De gemeenschappelijke deler van alle dossiers is dat de jongens omgaan met 'verkeerde vrienden' door wie zij zich zouden laten beïnvloeden. Wie deze 'verkeerde vrienden' dan zijn, en wat ze doen, wordt verder niet opgehelderd. Wat wij weten op basis van de rapportages en processen-verbaal is dat de jongens omgaan met jongeren die politiecontacten hebben en dat zij hun delicten bijna altijd plegen samen met vrienden. Daarnaast zien we uit de netwerkanalyses, die een momentopname betreffen - dat de meeste jongens één of meer andere veelplegers kennen. Ook staan ze in contact met andere vermogens- en geweldplegers in Den Bosch, waar vaak zeer actieve delinquenten tussen zitten. Drugsdelicten komen weinig voor onder de contacten van de veelplegers. De helft heeft zeer uitgebreide netwerken van twintig tot negentig personen waarvan de meesten antecedenten hebben. De aard en de intensiteit van deze contacten kunnen wij uit de netwerkanalyses helaas niet afleiden, maar het is duidelijk dat de jongens zich in brede delinquente kringen begeven.

10. Criminaliteit

In dit hoofdstuk richten we ons op het delictverleden van de Marokkaanse veelplegers. We bekijken wat de kenmerken van de criminele carrières van de jongens zijn, welke delicten zij plegen, hoeveel politie- en justitiecontacten zij hebben welke straffen zij opgelegd krijgen, in hoeverre delicten worden gepleegd in groepsverband, en tot slot hoe de jongens en hun ouders zelf tegen hun criminele carrière aankijken. Bij de inventarisatie van de criminaliteit die de jongens plegen, is met name gebruik gemaakt van gegevens afkomstig uit HKS (Dienst Herkenningssysteem), BPS (Bedrijfsprocessensysteem)⁷⁷ en RBS (Recherchebedrijfssysteem).

Politiecontacten

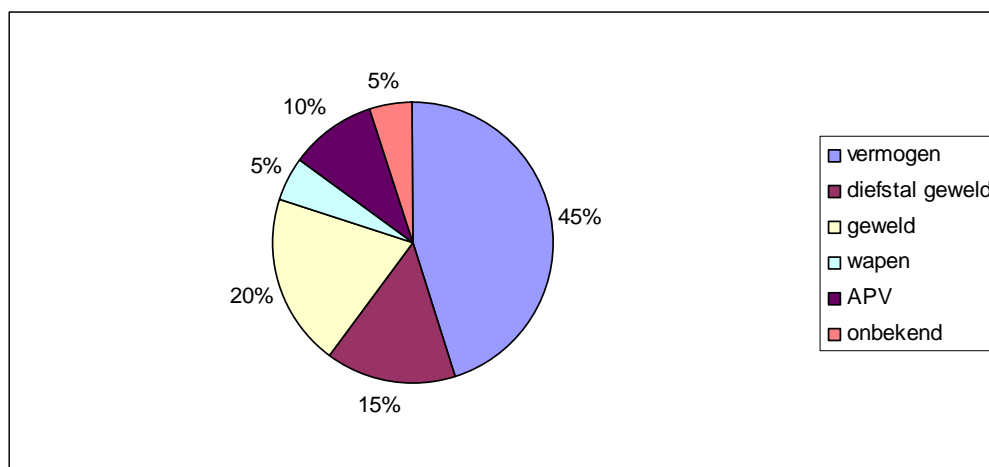
Criminaliteit op jeugdige leeftijd (onder de 12 jaar) wordt in de literatuur gezien als een belangrijk signaal voor de ontwikkeling van ernstige criminele carrières. Bij de twintig veelplegers uit ons onderzoek is de gemiddelde leeftijd waarop zij volgens de registraties voor het eerst met de politie in aanraking komen 13.5 jaar. Vier jongens hebben hun eerste politiecontact op de leeftijd van 11 jaar. Naast deze vier jonge starters, zijn er ook drie jongens die hun eerste contact pas hebben op hun 16^e jaar. De middenmoot (twaalf daders) hebben hun eerste politiecontact op 13-, 14- of 15-jarige leeftijd. Over het algemeen kunnen we dus stellen dat de jongens geen opvallend vroege starters zijn. Het is echter goed mogelijk dat de werkelijke (gemiddelde) leeftijd waarop het eerste politiecontact plaats vindt nog lager is, vanwege registratiebeperkingen.⁷⁸

De ernst van de geregistreerde delicten loopt uiteen van zeer lichte vergrijpen zoals vuurwerk afsteken tot zwaardere delicten zoals straatroof of geweldpleging (zie onderstaande figuur). We hebben ons daarbij gebaseerd op BPS. Bij meer dan de helft van de jongens gaat het om een vorm van verwervingscriminaliteit, waarvan bijna een kwart hierbij geweld gebruikt (straatroof). Voor een kwart van de jongens gaat het eerste politiecontact om een geweldsdelict. Van één jongen weten we niet waarvoor hij voor het eerst met de politie in aanraking kwam, maar wordt slechts gerapporteerd dat hij 'al meerdere malen met de politie in aanraking is gekomen'. Ruim driekwart van de jongens komt er bij het eerste vergrijp met een alternatieve afdoening (HALT) of zonder vergaande consequenties vanaf. Vier jongens krijgen een werkstraf en één jongen krijgt jeugddetentie opgelegd (daarbij ging het echter wel om een veroordeling voor meerdere delicten).

⁷⁷. HKS is een landelijk politieregistratiesysteem waarin sinds 1986 alle delicten met bekende daders staan geregistreerd. Hierin staan de persoons- en delictgegevens per jaar en per politieregio. Daarnaast hebben de verschillende politieregio's een Bedrijfsprocessensysteem, waarin zij ook alle politiehandelingen registreren, waaronder incidenten als overlast van jeugd.

⁷⁸. Kinderen onder de 12 jaar kunnen niet strafrechtelijk vervolgd worden. Vanwege het ontbreken van strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt delictgedrag onder de 12 jaar ook minder goed geregistreerd.

Figuur 1 – Aard strafbaar feit bij het eerste geregistreerde politiecontact (bron: BPS)



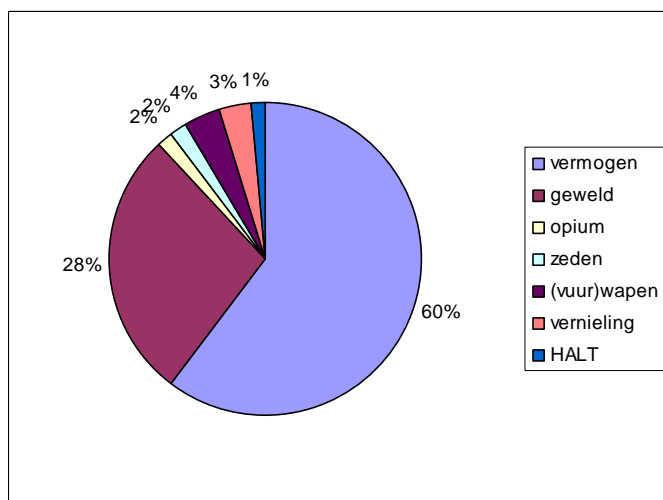
Vervolgens wordt gekeken naar alle antecedenten waarvoor de Marokkaanse veelplegers staan geregistreerd in het HKS.⁷⁹ Volgens de HKS-registraties zijn de twintig veelplegers samen verantwoordelijk voor ruim 700 antecedenten.⁸⁰ Het figuur geeft een overzicht van de verschillende vormen van criminaliteit waar zij zich als totale groep aan schuldig maken. Uit de figuur blijkt dat het voor de totale groep vooral gaat om vermogenscriminaliteit, maar ook is het aandeel van geweldsmisdrijven fors te noemen. Delicten gericht op materieel gewin waaraan zij zich schuldig maken zijn woninginbraak, auto-inbraak, voertuigendiefstal, straatroof, heling, drugsdelicten, en andere verwervingscriminaliteit.⁸¹ Een kwart van de veelplegers pleegt vooral gewelddelicten en in mindere mate vermogenscriminaliteit. Het betreft dan openbare geweldpleging, poging tot doodslag, mishandeling en bedreiging. Enkele jongens plegen ook zedendelicten, waaronder zogenoemde loverboypraktijken. Naast de verwervings- en geweldscriminaliteit zorgen de jongens ook voor veel overlast (zij hebben ook veel overtredingen van de APV op hun naam staan) en hebben zij veel verkeersantecedenten.

⁷⁹. In de dossiers bleken discrepanties te zitten in de verschillende politieregistraties. Delicten zoals geregistreerd in HKS, BPS en RBS liepen soms behoorlijk uiteen, zowel qua aantal als aard. Naar verwachting zouden de BPS-registers een breder beeld geven, echter, in sommige gevallen stonden daders met meer en/of met andere typen delicten geregistreerd in HKS. Ook de antecedenten zoals vermeld in HKS en RBS kwamen niet altijd overeen.

⁸⁰. De politie schrijft voor de 20 veelplegers tezamen meer dan 720 processen-verbaal uit (BPS). Het werkelijk aantal delicten ligt waarschijnlijk nog veel hoger, omdat series delicten (bv. autokraken) soms in een proces-verbaal worden opgemaakt en vervolgens als antecedent in de registers in gaan.

⁸¹. Straatroof wordt gekwalificeerd als diefstal met geweld (art. 312 Sr) en staat formeel geregistreerd als vermogensdelict.

Figuur 2 – Antecedenten totale groep (bron: HKS)



Uit onderstaande tabel blijkt dat een kwart van de jongens eruit springt wat betreft het aantal antecedenten. Gemiddeld hebben de Marokkanen 37 antecedenten per persoon volgens HKS-registraties. Vijf jongens hebben ieder in totaal meer dan zestig antecedenten, waarvan twee meer dan honderd. Dit heeft echter vooral te maken met de lengte van hun geregistreerde criminele carrière; uit onderstaande tabel blijkt dat hun delictaandeel uitgesmeerd is over een langere periode (meer dan 8 jaar).

Tabel 1 – Aantal antecedenten en lengte van de criminele carrière

	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
<i>HKS (aantal)</i>	8	34	17	12	8	5	14	14	19	30	12	101	62	89	3	13	18	94	13	135
<i>Start</i>	'03	'98	'01	'00	'05	'05	'04	'01	'99	'96	'00	'96	'96	'97	'98	'05	'02	'99	'01	'97
<i>periode (jaren)</i>	4	8	6	7	2	2	3	6	8	11	6	10	11	10	8	2	6	8	5	10

Het delictoverzicht op basis van HKS lijdt onder een belangrijke beperking. Omdat HKS gevuld wordt op basis van processen-verbaal, en één proces-verbaal meerdere delicten kan bevatten, kan het beeld van de criminele carrière van de veelplegers aan vertekening onderhevig zijn. Dit lichten we toe met het profiel van jongere nummer 15. Hij heeft in HKS 3 antecedenten (2 vermogen en 1 geweld) en staat in RBS geregistreerd voor 2 vermogensdelicten, 1 geweldsdelict en 1 wapenfeit. Als we vervolgens enkele processen-verbaal lezen en de rapportages van de instanties raadplegen, zien we dat de 2 vermogensantecedenten van deze jongen bestaan uit series delicten. Het eerste vermogensantecedent behelst een periode van vier maanden waarin de betreffende veelpleger zo'n 22 delicten moet hebben gepleegd, samen met twee medeverdachten. Het gaat daarbij om meerdere inbraken in auto's en woningen, alsmede de beroving met geweld van vier mensen. Twee jaar later wordt nogmaals proces-verbaal opgemaakt, waarin 10 auto-inbraken opgenomen zijn. De twee vermogensantecedenten in HKS zijn in feite dus ruim 30 afzonderlijke incidenten.

Eenzijds zien we dus dat de HKS en RBS-registraties wat uiteenlopen (wat deels ook verwacht mag worden omdat zij anders gevuld worden); anderzijds zien wij dat de HKS-gegevens een zwakke afspiegeling van de werkelijke criminele activiteit kunnen zijn, nog los van het feit dat we geen zicht hebben op de niet-geregistreerde delicten. De aantallen antecedenten uit HKS moeten dan ook worden gezien als duidelijke ondergrens.

Buiten HKS blijkt dat de jongens samen ook bijna 1500 keer als betrokkene staan geregistreerd bij andere incidenten (BPS). Bovenop hun eigen delicten zijn ze ieder gemiddeld dus 75 keer betrokken bij andere incidenten, welke uiteenlopen van aandachtsvestiging en overlast tot feitelijke misdrijven. Als vervolgens wordt bekeken hoe vaak de jongens als contact (betrokkene, getuige, medeverdachte, benadeelde) voorkomen bij andere personen die in BPS geregistreerd staan, zien we hoe actief de Marokkaanse veelplegers werkelijk zijn of beter gezegd hoe vaak de politie hen registreert in verband met incidenten waar zij al dan niet direct betrokken bij zijn. Vooral in het jaar 2004 komt het merendeel van de veelplegers honderden keren voor als contact bij andere personen in BPS (waarvan een groot deel rond de 300 keer).

Terugwijzend op de tabel met aantal delicten en lengte van de criminele carrière is te zien dat sommige jongens uit de onderzoeksgroep nog maar 2 jaar actief zijn (sinds 2005) en anderen al 10 of 11 jaar delicten plegen (zij zijn meerderjarige veelplegers). Alle jongens zijn op het moment dat het onderzoek uitgevoerd wordt nog crimineel actief. De criminele activiteit van de jongens is vaak onevenredig gespreid over de tijd. Dit hangt onder meer samen met opgelegde straffen en (deels) met de begeleidingstermijnen van de instanties. De jongens moeten zich noodgedwongen onthouden van het plegen van delicten op het moment dat zij gedetineerd zitten of in een proeftijd zitten, hoewel dat laatste niet voor iedereen een beletsel is om crimineel gedrag te vertonen (zie volgend hoofdstuk). In het andere uiterste worden soms in een periode van dagen of enkele weken tientallen delicten achter elkaar gepleegd. Het gaat dan meestal om vermogensdelicten zoals diefstal uit auto, zoals in het eerdere voorbeeld van jongere nummer 15.

Ontwikkeling criminele carrière

Ongeveer eenderde van de jongens begint zijn carrière, zoals gezegd, met een relatief licht, HALT-waardig delict (vuurwerk afsteken, medeplichtigheid aan diefstal, fietsendiefstal). De rest van de jongens pleegt als eerste een (lichter) gewelds- of vermogensdelict, of zijn daaraan medeplichtig. De instanties hebben het beeld dat de jongens beginnen onder invloed van criminele vriendjes of kennissen, dat zij meeloper zijn in het criminele gedrag. Daarna lijken de patronen zich in de meeste gevallen te verharden. Het is dan wellicht ook niet verrassend dat het merendeel van de jongens op het moment van onderzoek in het Register Zware Criminaliteit (ZWACRI) voorkomt. In ZWACRI wordt een dader alleen geregistreerd als hij feiten heeft gepleegd waarop een straf is gesteld van 8 jaar of meer, *of* aangewezen feiten (diverse, o.a. vermogensdelicten, vuurwapenhandel) die in georganiseerd verband zijn gepleegd én een grove aantasting van de rechtsorde betekenen. Dat het merendeel van de jongens in ZWACRI voorkomt, onderstreept de ernst van hun criminele ontwikkeling.

In meer dan de helft van de dossiers wordt gesproken over een zorgwekkende ontwikkeling, hoge recidiverisico's of een risico tot 'verder afglijden in de criminaliteit'.

Kenmerkend verder voor de criminaliteit gepleegd door deze jongens is agressie en intimidatie naar politie. Veel jongens hebben antecedenten zoals 'aantasting openbaar gezag' of 'aantasting persoonlijke integriteit', wat vaak betrekking heeft op het beledigen van een politieambtenaar. Zo zegt een jongen die een bekeuring krijgt voor parkeren op een invalidenplaats tegen de verbalisant dat hij dood kan vallen.⁸² Enkelen schuwen geweld tegen de politie niet. In verschillende gevallen is er sprake van verzet bij aanhouding, waarbij aanhouding bijvoorbeeld gefrustreerd wordt doordat een grote groep jongeren (vaak Marokkanen) de dader (proberen te) ontzetten. Een andere pleger probeert een keer zijn aanhouding te voorkomen door de verbalisant met gebalde vuist in het gezicht te slaan. De jongens laten een respectloze, dreigende houding naar de politie zien. Daarnaast is er sprake van bedreigingen van andere burgers, zoals getuigen en gedupeerden. Zij durven uit angst vaak geen aangifte te doen. Een voorbeeld is het laten zien van een pistool in de broeksband aan een getuige waarbij wordt benadrukt dat hij hem 'wel zou laten piepen'. Of de winkelier die geen aangifte durft te doen van schade aan zijn spullen uit angst voor represailles. Getuigen, leeftijdgenoten en buurtbewoners zijn veelal bang voor de jongens.

Criminele samenwerking

Uit de dossiers van de veelplegers blijkt dat het grootste deel van de delicten wordt gepleegd in groepsverband. In het bijzonder de vermogensdelicten worden bijna altijd met één of meerdere mededaders gepleegd. Soms is een mededader een broer. Meestal hebben de mededaders de Marokkaanse etniciteit. Vaak geven de daders elkaar achteraf de schuld, of ze zeggen elkaar niet te kennen. Het lijkt er wel op dat de daders zich in enkele verschillende groepjes vrienden of 'kennissen' begeven. Het is mogelijk dat het groepsverband waaruit delicten gepleegd worden ad hoc ontstaat, maar we hebben hier met de dossiers onvoldoende zicht op.

Mogelijk staan de twintig verschillende veelplegers uit ons onderzoek ook onderling met elkaar in contact en plegen zij ook delicten met elkaar. Om dit te achterhalen, is naast de twintig individuele netwerkanalyses van hoofdstuk 5 (vrije tijd en vrienden), ook één overall netwerkanalyse uitgevoerd waarin de twintig Marokkaanse veelplegers en hun contacten via gezamenlijke delictbetrokkenheid aan elkaar gelinkt kunnen worden.⁸³ We hebben daarbij gekeken naar onderlinge delictactiviteit van de veelplegers en naar andere contacten die de twintig veelplegers via incidenten met elkaar gemeen hebben. Een kanttekening hierbij is dat de individuen bij een gemeenschappelijk delict niet per se ieder dader hoeven te zijn. Het komt ook voor dat een veelpleger betrokkene of benadeelde was, bijvoorbeeld het slachtoffer van geweldpleging door twee andere plegers. Uit deze analyse blijkt dat de meeste jongens geen enkel contact hebben met andere veelplegers uit de onderzoeksgroep via gemeenschappelijke delicten. De

⁸². Of een maand later n.a.v. invordering rijbewijs: 'laat je door je moeder in je kont neuken'.

⁸³. Deze netwerkanalyse heeft betrekking op de periode 1-1-2006 tot 30-6-2007 en gaat uit van alle incidenten van de top-20 plegers zoals geregistreerd in HKS, BPS en RBS. Per incident geeft de netwerkanalyse vervolgens aan welke andere individuen daarbij betrokken waren. Dit zijn per incident veelal individuen van buiten de geselecteerde groep jongeren, maar het kunnen per incident ook meer veelplegers zijn die in dit onderzoek zitten.

overige jongens delen met slechts één of enkele andere veelplegers van onze onderzoeksgroep een zelfde delict. Daarbij bestaat niet echt samenhang; het gaat om wat losse subnetwerkjes binnen de totale onderzoeksgroep. Soms zijn de veelplegers uit de onderzoeksgroep indirect met elkaar verbonden via een gemeenschappelijke 'externe' contactpersoon (van buiten de onderzoeksgroep), aan wie zij allebei via een eigen incident gelinkt zijn. Op basis van onderling delictcontact zien we globaal dus weinig onderlinge activiteit van de twintig, afgezien van wat losse subgroepjes. Als we de aard van de contacten echter breder trekken dan alleen contact via gemeenschappelijke delicten, zagen we in het vorige hoofdstuk al dat het leeuwendeel van de twintig veelplegers contact heeft met één of meer andere plegers uit de onderzoeksgroep. We zien bovendien dat een aanzienlijk deel van hen een centrale plaats inneemt in het onderlinge netwerk. Zij hebben direct of indirect contact met het merendeel van de totale groep. Deze centrale figuren vormen mogelijk de ruggengraat van het netwerk van onze twintig veelplegers. Het zou interessant zijn de aard van de onderlinge contacten verder te onderzoeken.

Justitiecontacten

Vervolgens is bekeken hoe vaak de jongens voor het gerecht moeten komen naar aanleiding van hun gepleegde delicten. Dit is in kaart gebracht aan de hand van de justitiële documentatieoverzichten van de twintig veelplegers. De jongens komen voor het eerst in aanraking met justitie (rechterlijke uitspraak) gemiddeld anderhalf jaar na hun eerste geregistreerde politiecontact. Zij zijn dan gemiddeld 15 jaar. De jongste leeftijd waarop de eerste justitiële uitspraak plaatsvindt, is 13 jaar (5 jongens), de oudste leeftijd is 17 jaar (4 jongens). Alle jongens hebben een crimineel verleden vóór hun eerste veroordeling; zij hebben dus allemaal al eens een strafbaar feit gepleegd dat wij terug zien in de politieregistraties, maar waarvoor zij niet voor de rechter hebben hoeven verschijnen. Die feiten kunnen afgedaan zijn met een alternatieve sanctie (zoals HALT), of er zijn verder geen formele consequenties geweest.

Als we kijken hoeveel tijd er gemiddeld zit tussen het plegen van een delict en de uitspraak van de rechter, zien we dat het gemiddeld meer dan een half jaar duurt voordat een dader voor de rechter moet verschijnen. Het is geen uitzondering dat deze tijd een jaar overschrijdt; in een aantal gevallen duurt het anderhalf tot 2 jaar voordat een veelpleger voor hoeft te komen. Bovendien geschiedt de feitelijke tenuitvoerlegging van de straf vaak pas enkele maanden later en gaat niet altijd zonder slag of stoot.

Het volgende geval illustreert dit (zakelijk samengevat uit het dossier):

Een jongen pleegt in september 2001 diefstal en in maart 2002 maakt hij zich schuldig aan helling. Voor deze feiten moet hij een ruim jaar later voorkomen (mei 2003). De rechter legt een taakstraf op. Bij de uitvoering (februari 2004) onttrekt de dader zich hieraan omdat hij het niet eens is met het aantal uren. Hij blijft vervolgens recidiveren, waarvoor hij onder meer ook in bewaring komt te zitten, en besloten wordt om de taakstraf alsnog om te zetten in detentie. Dader gaat hiertegen in beroep (februari 2005) en wordt door rechter (mei 2005) in zijn gelijk gesteld; 'hij heeft al zoveel gezeten en is van plan zijn leven te beteren. Daartoe is hij erg gemotiveerd zegt hij. Hij wil nu wel de taakstraf alsnog uitvoeren.' Een paar maanden later (augustus 2005) begint de taakstraf en de jongen laat nu weer tweemaal (in september en oktober 2005) verstek gaan. In november 2005 wordt de taakstraf stopgezet. Weer twee maanden later, in januari 2006, beslist het Hof tot omzetten taakstraf in 58 dagen jeugddetentie en opnieuw gaat de jongen in bezwaar. Uiteindelijk wordt dit bezwaar ongegrond verklaard.

Al met al heeft het in dit geval verschillende jaren geduurd voordat de dader feitelijk bestraft wordt voor de diefstal en heling. We kunnen concluderen dat de veelplegers meestal pas maanden, soms jaren later de consequenties voelen van hun delictgedrag. Zij hebben in de tussentijd vaak weer vele andere delicten gepleegd.

De twintig veelplegers uit ons onderzoek moeten samen vanaf 1998 tot half 2007 voor ruim 300 feiten voor de Kinderrechter, Politierechter of Meervoudige kamer verschijnen. Twee van de veelplegers nemen hiervan maar liefst eenderde voor hun rekening (twee van de jongens moeten ieder voor ongeveer 50 feiten voorkomen). Van de overige 18 jongens moet er één voor zo'n 30 feiten voorkomen en de rest uiteenlopend voor 3 tot zo'n 20 feiten. Hierbij verwijzen we verder naar de eerder beschreven tabel waaruit blijkt dat sommige jongens nog maar enkele jaren crimineel actief zijn, terwijl andere jongens tien jaar actief zijn. De totaal 300 feiten vormen minder dan de helft waarvoor de twintig bij de politie in aanraking komen, wanneer we enkel kijken naar HKS-cijfers. Tegen hun werkelijke delictactiviteit is het aandeel feiten waarmee ze voorkomen nog een stuk kleiner. Gekeken naar de grootste delictcategorieën, vermogensdelicten en geweldsdelicten, is het volgende beeld zichtbaar. De twintig veelplegers verschijnen samen voor ongeveer 175 vermogensdelicten voor de rechter (vergeleken met zo'n 425 HKS-registraties, waarin bovendien nog series delicten opgesloten liggen). Ongeveer 30 van deze 175 vermogensdelicten zijn diefstallen met geweld. De jongens verschijnen ruim 45 keer voor de rechter voor gewelddelicten (tegen bijna 200 HKS-registraties). Van het totaal aantal geregistreerde zedenfeiten in HKS (13 feiten) komt ongeveer de helft voor de rechter (6 feiten); dit geldt ook voor drugsdelicten (5 voor de rechter tegen 11 in HKS). Wapenfeiten komen we maar twee keer tegen in de justitiële documentatie (tegen 27 in HKS) en we zien tot slot dat de veelplegers samen in totaal voor 43 openbare ordefeiten en 44 verkeersfeiten voor de rechter verschijnen.

Als we vervolgens kijken naar de rechterlijke uitspraken zien we het volgende. Van de in totaal ruim 300 feiten volgt in 70 gevallen een vrijspraak of een sepot. Voor de overige feiten volgt soms één uitspraak voor verschillende feiten (bijvoorbeeld jeugddetentie naar aanleiding van diverse inbraken). De rechter deelt dan in totaal 45 taakstraffen (werk- en leerstraffen) uit, in zo'n 40 gevallen volgt (jeugd)detentie en de rechter deelt bijna 70 transacties (geldboetes en schadevergoedingen) uit. Er volgt bijna 45 keer een voorwaardelijke gevangenisstraf, al dan niet bovenop een taakstraf of transactie. Daarbij legt de rechter iets meer dan 30 keer een proeftijd op die over het algemeen twee jaar bestrijkt. Het komt vaker voor dat proeftijden op elkaar 'gestapeld' of verlengd worden naar aanleiding van een nieuw delict. Er is geen duidelijke lijn te ontdekken in de rechterlijke uitspraken. Soms wordt bij het eerste of tweede feit waarvoor een pleger moet voorkomen al detentie opgelegd en soms volgen eerst meerdere taakstraffen en/of schriftelijke waarschuwingen. Wat opvalt, is dat in een aantal gevallen 'laatste kansen' uitgedeeld blijven worden (zie ook volgend hoofdstuk).

Motieven

De motieven voor de delicten zijn niet altijd duidelijk. Vanuit henzelf en hun ouders ontstaat het idee dat de jongens zich conformeren aan het gedrag van 'verkeerde vriendjes' waaraan zij geen weerstand kunnen bieden (zie ook het hoofdstuk over vrije tijd en vrienden); het 'erbij willen horen' en 'stoer doen' zijn dan de drijfveren.

In dit opzicht is uit de dossiers ook op te maken dat veel van de jongens op zoek zijn naar spanning. Een van de jongens zegt zijn leven anders 'saai' te vinden; hij is op zoek naar spanning en sensatie. Eén jongen geeft als motivatie voor zijn delict dat hij wraak wilde nemen op de politie. In een aantal gevallen komt naar voren dat de jongens vooral bezig zijn met materieel gewin en dat zij onrealistische verwachtingen hebben over geld. Zij hebben vaak een dure kledingsmaak, maar bijna geen van hen heeft een bijbaantje. Een aantal jongens geeft ook aan 'voor die paar centen niet te gaan werken'. Ze willen makkelijk veel geld verdienen en zien niet altijd in dat dit hand in hand gaat met hard werken. Zo zegt een psychiater over een van de jongens: 'Pratend over maatschappelijke situaties en normen vertelt hij het onrechtvaardig te vinden dat er mensen zijn met geld en anderen die geen geld hebben. Hij is van mening dat uitkeringen wel erg laag zijn en andere mensen een overvloed aan geld verdienen of krijgen.' Het plegen van auto- en/of woninginbraken is voor hen dan een makkelijke manier om aan geld te komen. Een andere jongen legt uit dat autokraken voor hem na verloop van tijd een 'way of life' zijn geworden. Het is begonnen op het VMBO met vrienden die ook spijbelden. Nu kijkt hij altijd in geparkeerde auto's.

Delictbeleving

Uit de dossiers is meestal ook af te leiden hoe de Marokkaanse jongens zelf tegen hun eigen delicten aankijken. In driekwart van de dossiers staat letterlijk dat de jongens een ontkennende houding aannemen ten opzichte van de delicten waarvan zij verdacht worden en het is goed mogelijk dat dit ook voor de overige jongens geldt. Soms ontkennen zij iedere betrokkenheid, ook als getuigenverklaringen of andere bewijslast hen tegenspreekt. Een voorbeeld is een jongen die glashard ontkent, zelfs als er DNA van hem in de woning is gevonden: 'Ik pleeg geen woninginbraken'. Vaak is het ook een kwestie van het ontkennen van verantwoordelijkheid of het bagatelliseren van de delicten. De jongens leggen oorzaken van de delicten vaak buiten zichzelf, soms zelfs bij de instanties (een jongen zegt dat hij agressief is vanwege een 'slechte behandeling in de gevangenis'). De meeste jongens leggen de schuld bij hun mededaders ('ik wist niet wat ze van plan waren', 'ik was er toevallig bij, maar had er niks mee te maken'). Een andere slachtofferrol die sommige jongens aannemen, is zeggen dat zij gediscrimineerd worden door de politie; die zou het op hen gemunt hebben. 'Ze pakken me gewoon op, omdat ik dan toevallig in de buurt ben en omdat ik Marokkaan ben', aldus een van hen. Ook in andere hoofdstukken komt die slachtofferhouding terug.

Een ander terugkerend patroon is het gebrek aan inlevingsvermogen jegens de slachtoffers van hun delicten. Dit wordt in diverse dossiers steeds aangehaald. Ze houden zich gewoon niet bezig met de gevolgen van hun handelen, niet voor zichzelf en niet voor de benadeelden. De vraag is of dit een specifiek kenmerk is voor de Marokkaanse veelplegers, of dat dit een algemeen kenmerk is van jeugddelinquenten.

Reactie ouders

Bij de eerste politiecontacten van de jongens zijn de ouders vaak verbaasd en geschrokken over diens (mogelijke) betrokkenheid bij strafbare feiten. Als hun zoon opgepakt wordt en in de cel zit, zijn ouders in eerste instantie meestal boos op hem.

De gangbare overtuiging van de ouders is echter dat hun zoon onder druk is gezet door verkeerde vrienden; de beïnvloeding door mededaders is een populaire verklaring die zowel ouders als de jongens zelf geven voor het delictgedrag. Vaak kiest vader de kant van zijn zoon en worden de problemen (deels) ontkend. Zo denkt vader in een geval van geweldpleging, dat het gewoon om een lolletje ging en daarin gelooft hij het verhaal van zijn zoon. Vader vindt dat hij een 'prima jongen' is, die zich thuis goed aan de regels houdt. In enkele andere gevallen geeft vader ook aan dat hij zijn zoon gelooft als die zegt dat hij niets gedaan heeft, want zij hebben zoon immers opgevoed niet te liegen en/of zij hebben geen reden om hem niet te geloven. Problemen worden gebagatelliseerd en verantwoordelijkheid wordt afgeschoven. Zo wordt een andere jongen uit de onderzoeksgroep opgepakt na mishandeling van een leraar, waarop vader ontkennend reageert en daarbij zegt: 'De leraar had altijd al problemen met mijn zoon.' Na een vechtpartij met een meisje op school zegt een andere vader dat dit allemaal overdreven is, omdat de school af zou willen van zijn zoon. Hieruit blijkt dat vaders de slachtofferrol van die hun zoon aanneemt, overnemen of wellicht zelf voeden, in elk geval niet bestrijden. Uit de houding van de ouders spreekt in een aantal gevallen ook een negatieve houding ten opzichte van de politie. Zo staat er in een rapport van de Raad: 'de ouders van betreffende maken zich kwaad over het feit dat er zo slecht over hun zoons gesproken wordt. Op deze manier zorgt de politie ervoor dat hun familie een slechte naam in de buurt krijgt, terwijl het andere families zijn, die voor de problemen en overlast zorgen.' Ook in andere gevallen zijn ouders verontwaardigd over het politieoptreden. Ze zijn bijvoorbeeld boos omdat hun zoon (zo lang) vastgehouden is op verdenking van auto-inbraak, of dat hun zoon door de politie zomaar 's ochtends vroeg van zijn bed gelicht en naar het bureau gebracht wordt. Door dergelijke afwerende, ontkennende en vergoelijkende reacties van ouders worden de Marokkaanse veelplegers in hun eigen ontkennende houding en slachtofferrol gesteund. In een Raadsrapportage staat: 'De verontschuldigende houding van moeder sterkt zoon in zijn idee dat hij niets fout heeft gedaan en dat het normaal is conflicten op te lossen met geweld.'

Resumé

De jongens komen gemiddeld op hun 13e jaar voor het eerst met de politie in aanraking, waarbij het meestal om lichtere vergrijpen gaat en in een kwart van de gevallen om gewelddelicten. De meeste jongens komen er met een alternatieve afdoening of zonder consequenties vanaf. Uit politieregistraties (HKS) blijkt voorts dat de twintig jongens samen verantwoordelijk zijn voor 700 antecedenten, wat vanwege registratie-effecten als ondergrens moet worden gezien. De Marokkaanse veelplegers plegen vooral vermogens- en geweldsdelicten, openbare orde delicten en in mindere mate drugsdelicten, wapenfeiten en zedendelicten. Ze maken zich tevens veelvuldig schuldig aan overlast en verkeersfeiten. Daarnaast zijn ze nog honderden keren betrokken bij andere incidenten. De dichtheid van de criminele activiteiten loopt soms sterk uiteen en heeft onder meer te maken met detentie- en/of begeleidingsperiodes van Jeugdreclassering. Kenmerkend voor de criminaliteit is intimidatie en agressie naar politie en/of getuigen. Daarnaast worden verreweg de meeste delicten in groepsverband gepleegd.

Ongeveer de helft van onze onderzoeksgroep staat met elkaar in contact via het plegen van delicten en zij hebben soms ook andere gemeenschappelijke delinquente contacten. De onderlinge delictcontacten zijn wisselend; er is geen vaste spin in het netwerk van de twintig personen waar de rest omheen gegroepeerd is. De dynamiek van de criminele groepsprocessen is vrijwel onzichtbaar voor de instanties. De onderlinge delictcontacten zijn wisselend met weinig samenhang binnen de onderzoeksgroep. Het lijkt er wel op dat er een flinke kern binnen de twintig is die de meeste jongens van onze twintig direct of indirect kent. De dynamiek en aard van deze (criminele) groepsprocessen is echter vrijwel onzichtbaar voor de instanties.

Het eerste justitiecontact vindt gemiddeld op 15-jarige leeftijd, anderhalf jaar na het eerste politiecontact plaats. Het duurt gemiddeld een half jaar, maar soms wel anderhalf tot twee jaar, voor een veelpleger voor de rechter (of OvJ) moet komen. De uitvoering van de straf geschiedt dan vaak nog enkele maanden later. De meeste van de veelplegers komen in totaal met drie tot twintig feiten voor de rechter en meer dan de helft van de uitspraken betreft vermogensdelicten. Gewelddelicten, openbare ordefeiten en verkeersfeiten nemen in gelijke mate het overige deel in beslag. Er is niet een duidelijke lijn in de rechterlijke uitspraken. Voor bijna een kwart van de voorgekomen feiten volgt een vrijspraak of sepot. Voor de andere feiten krijgen de veelplegers een taakstraf en/of een voorwaardelijke gevangenisstraf, en iets minder vaak daadwerkelijk jeugddetentie. Deze straffen kunnen samen gaan met een geldboete (of schadevergoeding) en/of een proeftijd. Soms worden proeftijden gestapeld en krijgt een veelpleger meerdere 'laatste kansen'.

De Marokkaanse veelplegers zelf ontkennen, bagatelliseren delicten en/of leggen de verantwoordelijkheid elders, meestal bij hun mededaders en soms ook bij de instanties. Dan zeggen zij zich gediscrimineerd te voelen en gedragen zich als slachtoffer, 'ten onrechte' opgepakt en vastgezet 'omdat zij Marokkaan zijn'. Ouders kiezen vaak de zijde van hun zoon, wat de jongens in hun slachtofferrol sterkt. Bij de ouders zie wij een mengeling van ongeloof, bagatellisering van de problemen en pedagogische onmacht.

11 – Contacten met instanties

De jongeren hebben in de ontwikkeling van hun criminele carrière te maken gehad met verschillende instanties die getracht hebben het probleemgedrag te stoppen of om te buigen in de goede richting, al dan niet met behulp van de ouders. Het gegeven dat de jongeren zijn aangemerkt als veelpleger doet vermoeden dat de instanties daar niet (tijdig) in zijn geslaagd. We zijn, voor zover mogelijk, nagegaan op welke wijze de instanties hebben gereageerd op het probleemgedrag van de jongeren, wat de beoogde doelen waren van de interventies, hoe de jongeren en hun ouders hebben meegewerkt. Door alle gepleegde interventies in chronologische volgorde te zetten ontstaat tevens een beeld van de effecten ervan.⁸⁴ Ook biedt dat de mogelijkheid om enkele knelpunten in de samenwerking tussen de verschillende instanties voor het voetlicht te brengen. Wij maken onderscheid in de vrijwillige hulpverlening en de instanties die in civielrechtelijke en strafrechtelijk kader bij de jongeren en de gezinnen betrokken zijn geweest.

Vrijwillige hulpverlening

In de dossiers komen verschillende instanties naar voren die onder de noemer 'vrijwillige hulpverlening' zijn te scharen, zoals het Algemeen Maatschappelijk Werk (Juvans) en instanties die zich richten op werktoeleiding, scholing en opvoedingsondersteuning. De jongeren geven aan geen behoefte te hebben aan vrijwillige hulpverlening. Een aantal malen wordt als reden genoemd dat zij 'geen problemen hebben' of 'geen duidelijke hulpvraag'.⁸⁵ In een enkel geval wordt wel geprobeerd om een jongere in een hulpverleningstraject te krijgen, bijvoorbeeld door hem uit te nodigen voor een gesprek (naar aanleiding van huiselijk geweld), maar de betrokken jongen geeft geen gehoor aan de oproep en de zaak wordt vervolgens afgesloten. Iemand anders wijst het aanbod van Jeugdreclassering, om de begeleiding te verlengen in een vrijwillig kader, af. Weer een ander wordt continue afgewezen door uitzendbureaus, wat hem 'tegendraads' maakt en uiteindelijk niet meer op gesprek komt met iemand die hem begeleidt in een arbeidstoeladingstraject. Kort gezegd, is de vrijwillige hulpverlening voor de jongeren zelf niet in beeld of, als er wel contact is, is niet in staat om de jongeren niet vasthouden.⁸⁶

Dat ligt enigszins anders voor de ouders. In minimaal vier gezinnen heeft de vrijwillige hulpverlening een rol gespeeld, zij het op bescheiden schaal. Het gaat dan meestal om de (alleenstaande) moeder die hulp krijgt bij de opvoeding van haar kinderen.

⁸⁴. Voor de duidelijkheid merken we op dat geen effectstudie is uitgevoerd. Daarvoor is een ander onderzoeksdesign nodig. We kunnen op een kwalitatieve manier wel stellen of bepaalde interventies doel hebben getroffen op individueel niveau. Als het doel van een interventie bijvoorbeeld is dat de jongere geen delicten meer mag plegen en hij komt erna weer in beeld vanwege een strafbaar feit, dan is het doel dus niet gehaald, c.q. is de interventie niet effectief gebleken.

⁸⁵. Een uitzondering is wellicht een van de jongeren die in de rapportages als 'sociaal wenselijk' wordt omschreven en 'toonbeeld van ingehouden agressie' die 'graag meer te weten wil komen over het verschil tussen de Nederlandse en Marokkaanse waarden en normen, zodat hij weet hoe hij zich dient te gedragen in Nederland'.

⁸⁶. Ook een zus, die met haar broer meegaat naar een project, kan niet voorkomen dat hij zich naar verloop van tijd daaraan onttrekt.

Er staat dan dat in het dossier dat het maatschappelijk werk 'met dit gezin bezig is geweest', of dat men 'het gezin wel kent', maar er verder geen inhoudelijke informatie over staat beschreven, of dat 'het thuisfront psycho-educatie krijgt' of 'intensieve begeleiding' krijgt ter ondersteuning van de opvoeding van de jongere. In een aantal andere gevallen staat er dat het gezin (de ouders) geen hulp nodig heeft, omdat er 'geen problemen' zijn volgens de ouders. Naar de wijze waarop die hulpverleningstrajecten verlopen en met welk resultaat, kunnen we slechts gissen. Een mogelijke barrière voor het welslagen van de hulpverlening kan de taal zijn (zie ook hoofdstuk 4). In een geval heeft moeder contact met een instantie die haar helpt bij helpen opruimen van de 'papierchaos'. Moeder heeft vertrouwen in die instantie, maar breekt de contacten af op het moment dat de Berberssprekende hulpverleenster weggaat en vervangen wordt door een autochtone Nederlandse man.

Civielrechtelijk

Naast vrijwillige hulpverlening kunnen de gezinnen ook te maken krijgen met hulpverlening in een civielrechtelijk kader. We doelen dan met name op de kindbeschermingsmaatregel Ondertoezichtstelling (OTS). De rechter kan die maatregel opleggen als de opvoeding tekortschiet en de kinderen bedreigd worden in hun ontwikkeling. Een gezinsvoogd c.q. de hulpverlener in kwestie moet in die gevallen ondersteuning bieden. In minimaal zes gezinnen in de door ons onderzochte dossiers zijn de kinderen onder toezicht gesteld.⁸⁷ De OTS heeft betrekking op de jongens uit de onderzoeksgroep, maar kan in sommige gevallen (daarnaast) ook gelden voor broers en zussen.

Voor zover er informatie was, kunnen we zeggen dat de gezinsvoogd zich vooral richt op praktische opvoedingsondersteuning. In een van de gezinnen wordt 'Families First' ingezet; een kortdurende, intensieve vorm van hulpverlening voor gezinnen die zich in een crisissituatie bevinden. Het voorkomen van een dreigende uithuisplaatsing is het belangrijkste doel. Het gaat met name om opvoedingsondersteuning. De gezinsvoogd constateert in een gezin bijvoorbeeld een 'verlies van het gezag van moeder' (die er alleen voor staat); zij moet volgens de gezinsvoogd meer verantwoordelijkheid nemen voor de opvoeding van haar kinderen. Vooral de controle op het doen en laten buitenshuis schiet tekort (zie ook hoofdstuk 4). Dat laatste is ook het geval in een ander gezin, waar de gezinsvoogd stelt dat de 'pedagogische gezagsrelatie van de ouders en opvoedingssituatie aanzienlijk is verbeterd⁸⁸', maar dat de vrijetijdsbesteding van hun zoon 'zorgelijk blijft'. De reguliere werkwijze van de gezinsvoogden is niet direct uitgewerkt, maar bestaat zeer waarschijnlijk uit gesprekken met ouders en jongeren in relatie tot de concreet gestelde doelen van de hulpverlening. Die doelen kunnen zijn: 'moeder zelfstandigheid bijbrengen, netwerk blijven activeren, voorkomen van verslaving, gesprekjes met de jongere over zijn dagbesteding' of 'geen verdere politiecontacten, ouders zorgen voor zinvolle tijdsbesteding, op tijd komen' of 'baantje zoeken tijdens vakantie, niet met verkeerde vrienden omgaan, verantwoordelijkheid leren nemen voor eigen gedrag' et cetera.

⁸⁷. We zeggen 'minimaal' omdat we, zoals eerder aangegeven, niet over alle jongens voldoende informatie hebben ontvangen. Het is derhalve mogelijk dat er meer gevallen van OTS zijn in de onderzoeksgroep.

⁸⁸. Waar die stelling op is gebaseerd, blijft echter volstrekt onduidelijk c.q. wordt niet onderbouwd of beschreven.

De jongeren zelf zijn niet ontvankelijk voor de interventies van de gezinsvoogd. Eerder hebben wij beschreven dat de jongeren zelf eigenlijk geen problemen ervaren. Die houding hebben zij ook richting de gezinsvoogd. Hoe die interacties precies verlopen, staat niet met zoveel woorden in de rapportages; tussen de regels blijkt dat de jongeren gewoon hun eigen gang gaan en zich weinig aantrekken van de gezinsvoogd. In een geval gedraagt de jongere zich ronduit agressief en beledigend naar de gezinsvoogd, maar dat lijkt niet de regel te zijn. Eerder vertonen zij een weinig gemotiveerde, nonchalante en onverschillige houding. Een knelpunt is dat de gezinsvoogd zich vooral richt op de opvoedkundige kwaliteiten van de ouders, die uiteindelijk zo ontwikkeld moeten worden dat zij ook gezag hebben over hun zoon buitenshuis. Dat laatste is een van de belangrijkste probleemgebieden. Het eerste (opvoeding door ouders) is een voorwaarde voor het tweede (toezicht buitenshuis). De gezinsvoogd komt echter niet zover; de stok achter de deur ontbreekt om voldoende druk op de jongeren uit te oefenen. Zo betaalt een van de jongeren maandelijks een bedrag aan zijn ouders die voor hem verschillende bekeuringen hebben betaald, althans dat is de afspraak – en kan de gezinsvoogd zeggen dat hij ‘verantwoordelijkheid neemt voor zijn eigen gedrag’. De jongen kan hier echter straffeloos mee ophouden op het moment dat vader zich verzet tegen verlenging van de OTS, want er ‘zijn geen problemen’. De prikkel ontbreekt en men laat het erbij zitten. In een ander gezin heeft de gezinsvoogd zeer veel moeite gedaan om de jongere te plaatsen in een gesloten inrichting, aangezien de thuissituatie niet meer te handhaven was. Op het moment dat deze gesloten plaatsing niet meer mogelijk was binnen de strafrechtelijke maatregel (PIJ) en het gerechtshof een civielrechtelijke plaatsing verbiedt, wijzen de jongere en zijn moeder een vrijwillige plaatsing resoluut van de hand.

Een van de gezinsvoogden krijgt van een van de jongens te horen het ‘fijn te vinden om contact te hebben met de gezinsvoogd zodat hij eventuele problemen kan bespreken’. Diezelfde jongen maakt later handig gebruik van het gegeven dat er meer instanties c.q. hulpverleners of rapporteurs betrokken zijn bij het gezin. Zo kan een van de jongeren zeggen tegen een medewerker van de Raad dat hij geen voogd meer vertrouwt, omdat hij telkens ‘een andere krijgt’.⁸⁹ Hij wil een voogd ‘die hard voor hem is en recht door zee’. Een voogd die ‘meer om hem geeft en meer diepgang in de gesprekken brengt’. De gezinsvoogd zegt echter precies het tegenovergestelde: ‘steeds weer werd hij belazerd en ondanks de bergen energie kreeg hij steeds stank voor dank’. Dit voorbeeld onder velen (zie verderop) maakt duidelijk dat de jongeren elke gelegenheid aangrijpen om zich te kunnen positioneren als slachtoffer van de betrokken instanties. Het zijn de instanties die het niet goed doen; zijzelf treffen geen blaam. Zij weten kennelijk precies hoe zij de instanties moeten bespelen. Een van de jongeren komt telkens te laat op de afspraak met zijn jeugdreclasseerder en krijgt daarvoor ook een waarschuwing. Op het moment dat de jeugdreclasseerder zelf tien minuten te laat is wegens treinstoring, loopt de jongere, die dan toevallig een keer op tijd is, weg en is boos op haar (‘ze was te laat’). Een andere jongen geeft ronduit toe selectief te zijn in het verstrekken van informatie aan de instanties. De rapporteur in deze zaak omschrijft de jongen als een ‘slimme jongen die niet snel over de grens zal gaan’.

⁸⁹. In dit geval is er inderdaad sprake van een of meer wisselingen van gezinsvoogden.

De houding van de ouders ten aanzien van de gezinsvoogd is evenmin positief te noemen. In een paar gezinnen slaat de hulpverlening niet aan, omdat de ouders weigeren mee te werken; zij werken niet mee aan een raadsonderzoek, komen niet op afspraken en reageren niet op uitnodigingen. Dit kan het gevolg zijn van vele eerdere hulpverleningspogingen die evenmin zijn geslaagd. In een van de rapportages wordt dan ook gesproken van een 'totaal vastgelopen hulpverlening' bij het gezin. In een ander geval wil moeder wel de ondersteuning van de gezinsvoogd, maar houdt vader dat tegen. Ook hier kan de taalbarrière een rol hebben gespeeld of wellicht beter uitgedrukt de 'westerse manier van werken van instanties'. In het gezin waar Families First is ingezet, heeft vader expliciet aangegeven hiermee te stoppen vanwege taalproblemen en het feit dat hij onregelmatige werktijden heeft. Het zou 'te westers werken' volgens vader. Pogingen om een Berbersprekende hulpverlener in te schakelen, lijken niet gelukt, want de hulpverlening strandt. Een zus van een andere jongen stelt onomwonden dat de gezinsvoogd weinig komt, omdat moeder de Nederlandse taal niet beheerst.

Soms staan in rapportages de doelstellingen van de begeleiding en ondersteuning door de gezinsvoogd genoemd en in hoeverre die behaald zijn. Omdat het hier slechts een paar zaken betreft, kunnen we geen harde conclusies trekken, maar de indruk is dat de gezinsvoogd veel werk verzet, maar weinig bereikt in deze gezinnen.⁹⁰ Een terugkerend gegeven is dat veel jongens tijdens het traject van de gezinsvoogd blijven omgaan met 'verkeerde vrienden' en delicten blijven plegen, iets waar de ouders geen enkele grip op lijken te hebben gekregen. Een gezinsvoogd ziet dan ook 'niets meer in verdere hulpverlening, gezien de ontkenningen en het falen van eerdere hulpverlening'. Elders staat dat de OTS niet aansloeg, omdat 'er geen hulpverleningsmogelijkheden waren die geaccepteerd werden door het gezin'. Moeder heeft geen inzicht in de problematiek van de kinderen en is 'weinig leerbaar gebleken na zoveel inspanningen van de hulpverlening'. Een andere voogd is enerzijds optimistisch over de hulpverlening want de 'gezagsrelatie van de ouders is aanzienlijk verbeterd en de ouders ervaren in de thuissituatie geen problemen, maar nemen anderzijds niet altijd zelfstandig beslissingen en laten zich leiden door hun zoon, met name wat betreft de vrijetijdsbesteding'.

De gezinsvoogd maakt veelal deel uit van een netwerk waarin verschillende organisaties moeten samenwerken rond een bepaald gezin. Ofschoon wij geen onderzoek hebben gedaan naar de samenwerking tussen gezinsvoogden en andere instanties, komt uit sommige dossiers naar voren dat instanties soms conflicterende visies hebben op de problematiek. Hierdoor komt de hulpverlening niet goed of tijdig op gang of wisselt de regie door juridische kwesties. Het volgende voorbeeld laat dat zien.

⁹⁰. Nogmaals merken we op dat dit geen algemeen geldende bevinding is. In de onderzoeksgroep zit een selectie, en de zwaarste, van de Marokkaanse jeugddelinquenten. Het is goed mogelijk dat in andere dan deze gevallen de gezinsvoogden goede resultaten boeken.

Intermezzo: verdwalen in het netwerk van instanties

Een jongen wordt aangemeld voor een sociale vaardigheidstraining bij het JPP, maar kan niet worden geplaatst omdat er geen groep is in zijn leeftijdscategorie. Er volgt een training via Halt, maar de jongen pleegt later weer een strafbaar feit. Wederom wordt een training via JPP voorgesteld, maar de gezinsvoogd is daar, gezien de eerdere ervaringen, op tegen. Hij wil de jongere in een gesloten internaat plaatsen. Dat blijkt een langdurig traject van een kleine drie jaar, waarbij tal van instanties betrokken zijn. Ondertussen recidiveert de jongere weer en komt in een SDA-J (Stelselmatige Daderaanpak Jeugd) traject terecht waarbij hij zich moet houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering. Dat doet hij niet en de jeugdreclassering geeft de zaak weer terug aan het OM. De hulpverlening moet vanaf dat moment weer plaatsvinden binnen het OTS-kader. Ondertussen is de gezinsvoogd nog steeds bezig met de uithuisplaatsing. De jongere blijft delicten plegen en de Raad wil een tenuitvoerlegging van de voorwaardelijke straf en is het niet eens met de gezinsvoogd, die opteert voor een uithuisplaatsing. Het gerechtshof heeft uiteindelijk de uithuisplaatsing ongedaan gemaakt.

Strafrechtelijk

De jongeren zijn tevens in aanraking geweest met instanties binnen een strafrechtelijk kader. Daarbij hebben we het vooral over de politie, (jeugd)reclassering, forensisch gedragsdeskundigen, Raad, openbaar ministerie en rechtbanken. De Marokkaanse veelplegers bezorgen de instanties handenvol werk (zie ook vorig hoofdstuk). In verschillende rapportages van de jeugdreclassering staan overzichten van alle contactmomenten (brieven, telefoon, gesprekken) met de jongere en zijn ouders. In een geval loopt het aantal contacten op tot 70 in een periode van een half jaar. In een ander geval gaat het om 50 contacten in twee maanden tijd.

Het eerste contact vindt meestal plaats als de jongere op het politiebureau zit vanwege een strafbaar feit. De rapporteurs brengen zijn achtergrond in kaart, de situatie rondom het delict, de problematiek van de jongere en welke acties en/of interventies wenselijk of nodig zijn.

Wanneer zij over hun delictgedrag moeten praten, hebben de jongens soms een sterk wisselende houding bij de instanties. Van innemend en toegeeflijk veranderen zij soms in vijandig, ontwijkend, en ontkennend. Meestal overheerst een gesloten houding, waarbij zij weinig onder de indruk van hun aanhoudingen lijken en een laconieke, ongeïnteresseerde houding aannemen. Het lijkt erop dat veel jongens na verloop van tijd steeds handiger worden in het aannemen van een sociaal wenselijke houding bij de verschillende instanties, om zo min mogelijk gevolgen te ervaren binnen de keten. De instanties op hun beurt geven de jongens dan meestal het voordeel van de twijfel.

Eerder hebben wij aangegeven dat over de achtergronden van de jongeren, met name over het gezinsfunctioneren, weinig wordt geschreven (zie hoofdstuk 4). Evenmin krijgen het delict, de omstandigheden waaronder het is gepleegd en mededaders veel aandacht in de rapportages (zie hoofdstuk 10). Dit zijn belangrijke witte vlekken in de rapportages en derhalve ook in analyse van de problematiek door de rapporteurs en hulpverleners. Een rapporteur lijkt bij gebrek aan nadere informatie van de jongere de leemtes grotendeels zelf op te vullen, zoals blijkt uit volgend citaat.

Intermezzo: opvullen van de leemtes

'Het delict waarvan hij wordt verdacht lijkt betrokkene te hebben gedaan vanuit een impuls [...] het hebben van vrijwillige seks met een meisje lijkt bij hem de rem eraf gehaald te hebben en kent meerdere oorzaken. De positieve ontwikkeling van betrokkene 'gaf hem vertrouwen dat hij niet zomaar een misstap zou begaan. Echter, het vrijwillig aanbieden van seks door twee meiden doorbrak dit. Hij is naar de plek toegegaan waar zijn vrienden en de twee meiden waren. ...Wat er precies gebeurd is, blijft wat onduidelijk, maar rapporteur heeft het vermoeden dat er seksueel contact geweest moet zijn. ...door de emotionele overhand in het geheel heeft betrokkene niet zijn gedachten kunnen beïnvloeden om ook te denken aan de eventuele gevolgen hiervan'.

De vraag daargelaten waarop de rapporteurs zich baseren bij hun analyse van de problemen, komen in de dossiers vaak dezelfde problemen terug, die vervolgens onderwerp worden van de interventie. In de eerste plaats constateren rapporteurs een problematische gezinssituatie waarbinnen de ouders geen vat hebben op de jongeren, geen zicht op diens vrijetijdsbesteding en geen controle over de omgang met 'verkeerde vrienden'. Ten tweede zien zij vooral problemen in de persoonlijkheid van de jongeren: regelmatig vallen termen als 'gewetenloos', 'beïnvloedbaar', 'autoritair', 'geen probleembesef', 'gebrekkige agressie- en emotieregulatie', 'brutaal', 'geen schuld- en schaamtegevoel', 'zichzelf als slachtoffer zien' et cetera (zie ook hoofdstuk 8). De rapporteurs leggen soms de oorzaak van de problemen buiten de invloedssfeer van de jongeren, bijvoorbeeld het hebben van een psychische stoornis die maakt dat ze probleemgedrag vertonen. 'De problemen zouden kunnen voortkomen uit onmacht in plaats van onwil', aldus een rapporteur. In de derde plaats worden problemen op school genoemd, met name in de sfeer van conflicten met leraren en gebrek aan motivatie. Opmerkelijk is dat rapporteurs zich vaak baseren op de informatie van alleen de jongere en/of de ouders en weinig tot geen externe referenten raadplegen. Mogelijk dat de beperkt beschikbare tijd waarin het onderzoek moet zijn afgerond hierin een rol speelt.

In minimaal 11 gevallen wordt een gedragsdeskundige ingeschakeld. Dat kan een psycholoog en / of psychiater zijn. Wij zijn onderzoeken tegengekomen die zijn verricht in het kader van een persoonlijkheidsonderzoek naar aanleiding van een delict of een psychiatrisch consult en enkele onderzoeken buiten het justitiële kader, bijvoorbeeld een schoolpsycholoog. In zijn algemeenheid gesproken, is niet duidelijk in welke gevallen en op basis van welke criteria jongeren een onderzoek moeten ondergaan. Bij één jongen volgt meteen een zogenoemde dubbelrapportage (psychologisch en psychiatrisch onderzoek) naar aanleiding van een vechtpartij en het bespugen van een jongerenwerkster. In andere gevallen, waar jongens talloze strafbare feiten plegen, wordt geen gedragskundig onderzoek verricht. Rode draad in de afgenomen gedragskundige onderzoeken is dat men zich grote zorgen maakt over de ontwikkeling van de jongeren, onder andere door ontbreken van schuldgevoelens en de negatieve opstelling van de jongeren. Het lijkt de jongeren allemaal weinig te doen. Het gegeven advies door de gedragsdeskundigen kan betrekking hebben op de detentiegeschiktheid van de jongeren, de aard van de hulpverlening en het opleggen van een PIJ-maatregel, die in minimaal twee gevallen is opgelegd.

Bij de interventies die de jongeren in een strafrechtelijk kader krijgen opgelegd, is een onderscheid mogelijk tussen de reguliere begeleiding van de jeugdreclassering en – soms parallel daaraan – deelname aan allerlei gedwongen c.q. justitieel opgelegde trajecten en projecten buiten de jeugdreclassering. Over de reguliere begeleiding van de jeugdreclassering is op te merken dat die veelal gebeurt aan de hand van vooraf gestelde doelstellingen (die zouden moeten aansluiten bij de aard van de problematiek). Die doelen slaan dan bijvoorbeeld op het niet meer omgaan met verkeerde vrienden, geen delicten meer plegen, school afmaken et cetera. De wijze waarop de jongere (en ouders) aan die doelen moet werken, wordt soms ook beschreven, bijvoorbeeld door leren 'nee te zeggen', 'tot 10 leren tellen', of elke dag aan de ouders vertellen wat hij die dag heeft gedaan of een weekschema opstellen en zich houden aan de gemaakte afspraken. Echter, in andere gevallen is volstrekt onduidelijk hoe die begeleiding concreet gestalte krijgt en wat de consequentie is van het niet-naleven van de afspraken. In een van de dossiers komen we de volgende lange-termijndoelstelling tegen: 'het in evenwicht houden van de verschillende leefgebieden en hun samenhang met elkaar, middels gesprekken en intensieve controle'. Op korte termijn is het doel: 'opnieuw beoordelen of leefgebieden adequaat zijn en aansluiten bij de persoon. Indien nodig de inhoud daarvan bijstellen en strenge controle op de naleving van de afspraken'. Het is niet duidelijk wat hiermee precies wordt bedoeld. Evenmin is duidelijk wat wordt bedoeld met het volgende: 'rapporteur heeft zich de afgelopen periode van begeleiding (in casu 1,5 jaar!) toegelegd op het maken van contact met betrokkene en zijn ouders'. Wel duidelijk is dat bij deze jongeren de begeleiding van de jeugdreclassering eerder niet aanslaat dan wel.

Naast de begeleiding van de jeugdreclassering doorlopen de jongeren ook tal van trajecten en projecten in het kader van een opgelegde werkstraf. Veelvuldig worden genoemd een training sociale vaardigheden, Slachtoffer in Beeld, agressieregulatietrainingen enzovoort. In de sommige gevallen worden taakstraffen positief afgesloten. De teneur in de dossiers echter is dat de jongeren zich dan marginaal inzetten; een duidelijke negatieve, ongemotiveerde houding die net voldoende is om de taakstraf 'positief' af te sluiten ('het is afgemaakt, maar daar is ook alles mee gezegd'). Vervolgens vervallen de jongeren alsnog in herhaling, of, wat vaak voorkomt, taakstraffen worden negatief afgesloten, omdat de jongeren zich niet aan de afspraken houden. Er zijn veel voorbeelden hiervan te noemen: jongeren die lak lijken te hebben aan de instanties en niet eens komen opdagen bij hun eerste afspraak of zich in een later stadium onttrekken aan de straf. Een van de rapporteurs schrijft na een cursus Sociale Vaardigheden optimistisch dat zij 'de overtuiging heeft dat betrokkene een aantal zeer belangrijke zaken heeft geleerd en de kans klein is dat hij zal vervallen in criminele activiteiten'. Direct na de cursus vervalt hij in herhaling. Hij krijgt dan het volgen van een cursus Slachtoffer in Beeld opgelegd. Die cursus rondt de jongen positief af en de reclasseerder stelt dat 'betrokkene een gezonde groei doormaakt naar volwassenheid'. Even daarna pleegt hij een auto-inbraak. In een ander geval heeft de jongere tot zevenmaal toe een werkstraf opgelegd gekregen die geen van alle goed zijn afgerond. Aan het nut van werkstraffen kan bij deze jongeren dan ook getwijfeld worden.

Naast het gegeven dat de instanties blijkbaar niet altijd adequaat en tijdig reageren, hebben de jongeren zelf ook een belangrijk aandeel in het niet-slagen van de interventies. Zelfs wanneer een interventie lijkt aan te slaan, wordt deze uiteindelijk soms negatief beëindigd. Een van de jongeren wordt bijvoorbeeld op Glen Mills geplaatst. Hij doet het daar aanvankelijk erg goed; hij behaalt zelfs de hoogste status van REP. Volgens de leiding beschikt hij over leiderschapskwaliteiten. Zij betrappen hem echter op het dealen van drugs en de status van REP wordt hem ontnomen. Vervolgens loopt hij weg en moet hij zich houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, wat hij niet doet.

Uit de bestudeerde dossiers komt, voor zover we hebben kunnen nagaan, slechts één geval naar voren waarin de justitiële interventie zijn doelen met blijvend effect heeft bereikt. Deze jongen is voor zover bekend niet meer in herhaling vervallen na zijn straf. Dit tamelijk pessimistische beeld wil niet zeggen dat alle (justitiële) interventies mislukken.

Samenvattend kunnen we stellen dat het op afzonderlijke onderdelen lijkt of de interventies in bepaalde gevallen aanslaan, maar over het geheel genomen gaan de jongeren gewoon hun gang en bespelen het systeem waar ze kunnen in hun eigen voordeel. Blijkbaar weten sommige jongens door hun manier van presenteren c.q. sociaal wenselijke opstelling telkens de hulpverleners en rapporteurs om de tuin te leiden ('hij houdt zich uitstekend aan de afspraken en gedraagt zich voorkomend'). Een zekere mate van calculatie blijkt als de rapporteur zegt dat een jongen zich beter aan de afspraken houdt naarmate de zittingsdag dichterbij komt. Die sociaal wenselijke houding is niet voor elke jongen van toepassing. Wij zijn ook voorbeelden tegengekomen van jongens die zich jegens rapporteurs ronduit brutaal, agressief of minachtend gedragen, overigens zonder noemenswaardige consequenties voor de jongere in kwestie (rapporteur krijgt beveiliging mee, een psychiater weigert te spreken met een jongere; jongen laat op elke vraag 'tss' geluiden horen).

Ook van de detentieperioden, die na verloop van tijd onvermijdelijk volgen, gaat geen afschrikwekkende werking uit voor deze jongeren. Ze lijken de gevangenisstraf wel vervelend te vinden, maar daarmee is het meeste gezegd. De enkele verslagen van de jeugdinstellingen die wij hebben ingezien, zijn gematigd positief; de jongens lijken binnen de detentieperiode redelijk aan hun gedrag te werken (sociaal gedrag in de groep, opvolgen van regels, dagritme), maar vervallen - eenmaal weer buiten - in herhaling.

Vaak krijgt de jongere ook een voorwaardelijke detentiestraf opgelegd met een proeftijd van een bepaalde tijd. De jongens houden zich in eerste instantie ogenschijnlijk redelijk aan de gestelde voorwaarden en volgen de aanwijzingen op. Meestal behelzen deze voorwaarden dat de jongen een bepaalde periode onder begeleiding komt te staan. Wij zijn in de dossiers één duidelijk geval tegengekomen waar de jongere zich inderdaad heeft gehouden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering en geen delicten heeft gepleegd in de proefperiode (daarna overigens wel weer). Vaker komt echter voor dat de proefperiode voor de jongere geen reden is om geen delicten te plegen. Het problematische is dat de jongens dan niet altijd harde consequenties van deze schending ervaren. Het lijkt een papieren maatregel. Een voorbeeld is een veelpleger die volgens de officier in 2007 al vele malen veroordeeld is. Volgens de officier heeft de jongen ook al vele waarschuwingen gehad, die geen effect hebben. Deze jongen gaat in zijn

proeftijd in de fout (inbraken). Justitie twijfelt dan over haar reactie; het advies van reclassering is om de jongen nog een kans te geven. Hij zou gemotiveerd zijn iets van zijn leven te willen maken en wil na de zomer weer naar school gaan. Hoewel hij eerder kansen heeft gehad, wordt in dit geval toch weer een laatste kans gegeven. Dan zijn er nog tal van voorbeelden te noemen van jongeren die zich niet aan de afspraken met de jeugdreclasserders houden door bijvoorbeeld niet te komen opdagen voor een gesprek. Deze en andere voorbeelden kunnen ook het effect ondermijnen van de straffen bij andere jongens.

Het wordt duidelijk dat, evenals bij de gezinsvoogden, ook bij de justitiële instanties het probleem speelt dat er veel werk wordt verricht, maar dat de beoogde effecten uitblijven. De jongeren blijven ondanks allerlei interventies en straffen in herhaling vervallen.

Na alle beschikbare rapportages te hebben doorgelezen, rijst bij ons de vraag in hoeverre de manier van werken c.q. bejegening van de jongeren en hun ouders door de rapporteur/hulpverlener wel past bij deze moeilijke doelgroep. Afgaande op het taalgebruik in de rapportages valt die bejegening in bepaalde gevallen ronduit te typeren als typisch hulpverleningsjargon. We noemen een paar voorbeelden: 'hij heeft nu wel inzicht gekregen hoe verschillende impulsen op hem hebben' (na het volgen van een agressieregulatietraining), 'er is geen bedreiging meer voor een gezonde uitgroei naar volwassenheid' (na een ITB-traject), 'betrokkene ervaart weinig intrinsieke motivatie voor begeleiding' (advies is begeleiding), 'hij heeft nu meer inzicht gekregen in het Nederlandse rechtsgevoel' (na training van 6 uur), 'betrokkene heeft geen concrete hulpvragen' (en daarom wordt verdere begeleiding gestopt) en 'na dit specifieke hulpverleningstraject heeft rapportrice de begeleiding gecontinueerd met een langzaam loslaten van betrokkene om zijn zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid te vergoten' (zij moet betrokkene later weer opzoeken in het HvB wegens een nieuw delict). Interessante vraag, die in een nader onderzoek aan de orde zou kunnen komen, is in hoeverre de 'westerse' bejegening een versterkende werking heeft op de soms negatieve houding van de jongeren (en hun ouders). Datzelfde kan worden gesteld van een inconsequente behandeling door hulpverleners, hoe goed wellicht ook bedoeld. Dat jongeren telkens een laatste kans kunnen krijgen, is hiervan een voorbeeld. Een hulpverlener schrijft aan de jongere: 'je krijgt nog een kans. Als je weer niet komt, stuur ik je zaak terug naar de officier'. Een week later schrijft hij: 'je hebt je nu tweemaal onvolledig afgemeld, bij deze vraag ik je nogmaals om a.s. maandag contact op te nemen met mij. Geef je geen gehoor, dan zal de zaak aan de officier geretourneerd worden'. Een vergelijkbaar voorbeeld betreft de rechtbank die een jongere voor de zoveelste maal een taakstraf oplegt, ondanks eerdere negatieve afsluitingen, omdat hij 'nog een laatste kans moet krijgen'. Blijkbaar durven instanties niet altijd de uiterste consequentie van hun eigen beslissingen te aanvaarden, namelijk dat hulpverlening op een gegeven moment geen zin meer heeft en eerder contraproductief kan werken (verlies van respect in de ogen van de jongere).

Intermezzo: spelen met het systeem

Uit een van de dossiers blijkt dat de jongere de instanties handenvol werk bezorgt, die instanties soms achter de feiten aanlopen en sancties blijven opleggen die niet effectief zijn, mogelijk eerder contraproductief werken: de jongere kan zich telkens, zonder noemenswaardige gevolgen, aan zijn verplichtingen onttrekken. Het begint als de jongere (verderop betrokkene genoemd) net 13 jaar is. In april 1999 is er een politiecontact vanwege het openbreken van een auto. Op 20 mei 1999 is er opnieuw een politiecontact vanwege diefstal en verduistering. Daarna volgt betrokkene een traject bij het JPP Den Bosch. Vanuit het JPP is hij verwezen naar een groepstraining sociale vaardigheid. Hij toont zich daar weinig toegankelijk. Op 17 juni 1999 steelt betrokkene een gsm-telefoon uit een auto. In augustus 1999 is er wederom contact met de politie vanwege verschillende diefstallen uit auto's. op 11 januari 2000 wordt betrokkene door de kinderrechter veroordeeld tot een voorwaardelijke jeugddetentie van vier weken met een proeftijd van twee jaar en 20 uur dienstverlening. Betrokkene reageert vervolgens niet op oproepen van de coördinator taakstraffen; de taakstraf wordt negatief afgesloten. Er volgt blijkbaar toch weer een taakstraf. Betrokkene reageert wederom niet op oproepen van de coördinator taakstraffen; uiteindelijk begint hij met veel moeite van de coördinator zijn taakstraf. Ook deze taakstraf wordt negatief afgesloten. Op 9 mei 2000 is er politiecontact vanwege winkeldiefstal. Op 20 juni veroordeelt de kinderrechter betrokkene tot het verrichten van 30 uur taakstraf, waarvan een deel in de vorm van een leerproject. Betrokkene reageert wederom niet op de oproepen van de coördinator taakstraffen. Op 20 juli bericht de gezinsvoogd van betrokkene dat hij bezig is om hem uit huis te plaatsen omdat geen enkele vorm van hulpverlening verandering aanbrengt in het gedrag van betrokkene.

Een voorbeeld uit 2001. In februari dat jaar wordt betrokkene in bewaring gesteld, maar komt vrij onder de voorwaarde van deelname aan het sdaj-traject. Betrokkene houdt zich niet aan de voorwaarden en zijn deelname wordt beëindigd. De gezinsvoogd adviseert voorlopige hechtenis niet te schorsen zodat betrokkene naar een internaat kan. Betrokkene wordt wel geschorst, maar moet zich houden aan het huisarrest (juni 2001). De gezinsvoogd laat in augustus weten dat dat niet gebeurt. Betrokkene krijgt in oktober 2001 30 uur werkstraf. Betrokkene komt niet opdagen. Eind oktober volgt een negatieve afsluiting. In december dat jaar mag hij van de rechter alsnog zijn werkstraf doen. Ook hier komt betrokkene niet opdagen. Afgezien van detentieperioden waarin betrokkene vastzit, gaat dit zo door tot en met 2007.

Tot slot is de samenwerking tussen de betrokken instanties een onderwerp dat aandacht verdient. In de dossiers komen wij verschillende aanwijzingen tegen die (op indirecte manier) duidelijk maken dat de instanties niet altijd goed met elkaar samenwerken. Dat betreft vaak de onderlinge communicatie en informatie-uitwisseling. Dat in een van de dossiers staat dat 'in de tussentijd de instanties wel een oogje in het zeil houden en dat daardoor de kans op recidive beperkt lijkt', is wellicht wat te optimistisch gesteld. Een voorbeeld is dat er geen raadsonderzoek is uitgevoerd omdat de in verzekeringstelling niet is gemeld of dat de politie er bij toeval pas na een klein jaar achter komt dat een jongere uit een behandelinstelling is gevlucht. Bij een andere jongere ontstaat er tussen de instanties onenigheid of hij nu wel of niet een voorwaardelijke jeugddetentie heeft lopen. Soms is er een verschil van mening tussen de instanties over welke sanctie het meest geschikt is. Jeugdreclassering wil bijvoorbeeld nog een cursus Slachtoffer in Beeld proberen terwijl de Raad de jongere wil afstraffen (tenuitvoerlegging voorwaardelijke straf). In een ander geval zijn alle instanties (gezinsvoogd, Raad, gedragsdeskundigen, jeugdreclassering) het erover eens dat de jongere een PIJ-maatregel opgelegd moet krijgen, maar de rechtbank gooit roet in het eten door bepaalde feiten als niet bewezen te verklaren en de resterende feiten waren niet ernstig genoeg voor een dergelijke maatregel. Een raadsmedewerker schrijft dat ze met 'grote verbazing' heeft vernomen dat

betrokkene twee dagen na de zitting weer op vrije voeten was gesteld ('helaas'). Ook Glen Mills was niet haalbaar; het zal 'wel iets van hulpverlening worden'. 'Succes met deze klus', schrijft een van de rapporteurs aan een collega. Overigens weet de gezinsvoogd niets van deze wending in de zaak. Na zijn invrijheidsstelling heeft de jongere niet meer gereageerd op contactverzoeken van de gezinsvoogd. Het gevoel van machteloosheid spreekt duidelijk uit een van de dossiers waarin staat dat de jeugdreclassering 'niet fors meer gaat investeren' in een jongen, maar wacht tot de zaak kan worden overgedragen aan de reclassering (betrokkene is bijna 18 jaar). Men hoopt dat de ISD-maatregel nog enig soelaas kan bieden.

Resumé

De vrijwillige hulpverlening speelt vrijwel geen rol in de aanpak van het probleemgedrag van de jongeren zelf. Die hulpverlening speelt in sommige gevallen wel in het gezin, met name in de sfeer van opvoedingsondersteuning. Onduidelijk is waar de hulpverlening toe heeft geleid.

In een aantal gezinnen is een OTS opgelegd. Aandachtsgebieden zijn gezinsondersteuning en de vrijetijdsbesteding en omgang met vrienden. Zeker de jongeren, maar ook hun ouder(s) staan niet positief tegenover de inbreng en inzet van de gezinsvoogd. Mogelijk dat taalproblemen belemmerend werken in de contacten met de ouders. Overigens lijkt dit ook een punt te zijn in andere contacten met instanties. De jongeren lijken zich niets aan te trekken van de gezinsvoogd. Van het beïnvloeden van het gedrag van de jongeren via de ouders lijkt weinig terecht te komen.

Ook de instanties die in een strafrechtelijk kader betrokken zijn bij de jongeren (en de gezinnen) verzetten veel werk. In de rapportages wordt de aard van de problemen vaak gezocht in het gezin en de vrijetijdsbesteding van de jongere, maar dat wordt weinig onderbouwd in rapportages, eerder verondersteld. De problemen spelen zich daarnaast af op het niveau van de persoonlijkheid van de jongeren. Veelvuldig vallen termen als 'gebreekt ontwikkeld geweten', 'kil', 'geen probleembesef' et cetera. Ook het functioneren op school wordt genoemd. Gedragsdeskundigen maken zich grote zorgen over de verdere ontwikkeling van de jongeren in de criminaliteit. Het blijft wat onduidelijk op welke wijze de inhoudelijke begeleiding vanuit de jeugdreclassering gebeurt. De opgelegde taakstraffen lijken geen vruchten af te werpen; de jongeren onttrekken zich aan de afspraken met de coördinator taakstraffen of vervallen, na een eventueel goed afgesloten taakstraf, weer in herhaling. Jongeren kunnen zich manipulatief en sociaal wenselijk opstellen en daarmee anderen om de tuin leiden of komen ronduit intimiderend en bedreigend over op de hulpverleners en rapporteurs. Mogelijk dat de jongeren hiervan gebruik maken in hun contacten met instanties. Zij gaan ook in de fout tijdens proeftijden. De straffen en interventies lijken daarom niet of nauwelijks te werken voor deze doelgroep. De samenwerking tussen de diverse instanties verloopt niet zonder problemen, onder andere door juridische kwesties en communicatie.

12 - Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de conclusies van dit onderzoek getrokken en aanbevelingen gedaan ter verbetering van het integrale beleid ten aanzien van veiligheid en criminaliteit rond Marokkaanse jongeren in Den Bosch. Dit onderzoek heeft zich toegespitst op de Marokkaanse veelplegers. Uit de dossiers wordt duidelijk dat er vaak veel aan voorafgaat voordat de jongeren veelpleger zijn. Hier liggen ook de mogelijkheden voor (preventieve) maatregelen. Het zijn wellicht niet zozeer deze 20 veelplegers die daar nog baat bij hebben, maar wel de jongere Marokkanen die de eerste stappen gaan zetten of hebben gezet op het criminele pad. Voor de veelplegers zullen de preventieve maatregelen grotendeels een gepasseerd station zijn. Echter ook in repressief opzicht valt er nog wat te winnen, namelijk voorkomen dat het strafrechtelijk systeem haar geloofwaardigheid voor deze jongeren verliest door te laat, niet eenduidig, niet consequent straffen en de jongeren met fluwelen handschoenen aan te pakken. Als eerste volgen de conclusies uit dit onderzoek ten aanzien van de opzet en uitvoering van het onderzoek, de verschillende leefdomeinen en de wijze van samenwerking. Daarna gaan we nader in op de aanbevelingen.

Onderzoekopzet en –uitvoering

Het uitgevoerde onderzoek is kleinschalig en kwalitatief van opzet. Er zijn dossiers bestudeerd van 20 Marokkaanse veelplegers. Bij de selectie van de 20 jongeren, allemaal jongens, hebben wij ons primair laten leiden door de totale groep jongeren die op de veelplegerslijst staat van de politie in Den Bosch. In 2006 zijn dat er in totaal 78. De politie hanteert een brede definitie van veelplegers die niet overeenkomt met de landelijke omschrijving. Hiermee gaan goede vergelijkingsmogelijkheden verloren en kunnen er jongeren onder het begrip veelpleger vallen die daar strikt genomen niet toe zouden behoren. Ook in de onderzoeksgroep zit een enkele jongere die – gelet op het criminaliteitspatroon, zowel qua ernst als frequentie – eerder tot de groep ‘risicjongeren’ kan worden gerekend. Dit kan leiden tot een inflatie van het begrip ‘veelpleger’.

Een ander criterium voor de selectie van de onderzoeksgroep uit de lijst van 78 veelplegers is de veronderstelde aanwezige informatie over die jongeren bij de diverse instanties. Er is veel moeite gedaan om die informatie – via het Veiligheidshuis – te verkrijgen. De hoeveelheid aangeleverde gegevens over juist deze moeilijke groep, waarover veel bekend zou zijn, valt tegen. Een aantal instanties heeft in het geheel geen informatie aangeleverd en andere instanties maar gedeelten van de totale dossiers. Het is onduidelijk of die betreffende instanties niet meer gegevens hadden of die eenvoudig niet hebben verstrekt. In elk geval lijkt de informatiepositie van de onderzoekers – en mogelijk ook die van de instanties - ten tijde van het onderzoek versnipperd. Dit heeft het onderzoek bemoeilijkt, maar, belangrijker, kan ook consequenties hebben voor het nemen van beslissingen over de jongeren door die instanties.

Over de wel ter beschikking gestelde informatie is een aantal zaken op te merken. Opvallend is dat veel rapportages, geschreven door medewerkers van bijvoorbeeld de jeugdreclassering of de Raad voor de Kinderbescherming, vaak zijn gebaseerd op uitsluitend de uitlatingen van de jongere in kwestie en/of zijn ouders. Er worden, wellicht uit tijdgebrek, weinig externe referenten geraadpleegd.

Hiermee kunnen de in de rapportages beschreven achtergronden van het gezin, de jongeren en de delictomstandigheden rooskleuriger zijn voorgesteld dan in werkelijkheid het geval is (zie over houding van de jongeren en ouders verderop). De informatie lijkt niet op een gestandaardiseerde wijze te worden verzameld en de rapportages bevatten voorts op cruciale onderdelen vaak weinig diepgang. Met name het gezinsfunctioneren, de vrijetijdsbesteding van de jongeren en (verkeerde) vrienden zijn onderbelichte, oppervlakkig beschreven thema's, terwijl die vrijwel altijd het aangrijpingspunt vormen voor interventies. In feite wordt hiermee een cruciale stap overgeslagen. De rapporteurs geven bijvoorbeeld aan dat zij onvoldoende zicht hebben op de vrijetijdsbesteding van de jongeren (grotendeels als gevolg van het feit de jongere in kwestie de enige bron van informatie is, en de ouders er niets over weten) en vervolgens concluderen zij dat de vrijetijdsbesteding een groot probleem is. Tot slot valt op in de rapportages dat er regelmatig stukken tekst uit oudere rapporten worden gekopieerd in nieuwe rapportages. Tijdgebrek bij de rapporteur kan dit mogelijk verklaren. Gevolg is wel dat er niet altijd actuele informatie beschikbaar is over die jongere voor de justitiële autoriteiten en dat eventuele fouten en inconsistenties in voorgaande rapporten blijven bestaan.

Leefdomeinen

Door hiervoor genoemde beperkingen heeft de beschrijving van de leefdomeinen uitsluitend betrekking tot hetgeen we hebben aangetroffen in de dossiers. Waar dat van toegevoegde waarde is of verhelderend voor de achtergronden, grijpen we terug op relevante publicaties. Over de achtergronden van de ouders weten we erg weinig uit de dossiers. Het zou voornamelijk gaan om laaggeschoolde, eerste generatie Marokkanen die de Nederlandse taal niet of slecht beheersen en nauwelijks zijn geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. In contacten met hulpverleners of rapporteurs fungeert een ander gezinslid soms als tolk, wat een belemmering kan vormen voor de toegang tot het gezin, een goed (lees objectief) zicht op de problematiek en de aanpak ervan. Een aantal gezinnen, een minderheid, is aan te merken als multiprobleem, onder meer omdat ook broers van de jongeren in dit onderzoek strafbare feiten plegen. Vader werkt niet meer en geniet – om gezondheidsredenen – een uitkering. De financiële ruimte binnen de veelal grote gezinnen is zeer beperkt.

Uit de wijze waarop de ouders de jongeren opvoeden, spreekt zowel onmacht als onwil. In rapporten wordt gesproken van pedagogische onmacht of onkunde. Zij zijn toeschietelijk richting de jongeren en in bepaalde gevallen is sprake van verwenning. De jongeren gedragen zich in het gezin meestal voorkomend. Het gaat fout op het moment dat de jongeren naar de middelbare school gaan en zich gemakkelijker aan het ouderlijk gezag kunnen onttrekken. Buiten gelden de regels van de straat en vriendengroep. De ouders zijn onvoldoende in staat om corrigerend op te treden bij regelovertredend gedrag van de jongeren buitenshuis.⁹¹ Thuis wordt

⁹¹. Jurgens (2007) zorgt voor opschudding door zelfs te spreken over 'het Marokkanendrama' en zoekt de oorzaak van de problemen ook in de opvoeding van de jongens, of eerder het gebrek daaraan. Marokkaanse jongens nemen, onterecht, de Nederlandse samenleving hun 'kansarme status' kwalijk. Volgens haar stellen de ouders van deze jongens onterecht dat zij geen toezicht over hun zonen kunnen uitoefenen. In Marokko houdt de hele gemeenschap toezicht (brede sociale controle) op straat, maar in Nederland ontbreekt deze sociale controle volgens de ouders. Jurgens spreekt echter over een 'selectief gebrek aan toezicht', want voor de meisjes blijkt de sociale controle juist uitstekend te werken.

geprobeerd een goede sfeer te houden. Problemen worden ontkend en het beeld van een goed functionerend gezin wordt uitgedragen en in stand gehouden. Sommige ouders positioneren zichzelf – en hun kinderen – als slachtoffer van de omstandigheden, falende hulpverleners of het rechtssysteem.⁹²

De schoolloopbaan begint voor de meeste Marokkaanse jongeren op de basisschool zonder problemen. Zij stromen door naar het VMBO. Daar loopt het spaak, niet zozeer vanwege cognitieve tekortkomingen, afgaande op het schooladvies, maar vanwege gedragsproblemen op school en in de klas. Zij gedragen zich verbaal en soms fysiek agressief naar leraren en medeleerlingen. De scholen wachten te lang met het openbaar maken van die problemen en doen dat op het moment als er zich aangiftewaardige voorvallen hebben voorgedaan. Scholen melden verzuim van de jongens vrijwel niet aan de leerplichtambtenaar, althans dat blijkt niet uit de dossiers. Het lukt (vrijwel) niet om de ouders te betrekken bij schoolse activiteiten. Eventuele stimulerende en/of corrigerende acties vervallen hiermee. Jongeren moeten zelf een stageplaats zoeken en zitten thuis als dat niet lukt. De jongeren die nog doorstromen naar het MBO verlaten dit meestal zonder diploma, mede als gevolg van detentieperioden. Begeleiding vanuit een gestructureerd kader (scholingscontract, begeleiding door jeugdreclassering), waarbij de jongeren als het ware aan de hand worden meegenomen, lijkt voor een poosje wel te werken.

De jongeren in dit onderzoek hebben niet geleerd wat de waarde is van geld. Zij krijgen van hun ouders meestal geld wanneer ze erom vragen. Werken voor geld doen ze vrijwel niet, omdat ze hiervan het nut niet inzien. Het plegen van delicten is een eenvoudige manier om te voorzien in hun behoeften aan materiële zaken als dure kleding en zich te kunnen meten aan degenen die in hun ogen veel geld hebben.

Wat betreft de riskante gewoonten van de jongeren is op te merken dat er geen problemen lijken te zijn met alcohol- en/of drugsgebruik. Datzelfde geldt, behoudens een enkele uitzondering, voor gokken, althans die problematiek blijkt niet uit de dossiers. Mogelijk dat hier het punt zich wreekt van het afgaan op hetgeen de jongere zelf zegt en er geen of weinig externe respondenten worden geraadpleegd. Problematisch is vooral het sensatiezoekend gedrag, vaak in groepsverband, van de jongeren die daarmee voor overlast zorgen en bedreigend en intimiderend kunnen

⁹². Werdmölder (2005) stelt dat Marokkanen een hoge dunk van zichzelf hebben. Hun kinderen zijn hun trots. De zonen hebben een aparte, geprivilegieerde positie ('kleine prinsjes'). Marokkaanse ouders worden in hun pedagogische handelen sterk beïnvloed door roddel in de eigen gemeenschap. Niets is erger dan negatief gepraat over de eigen kinderen. Marokkaanse ouders hechten veel waarde aan autoriteit en respect. Naarmate een zoon ouder wordt, wordt de relatie met vader formeler en afstandelijker. Vanaf dat moment is de opvoedstijl meer gebaseerd op schaamte en respect. Er ontstaat een soort vermijdingsgedrag. Zaken die niet door de beugel kunnen worden liever niet gezien of besproken (p. 122-124). Sommige ouders hebben de neiging krampachtig vast te houden aan conservatieve gewoonten en opvattingen die in hun eigen land al lang niet meer gangbaar zijn. Het conservatisme wordt versterkt wanneer het gezin in een omgeving woont met veel Marokkanen. De confrontatie tussen twee werelden (behoudend conservatief en geëmancipeerd westers) is terug te zien in de spanningvolle relatie tussen de dominante vader en zijn naar vrijheid hunkerende zoon. Enerzijds hebben de zoons geleerd respect te hebben voor hun vader, anderzijds is de basis voor dat respect verdwenen. Sommige jongens kijken neer op hun vader, die zich zijn halve leven heeft 'uitgesloofd voor die Nederlanders'. In de ogen van zoon heeft de goede man niets bereikt (p.127-128).

overkomen op anderen. Illustratief is dat een aantal jongens betrokken was bij de rellen in Den Bosch in 2004. Motieven liggen op het vlak van stoer doen, spanning zoeken en voor de kick. Angst voor repressailles kunnen ertoe leiden dat gedupeerden of slachtoffers geen aangifte doen.

Er mankeert niets aan de lichamelijke gezondheid van de jongeren. Met betrekking tot de psychische gezondheid constateren gedragskundigen geen opvallende psychiatrische problematiek. Wel wordt genoemd dat verschillende jongeren een (bepaalde vorm van een) gedragsstoornis hebben, die mogelijk mede ontleend wordt aan het frequente delictgedrag. Qua cognitieve vaardigheden scoren zij laag tot gemiddeld, wat echter deels het gevolg kan zijn van een ongemotiveerde testhouding. Terugkerend onderwerp in de rapportages is dat jongeren geen enkel berouw laten zien of inleveringsvermogen in de slachtoffers. Termen als 'gewetenloos', 'gebrekkige gewetensontwikkeling' et cetera zijn regelmatig terug te vinden. Mogelijk hanteren de rapporteurs deze kwalificaties omdat de jongeren vaak hun aandeel in het delict ontkennen of bagatelliseren of vanwege hun houding van de jongeren (zie verderop). Het is onduidelijk of dit slechts een pose is van de jongeren of dat het in werkelijkheid ook echt wortelt in de persoonlijkheid.

Uit dit onderzoek komen de vrijetijdsbesteding van de jongeren en hun verkeerde vrienden als de belangrijkste risicofactoren naar voren. Dit wordt afgeleid uit de probleemanalyses van de rapporteurs, die, zoals eerder aangegeven niet voldoende worden onderbouwd. Het zijn vooral de indirecte aanwijzingen (rondhangen op straat, in winkelcentra en horecagelegenheden, veel 'vrienden' of 'kennissen' hebben, geen zicht van de ouders daarop, delicten plegen met anderen et cetera) die dit leefdomein tot een risicovolle lijken te maken. Er kan worden gesproken van een straatcultuur en bijbehorende mentaliteit met alle kwalijke gevolgen van dien (agressie, vernieling, intimidatie et cetera).⁹³ Aanvankelijk zijn de jongeren wel lid van een of andere sportclub, maar bij aanvang van de puberteit verruilen ze die georganiseerde activiteiten voor straatactiviteiten. Sommigen krijgen dan oudere vrienden met een delictverleden, die kunnen fungeren als negatief rolmodel. Veel rapporteurs en vaak ook de ouders kwalificeren vrienden op straat als 'verkeerd', hiermee suggererend dat het om delinquente vrienden gaat. De jongeren zouden beïnvloedbaar zijn en doen wat die vrienden hen

⁹³. Er is discussie in hoeverre dit iets typisch Marokkaans is. Onlangs deed De Jong (2007) onderzoek naar Marokkaanse jongeren in Amsterdam-West en hij concludeert dat de populaire, culturele verklaringen niet voldoen. Volgens hem zijn het geen cultuurspecifieke problemen, maar hooguit problemen van de meer algemene heersende straatcultuur. Volgens De Jong zijn de overeenkomsten in groepsgedrag en straatcultuur groter dan de verschillen tussen Marokkaanse jongens en (straat)jongens met een andere etnische achtergrond. Als gevolg van stigmatisering en afwijzing door de samenleving, verheven de problemen van delinquent groepsgedrag onder de Marokkanen zich. Het bestempelen van dit gedrag als 'typisch Marokkaans' biedt geen afdoende verklaring voor het gedrag en houdt de problemen juist in stand, of verergert deze zelfs, aldus De Jong. Van Gemert (2002), Zuithof (2002) en Werdmolder (2005) stellen dat Marokkaans-Riffijnse jongens bekend staan als agressieve vechtersbazen, ze hebben een hoog ontwikkeld eergevoel en willen met respect behandeld worden. 'De wijze waarop Marokkaanse ouders en kinderen met elkaar omgaan, is geworteld in de Marokkaans-Riffijnse groeps Cultuur. Het gedrag wordt sterk gekenmerkt door sociale dwang, waarbij de toepassing van verbaal en fysiek geweld niet wordt geschuwd. Agressief gedrag kan functioneel zijn, ook om onzekerheid te maskeren en publieke vernedering te vermijden. Een variant van deze cultuur is de straatcultuur, met specifieke codes en gedrag. Marokkaanse jongens die deel uitmaken van de straatcultuur zijn geneigd de confrontatie eerder op te zoeken, om zich daarmee te onderscheiden van de Nederlanders en als uiting van loyaliteit met de leden van de eigen groep.' (p.114-115).

opdragen. Dit is een vast gegeven in de rapportages, maar vrijwel nergens wordt omschreven waaruit die beïnvloedbaarheid precies bestaat. Het is evengoed mogelijk dat de jongeren hun mededaders beschuldigen en zichzelf positioneren als slachtoffer c.q. willoos werktuig van hun vrienden, om hiermee hun eigen verantwoordelijkheid te minimaliseren. Elke veelpleger zou dan een meeloper zijn, wat niet aannemelijk is; groepsdynamische processen worden bepaald door individuele bijdragen van verschillende rollen. De vrienden van de veelplegers zijn overwegend van Marokkaanse afkomst. Over eventuele relaties met vrouwen is vrijwel niets bekend.

De totale groep veelplegers in dit onderzoek is verantwoordelijk voor een fors aantal geregistreerde delicten.⁹⁴ Het is onbekend wat zij aan strafbare feiten plegen buiten de officiële registraties. In zijn algemeenheid beginnen zij met minder ernstige feiten om na verloop van tijd zwaardere misdrijven te begaan. Sommigen staan echter als eerste delict geregistreerd voor een ernstig delict, bijvoorbeeld straatroof. Het criminaliteitspatroon bestaat grotendeels uit verwervingscriminaliteit (inbraken in auto en woningen, straatroof, heling et cetera). De jongeren plegen daarnaast ook geweldsmisdrijven (mishandeling, openlijke geweldpleging, bedreiging) en openbare orde feiten en weinig drugsdelicten. Zij zijn daarmee aan te merken als generalist. Voor zover bekend, plegen ze de delicten vooral in en in de directe omgeving van Den Bosch. Van mobiele criminele groepen lijkt geen sprake. Naast de 'harde' registraties in verband met strafbare feiten, komen de veelplegers zeer frequent voor in BPS als betrokkene bij een incident of feit. Dit hoeft niet meteen te betekenen dat zij verdachte zijn, maar in elk geval wel dat zij er een of andere manier erbij betrokken zijn. Overigens blijkt uit BPS dat deze jongens vele verkeersovertredingen hebben. Vermeldenswaardig is dat er nogal wat geweld (verbaal en fysiek) wordt gebruikt richting politiefunctionarissen. Een beperkt deel van de strafbare feiten komt uiteindelijk voor de rechter, die jongens nogal eens vrijspreekt of de zaak seponeert wegens gebrek aan bewijs of om beleidsmatige redenen (bijvoorbeeld wegens recente bestraffing of 'oud feit'). Hiervan zal voor de jongeren geen pedagogische of resocialiserende werking uitgaan. Dat geldt ook voor de soms lange tijd die zit tussen het moment van delictpleging en de uiteindelijke straf.⁹⁵ De aard en zwaarte van de sanctie varieert soms sterk per zaak en de beschikbare maatregelen worden niet goed ingezet. Een stelselmatige daderaanpak lijkt bijvoorbeeld niet goed te werken bij deze groep, althans, niet op de manier waarop het instrument wordt ingezet (met eindeloze laatste kansen). Als een dader na overtreding niet wordt vastgezet, werkt SDA niet. Dit geldt ook voor de inzet van taakstraffen; als op een negatief afgesloten taakstraf wordt gereageerd door slechts de begeleiding van jeugdreclassering te verlengen, wordt het instrument taakstraf verzwakt. In ieder geval gaat van detentie nog steeds, zeker in het begin van de criminele carrière, de meeste afschrikkende werking uit, aangezien de jongens er na een gepleegd delict alles aan doen om detentie te voorkomen.

⁹⁴. Nogmaals: we gebruiken de term 'veelpleger' zoals de politie die hanteert ten aanzien van deze groep Marokkaanse delinquenten.

⁹⁵. In dit verband willen wij wijzen op de zogenoemde Kalsbeeknorm: voor de drie verschillende afdoeningstrajecten in de jeugdstrafrechtketen zijn streefnormen geformuleerd. Het totale traject tussen het eerste verhoor van de politie en de beslissing van de (kinder)rechters in eerste aanleg moet binnen 6 maanden zijn afgerond.

De jongens externaliseren de problematiek; zij leggen de verantwoordelijkheid bij anderen (mededaders) of omstandigheden. Over de motieven wordt spaarzaam gesproken in de dossiers en blijven vaak steken in algemeenheden. De meeste delicten gebeuren met een of meer mededaders die van Marokkaanse afkomst zijn. Er is een sterke indicatie dat de groep veelplegers elkaar direct of indirect kent en dat er een kleinere, actievere kern is in deze, wiens invloed zich uitstrekt over de rest van de groep. Daarnaast heeft de groep ook gezamenlijke, externe delinquente contacten, waarvan enkele bekende, zwaardere criminelen uit Den Bosch. Hoe deze groepsdynamiek van de twintig Marokkaanse veelplegers en de totale veelplegerslijst verder in elkaar steekt, is nog niet onderzocht in Den Bosch.

Kijkend naar de contacten met de diverse instanties kunnen we concluderen dat de jongeren daar in het algemeen (erg) negatief tegenover staan. De vrijwillige hulpverlening is niet in beeld bij de jongeren en slechts in beperkte mate bij ouders. De hulpverlening in een civielrechtelijk kader komt nauwelijks van de grond. Dit heeft deels met de houding te maken van de jongeren, die ronduit als negatief en afwijzend is te betitelen. In die zin is duidelijk sprake van onwil; jongeren ervaren geen problemen en verzetten zich soms openlijk tegen (goedbedoelde) interventies van bijvoorbeeld een gezinsvoogd. Ook de ouders laten een afwerende houding zien en ondersteunen of bevestigen de zelfaangenomen slachtofferhouding van de jongeren. De schuld en verantwoordelijkheid wordt buiten het gezin gelegd, wat de hulpverlening uitermate bemoeilijkt. Extra complicerend is de taalkwestie. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat de taal een belemmerende factor is in de contacten met de instanties. Brieven en rapporten en mogelijk ook de gesprekken met de ouders geschieden in het Nederlands. In een enkel geval neemt een moeder de moeite om met een dergelijke brief naar de instanties toe te gaan om verhaal te halen, maar dit kan niet van de ouders verwacht worden. Men kan geen betrokkenheid en medewerking verwachten op basis van een ingewikkelde Nederlandse brief over de problematiek, die de ouders simpelweg niet begrijpen. Niet zelden moet een familielid als tolk fungeren. De 'westerse' manier van werken slaat niet of onvoldoende aan, ondanks het feit dat instanties handenvol werk hebben aan deze jongeren en gezinnen.

Grotendeels geldt dit ook voor de contacten binnen een strafrechtelijk kader. Hier zien we dat weliswaar de mogelijkheden voor de jongeren om zich hieraan te onttrekken minder zijn, maar dat houdt nog geen onvoorwaardelijke medewerking in. Integendeel. De rode draad in alle dossiers is dat jongeren zich niet aan de afspraken houden (en dat kennelijk ook kunnen blijven doen zonder noemenswaardige gevolgen).⁹⁶ Pedagogisch onverantwoord is dat jongeren ook telkens 'laatste kansen' kunnen krijgen. Blijkbaar, maar dit behoeft nader onderzoek, is het 'westerse' systeem onvoldoende in staat om de juiste toon bij deze jongeren aan te slaan. Hier speelt mogelijk ook mee dat er een gat lijkt te bestaan tussen alternatieve straffen en vrijheidstraffen. Omdat vrijheidstraffen als ultimum remedium gelden in het Nederlandse jeugdstrafrecht, wordt dan min of meer

⁹⁶. Waar er volgens Van Gemert (1998) vaak wantrouwen heerst tussen de jongeren onderling, kan dat wantrouwen zeker ook betrekking hebben op instanties.

noodgedwongen teruggegrepen op taakstraffen en blijft de persoonsgebonden aanpak steken op generieke interventies.⁹⁷

In veel dossiers springt het hulpverleningsjargon door hulpverleners, rapporteurs en begeleiders eruit.⁹⁸ Overigens weten de jongeren hier goed op in te spelen door zich – op de juiste momenten – sociaal wenselijk op te stellen, op tijd te komen en te vertellen wat de rapporteur blijkbaar graag wil horen, maar soms ook ronduit onbeschoft en agressief. Met andere woorden, de jongeren in dit onderzoek lijken uitermate goed in staat om het systeem te manipuleren. Zij leren op deze manier dat zij er toch wel weer relatief gemakkelijk vanaf komen, wat de drempel naar een criminele carrière eerder verlaagt. In zekere zin kan dit – het falende systeem - ook als een belangrijke risicofactor worden gezien in de continuering van de criminele carrière van de veelplegers. De opgelegde straffen lijken hierin weinig te kunnen veranderen; de meeste jongeren laten zich niet weerhouden om tijdens proefperioden of een straf weer in herhaling te vervallen en zich niet te storen aan de aanwijzingen van de (jeugd)reclassering.⁹⁹

Samenwerking en aanpak

De doelstelling van de aanpak van de Marokkaanse veelplegerproblematiek behelst - blijkens allerlei documenten - (zie hoofdstuk 3) een intensieve begeleiding van Marokkaanse jeugdige veelplegers via een speciale procedure 'waarbij de nadruk ligt op een succesvolle maatschappelijke integratie in samenwerking en samenhang met de diverse professionals'. De informatie die er bij de instanties al is over de Marokkaanse veelplegers, wordt binnen die procedure echter niet structureel gebruikt om meer te weten te komen over achtergronden en kenmerken van de doelgroep. De huidige veelplegersoverzichten van de politie worden nog niet gebruikt om de *aard* van de recidive en de *soorten veelplegers* in de regio te beschrijven, waardoor de beschikbare informatie over de veelplegersproblematiek tamelijk abstract blijft.¹⁰⁰ Het registratiesysteem PIX waarmee binnen het Veiligheidshuis gewerkt wordt, voldoet wat betreft de Marokkaanse veelplegers evenmin. Via PIX moeten de instellingen (o.a. politie, justitie, gemeente) in een veelplegersdocument informatie kunnen delen over Marokkaanse jongeren, die immers een gerichte aanpak nodig hebben, om zo dwarsverbanden aan te brengen tussen personen en de instellingen die interveniëren. De schaarse informatie die in PIX is opgenomen, biedt inhoudelijk onvoldoende aanknopingspunten om adequate beslissingen te nemen over eventuele acties of interventies. Evenmin kan onderscheid worden gemaakt in verschillende typen veelplegers en in welk stadium zij zitten wat betreft de ontwikkeling

⁹⁷. De persoonsgerichte aanpak zal tevens worden bevorderd met de inwerkingtreding van het wetsvoorstel gedragsbeïnvloeding jeugdigen (naar verwachting per 1 januari 2008). Dit wetsvoorstel biedt de rechter de mogelijkheid om alle jeugdsancties met elkaar te combineren en voegt aan de mogelijkheden een nieuwe maatregel toe (de gedragsbeïnvloedende maatregel). Hiermee kunnen meer op maat toegespitste sancties aan de jeugdige worden opgelegd en worden bijvoorbeeld de mogelijkheden voor gedwongen nazorg sterk uitgebreid (www.minjus.nl/images/20071106).

⁹⁸. Zie in dit verband de uitspraak van burgemeester Cohen na de ongeregelde heden in Amsterdam: 'het jongerenwerk is te soft' (De Stentor, maandag 19 november 2007).

⁹⁹. Voor de volwassenen kan de ISD-maatregel als een effectieve stok achter de deur fungeren om zich te conformeren aan drang-zorgtrajecten (zie www.minjus.nl).

¹⁰⁰. In Rotterdam wordt bijvoorbeeld gewerkt met dadertypologieën in de aanpak van veelplegers. Ter ondersteuning van een geweldplegersaanpak op maat onderscheidt men de 'verslaafde geweldpleger', de 'psychisch onberekenbare geweldpleger', de 'gewoonte geweldpleger' en de 'criminele geweldpleger' (Veiligheidsatlas, 2006).

van hun criminele carrière.¹⁰¹ Het casusoverleg Marokkaanse veelplegers, dat tweewekelijks plaatsvindt in het Veiligheidshuis, wordt hoofdzakelijk gebruikt om de juridische en formele stand van zaken rond de jongeren te bespreken. Achtergronden van de problematiek rond de verschillende jongeren en het geheel aan beschikbare rapportages zijn niet altijd bekend bij de aanwezige vertegenwoordigers van de instanties. Gelet op het verloop van het onderzoek is onze indruk dat aan de uitgangspunten en werkwijze van het Veiligheidshuis niet altijd recht wordt gedaan, namelijk een open en adequate uitwisseling van informatie tussen de betrokken instanties. Het gevaar is dat op basis van diezelfde onvolledige informatie beslissingen worden genomen over de toe te passen sancties of interventies, die op dat moment al een gepasseerd station zouden moeten zijn.

Aanbevelingen

Op basis van de conclusies kunnen verschillende aanbevelingen worden gedaan om de aanpak van de problematiek rond Marokkaanse veelplegers te verbeteren.¹⁰² We maken daarin een onderscheid – in volgorde van belangrijkheid – tussen de randvoorwaarden voor de aanpak, de feitelijke invulling van die aanpak binnen de structuur en werkwijze van het Veiligheidshuis en concrete maatregelen die afzonderlijke organisaties kunnen nemen.¹⁰³ We besluiten met enkele aanbevelingen voor nader onderzoek.

▪ Randvoorwaarden voor een aanpak

Breng de definitie van veelpleger (en harde kernjongeren) in overeenstemming met de landelijk aanvaarde definitie.

Maak meer gebruik van bestaande supportsystemen zoals het ICT-Ketendossier Veelplegers, een landelijke veelplegersdatabase, en het JCO-Support, het Justitieel Casusoverleg Supportstelsysteem.¹⁰⁴

▪ Invulling van de aanpak binnen structuur en werkwijze veiligheidshuis

Breng verdere differentiatie aan in de groep veelplegers door gedrag en achtergronden van veelplegers concreet te beschrijven en die vast te leggen in het gezamenlijk toegankelijke registratiesysteem.

'Practice what you preach', niet alleen bij de uitvoering van sancties en maatregelen, maar ook binnen het vooraf geformuleerde beleid. Zorg voor een actuele en inhoudelijk terzake doende vulling van het registratiesysteem PIX. Daarbij gaat het zowel om informatie die betrekking heeft op de achtergronden van de jongeren als op de reeds genomen maatregelen en de uitkomsten daarvan.

¹⁰¹. Het casusoverleg over de Marokkaanse veelplegers dat tweewekelijks plaatsvindt in het Veiligheidshuis, richt zich vooral op de status van de jongens in de keten. Besproken wordt wat de justitiële status is van de jongens, welke instantie verantwoordelijkheid draagt en hoe de gerechtelijke processen lopen. Ook wordt besproken wat te doen met een jongen als deze opnieuw wordt aangehouden. Bij de zwaardere gevallen bijvoorbeeld krijgt een jongen in zijn dossier dan het predikaat 'aanhouden is voorgeleiden'.

¹⁰². Verschillende aanbevelingen hebben een algemenere strekking zodat ook andere (Marokkaanse) probleemjongeren daarmee kunnen worden bereikt.

¹⁰³. Het spreekt voor zich dat de kracht van de te nemen maatregelen eerder zit in combinaties van acties en maatregelen door de verschillende instanties en niet zozeer in op zichzelfstaande initiatieven.

¹⁰⁴. Zie ook www.justitie.nl, voor JCO-support.

Gebruik het casusoverleg ook om gezamenlijk meer zicht te krijgen op de leefachtergronden van de veelplegers. Het overleg kan in die zin ook ondersteunend zijn bij de vulling van PIX. Stel een casusregisseur aan die verantwoordelijk is voor het bij elkaar brengen van alle relevante informatie over de Marokkaanse veelplegers bij alle betrokken instanties. Dat kan de input vormen voor het casusoverleg.

Het verdient aanbeveling om ten behoeve van het casusoverleg een format te ontwikkelen aan de hand waarvan de besprekingen van de individuele jongeren plaatsvindt. In dit format zou in elk geval aandacht moeten worden geschonken aan de criminogene factoren (per leefdomein) en indien mogelijk de afspraken tussen de veiligheidspartners met betrekking tot de reeds opgelegde sancties en de mogelijke daaropvolgende interventies.¹⁰⁵

Er dient een duidelijke casusregie te zijn. Stel daartoe een casusregisseur aan - de spin in het web - die zowel verantwoordelijk is voor het verzamelen van alle relevante informatie over jongeren bij de diverse instanties als toeziet op de kwaliteit en actualiteit van de verslaglegging van die informatie in PIX. De casusregisseur kan tevens het casusoverleg voorzitten.

Alle veiligheidspartners dienen conform het convenant dat is afgesloten met betrekking tot de oprichting van het Veiligheidshuis te voldoen aan een informatieleveringsverplichting.

▪ **Maatregelen per organisatie**

Hieronder volgen aanbevelingen voor maatregelen die de diverse veiligheidspartners kunnen nemen.

Gemeente

Het negatieve imago van de Marokkanen kan het best door die gemeenschap zelf worden bestreden door gebruik te maken van positieve rolmodellen voor de ouders en jongeren, bijvoorbeeld geslaagde ondernemers, succesvolle Marokkaanse kunstenaars (schrijvers, acteurs, popartiesten), studerende Marokkaanse jongeren et cetera. De gemeente kan hierin het initiatief nemen door bijeenkomsten met dergelijke rolmodellen te organiseren.

Vanuit de gemeente zouden sportactiviteiten 'op straat' kunnen worden georganiseerd op het moment dat jongeren geen lid meer zijn van (sport)verenigingen (bijvoorbeeld wekelijkse voetbalwedstrijdjes, trainingen of toernooien; zie ook project Doelbewust, gemeente Divers). Een andere mogelijkheid voor de gemeente is om de contributie voor verenigingen (deels) voor haar rekening nemen. Sport kan de binding bevorderen en een positief effect hebben op de maatschappelijke organisatie. Tevens vergroten die activiteiten de mogelijkheid tot signalering van (beginnend) probleemgedrag. Noodzakelijke voorwaarde is het inzetten van gekwalificeerde werkers.

¹⁰⁵. Een voorbeeld van een afspraak zou betrekking kunnen hebben op het moment waarop men geen taakstraf meer adviseert. Dit format zou ook als richtsnoer kunnen worden gebruikt voor de beschrijving van de informatie binnen PIX.

Jongerenwerkers (en wijkagenten) kunnen ook een rol vervullen bij het informeren van de ouders over het doen en laten van de jongeren op straat. Samen met hen kan worden gezocht naar gepaste acties.

Politie

De politie dient steviger in te zetten op de signalering van dergelijk gedrag. In de eerste plaats door contacten met die jongeren aan te knopen en te houden. Hierin kan de wijkagent een belangrijke rol vervullen (kennen en gekend worden en relevante informatie doorspelen naar andere politiediensten). In de tweede plaats moet consequent worden opgetreden tegen overtredingen van regels en fatsoensnormen.

De politie moet de ouders inlichten over het probleemgedrag van hun kinderen op straat. Bezoek aan huis geschiedt in burger.¹⁰⁶

Gerichte acties opzetten in buurten waar veel problemen zijn met Marokkaanse jongeren op straat, om de aangiftebereidheid van de burgers te vergroten. Te denken valt aan een promotiecampagne voor Meld Misdaad Anoniem, om de drempel voor buurtbewoners en ondernemers om aangifte te doen te verlagen.

Op de eerste geconstateerde overtreding van een jongere dient een snelle en adequate reactie vanuit politie en/of justitie te volgen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de achtergronden van de jongere en diens eventuele problematiek. Waar mogelijk moeten de ouders worden ontboden op het bureau.¹⁰⁷

De onheuse en soms agressieve bejegening van politiefunctionarissen (en andere justitiemedewerkers) dient consequent te worden afgestraft. Politiefunctionarissen moeten duidelijk hun grens aangeven en incidenten niet zelf bagatelliseren door bijvoorbeeld met woorden te sussen. Dat dwingt geen respect af bij de jongeren in kwestie en draagt zelfs bij aan de problematiek.¹⁰⁸

De politie dient periodiek netwerkanalyses uit te voeren van de problematische groepen, mede op basis van RBS, BPS, HKS en de informatie van de wijkagent. Hiermee kan zicht worden verkregen op centrale figuren in het netwerk en eventuele overlap met andere criminele groepen in en om Den Bosch. Rechercheonderzoeken kunnen zich richten op de centrale personen.

De kwaliteit van de processen-verbaal dient dermate hoog te zijn dat septs en vrijspraken wegens gebrek aan bewijs zoveel mogelijk worden

¹⁰⁶. Zie Yaakoubi (2007) over de do's en don'ts hoe de politie kan handelen in het contact met de ouders en jongeren.

¹⁰⁷. Bervoets stelt in de Stentor van 19 nov 2007: "Als ze al drie keer zijn opgepakt, ben je te laat. Dan worden het draaideurciminelen", wat een tijdige en adequate aanpak onderstreept.

¹⁰⁸. Zie voor ervaringen en praktijkvoorbeelden Van der Torre en Stol (2000) en Bervoets (2007). Laatstgenoemde heeft onderzoek gedaan naar de politiele aanpak van de problematiek rond Marokkaanse jongeren en die pleit voor de combinatie van een zachte en harde aanpak. Eerder: een consequente aanpak waarin het gedrag van jongeren niet zonder gevolgen blijft, ofwel met in een vroeg stadium hard straffen ofwel met belonen. Het gaat erom heel duidelijk aan te geven waar de grenzen liggen, wat de gevolgen van overschrijding zijn, maar tevens ook rechtvaardigheid en inlevingsvermogen in beeld te houden. Politie moet ook weer niet doorschieten in alleen maar repressief optreden.

voorkomen.¹⁰⁹ Beleidsmatige sepots wegens recente bestraffing of oud feit (dit laatste in navolging van de voorgaande aanbeveling) zouden achterwege moeten blijven. In dit verband verdient het aanbeveling om naast de feitelijke weergave van het gepleegde feit ook een zogenoemd sfeerproces-verbaal te maken, waaruit meer van de achtergronden (en problemen) van de betreffende jongere blijkt.

Naast het individueel verhoren van Marokkaanse verdachten verdient het aanbeveling om ook groepsverhoren uit te voeren. Hiermee kan worden voorkomen dat de initiatiefnemers en/of echte daders zich achter elkaar kunnen verschuilen en elkaar de schuld geven.

Vrijwillige hulpverlening, Raad voor de Kinderbescherming / (jeugd) reclassering

Hulpverleners zouden binnen het vrijwillige kader een (meer) outreachende hulpverlening kunnen praktiseren waarbij het essentieel is dat contacten met de Marokkaanse gezinnen c.q. ouders worden gecontinueerd en niet al te snel worden afgesloten. Deskundige hulpverleners met een ruime kennis van de Marokkaanse cultuur zijn hierin van belang.

Het verdient aanbeveling om meer gebruik te maken van referenten van buiten het gezin ten behoeve van voorlichtingsrapportages.

Werk zoveel mogelijk op een gestandaardiseerde wijze bij het onderzoek ten behoeve van voorlichtingsrapportages. Hiervoor zijn instrumenten beschikbaar, zoals de BARO.

De kwaliteitsbewaking van de voorlichtingsrapportages zou zich ook moeten richten op de witte vlekken in de geschiedenis en achtergronden van de jongere en het gezin, inconsistenties, fouten en actualiteit.

Opvoedingsondersteunende interventies verdienen zeker de voorkeur bij (beginnend) probleemgedrag van jongeren, eventueel met drangmaatregelen. De voorkeur gaat uit naar medewerkers met een brede culturele bagage of – idealiter – vaste gezinsmanagers met een Marokkaanse achtergrond.

Het verdient tevens aanbeveling om ervaren en deskundige (streetwise) werkers in te zetten bij deze moeilijke doelgroep.

Scholen

De betrokkenheid van de ouders moet worden vergroot, bijvoorbeeld door periodieke huisbezoeken van klassenleraren en leerplichtambtenaar.

Scholen moeten beginnend probleemgedrag van de jongeren eerder melden bij de instanties. Ook zou spijbelgedrag consequent moeten worden gemeld aan de leerplichtambtenaar en de leerplichtambtenaar moet op zijn beurt weer afstemming zoeken met de overige instanties.

¹⁰⁹. Uiteraard is het uiteindelijk aan de rechter om te beoordelen om er voldoende bewijs is, maar dat laat onverlet dat de politie alles in het werk moet stellen om een goed opsporingsonderzoek te verrichten en daarvan verslag te doen in het proces-verbaal.

Er moet intensiever contact plaatsvinden tussen scholen, leerplichtambtenaren en instanties als maatschappelijk werk en bureau jeugdzorg in het kader van schoolverzuim, probleemgedrag en betrokkenheid van de ouders.

Er kunnen verplichte huiswerkuren na schooltijd worden ingesteld. Hiermee is er toezicht op het maken van huiswerk, kunnen eventuele achterstanden worden weggewerkt en hebben de jongeren minder gelegenheid om op straat rond te hangen.¹¹⁰

Scholen dienen te overwegen om het zoeken van stageplaatsen in eerste aanleg aan de inspanningen van de jongeren over te laten. Als een jongere binnen een bepaalde tijd geen stageplaats kan vinden, zou de school er een moeten aanbieden die de jongeren moeten accepteren.

Justitie

Om maximaal effect te bereiken van de opgelegde straf is het essentieel dat de tijd tussen het moment van delictpleging en ten uitvoerlegging van de straf zo kort mogelijk is.¹¹¹ Te denken valt aan de invoering van Super Snel Recht, dat regio Haaglanden thans praktiseert. De berechting vindt dan een of twee dagen na het gepleegde strafbare feit plaats.¹¹²

Als een delict gepleegd wordt in een proeftijd dient een duidelijke, harde sanctie te volgen zonder tweede kansen. Het opeenstapelen van proeftijden moet worden vermeden en een delict tijdens een proeftijd zou relatief harder moeten worden bestraft.

Tracht de ouders (meer) te betrekken bij de uitvoering van de taakstraffen door de jongeren. Maak dat meer een gezinsaanleg, waardoor de ouders ook meer op hun eigen verantwoordelijkheid aangesproken worden.

Kom de ouders in de justitiële hulpverlening meer tegemoet door rekening te houden met de taalbarrière en culturele verschillen. Neem de ouders serieuzer om zelf serieus genomen te worden en betrek – waar mogelijk – meer Berberssprekende en -schrijvende hulpverleners bij het traject.¹¹³

Bij een voorwaardelijke straf of SDA(-J) is detentie de stok achter de deur en deze moet bij overschrijding van de voorwaarden ook te allen tijde worden ingezet. Indien hieraan niet wordt voldaan, ondermijnt het recht de preventieve en repressieve werking van haar eigen sanctiemiddelen. Straf het niet nakomen van afspraken en overschrijding van andere voorwaarde direct af.

Een alternatief voor maatregelen zoals SDA dat wellicht beter werkt om de jongens van de straat te houden, is bijvoorbeeld nachtdetentie.

¹¹⁰. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat voor bepaalde ouders en jongeren die achterstand niet meer valt in te halen.

¹¹¹. Dit gebeurt reeds in bepaalde gevallen die in het casusoverleg worden besproken, maar verdient navolging voor de hele doelgroep van (Marokkaanse) jeugd delinquenten.

¹¹². Arts & Ferwerda (2007).

¹¹³. Dit zal een tijdelijke maatregel zijn, aangezien wij het in dit onderzoek hebben over de eerste generatie ouders; bij de tweede generatie speelt het taalprobleem niet of veel minder.

Ouders zouden (meer) verantwoordelijkheid moeten nemen voor het gedrag van hun kinderen buitenshuis. Hierbij kan ondermeer worden gedacht aan juridische aansprakelijkheid voor de schade die hun kinderen toebrengen aan derden.

▪ **Verder onderzoek**

Het verdient nader juridisch onderzoek om na te gaan of schadevergoedingsmaatregelen die zijn opgelegd naar aanleiding van een strafbaar feit gekoppeld kunnen worden aan een taakstraf. De jongeren verdienen dan een bepaald bedrag met de uitvoering van die straf, dat ze meteen moeten afstaan om de schade te betalen. Op die manier wordt het geldelijke aspect van de overtreding duidelijk gemaakt en wordt de schade die zij hebben toegebracht direct gekoppeld aan hun eigen inkomsten uit arbeid. Zo leren de jongeren beter de waarde van zelfverdiend geld kennen en is het verband tussen regelovertrekend gedrag, sanctie en genoegdoening voor het slachtoffer duidelijker aanwezig.

Het verdient aanbeveling nader onderzoek te doen naar de morele ontwikkeling en eventuele cognitieve vervormingen ten aanzien van het plegen van delicten bij de Marokkaanse delinquenten.

Nader onderzoek zou wenselijk zijn naar de elementen in een strafzaak die leiden tot vrijspraak of tot een bepaalde sanctie. Hieruit kunnen leermomenten worden getrokken voor de politie en het openbaar ministerie en dit kan de rechtsgelijkheid ten goede komen.

Verricht nader onderzoek naar de denkbeelden en attitudes van de Marokkaanse gemeenschap over de autochtone en allochtone hulpverlening, teneinde deze te kunnen verbeteren. Men kan de justitiële en civiele hulpverlening zien als een dienst waarvoor een doelgroeponderzoek een onontbeerlijke basis is.

Bronnen

- Arts, N. & Ferwerda, H. (2007). *De Haagse veelplegeraanpak doorgelicht. Een evaluatie van de Haagse ketenaanpak van volwassen veelplegers*. Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem
- Beke, B.M.W.A., Ferwerda, H.B., Laan, P.H. van der & Wijk, A.Ph. van (1998). *De dunne draad tussen doorgaan en stoppen. Allochtone jongeren en criminaliteit*. Utrecht, SWP.
- Bervoets, E. (2007). *Tussen respect en doorpakken. Een onderzoek naar de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*. Den Haag, Elsevier.
- Blom, M., J. Oudhof, R.V. Bijl, B.F.M. Bakker (2005). *Verdacht van criminaliteit; allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag, Ministerie van Justitie—WODC/CBS, 2005 (WODC-cahier, nr. 2005-2).
- Doreleijers, Th.A.H. (1995). *Diagnostiek tussen jeugdstrafrecht en hulpverlening*. Utrecht/Arnhem, Gouda Quint.
- Ferwerda, H., J. Jakobs, en B. Beke (1996). *Signalen voor toekomstig crimineel gedrag*. Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Gemert, F. van (1998). *Ieder voor zich. Kansen, cultuur, criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Amsterdam, Het Spinhuis.
- Gemeente Den Bosch. *Plan van Aanpak Project "Aanpak Marokkaanse jeugdige veelplegers"*. Conceptversie, april 2006.
- Gemeente Den Bosch, O&S (2007). *Leefbaarheid, Veiligheid, Participatie en Zorg 2006*.
- Gemeente Den Bosch, O&S (2007). *Veiligheidsmonitor 2007*.
- Gemeente Den Bosch & Openbaar Ministerie (2005). *Wacha! Sluitende aanpak Marokkaanse jongeren 2005 – 2010*.
- Jong, J.D., de (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens'*. University Library of Groningen.
- Jurgens, F. (2007). *Het Marokkanendrama*. Amsterdam, Meulenhoff.
- Laan, A.M., van der & Blom, M. (2007). *WODC-Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit – Meting 2005*. Den Haag: WODC.
- Moors, H., Bruinsma, M., Jacobs, M., & Poppel van J. (2006). *Veiligheidsatlas 2006, Regio Brabant-Noord*. IVA, Tilburg.
- Pels, T. (1998). *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland*. Van Gorcum, Assen.

Tollenaar, N., Meijer, R.F., Huijbrechts, G.L.A.M., Blom, M. en S. el Harbachi (2007). *Monitor veelplegers. Jeugdige en zeer actieve volwassen veelplegers in kaart gebracht*. Den Haag, WODC.

Torre, E. van der en Stol, W.Ph. (2000). *Waardevolle politieverhalen: politie en Marokkaanse jongeren*. Den Haag, Elsevier.

Vreugdenhil, C., Doreleijers, T.A., Vermeiren, R., Wouters, L.F. & Brink, W. van den. (2003). Psychiatric disorders in a representative sample of incarcerated boys in the Netherlands. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 1, 97-104.

Werdmölder, H. (2005). *Marokkaanse lieverdjes. Crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren*. Amsterdam, Uitgeverij Balans.

Wientjes & De Kemp (2007). Risicofactoren voor delinquent gedrag. In: Wijk, A.Ph. van & Bervoets, E.A.J. (redactie). *Politie en Jeugd, inleiding voor de praktijk*. Den Haag, Elsevier, 93-108.

Yaakoubi, N. (2007). Omgaan met Marokkaanse jongeren. Do's en don'ts. In: Wijk, A.Ph. van & Bervoets, E.A.J. (redactie). *Politie en Jeugd, inleiding voor de praktijk*. Den Haag, Elsevier, 189-202.

Zuithof, M. (2002). Antropoloog Van Gemert trekt waarde Marokkaanse buurtvaders in twijfel: 'De hiërarchie tussen vader en zoon werkt hier niet.' *Zorg en welzijn*, 16 oktober 2002.

www.zorgwelzijn.nl

www.samenvoorveilig.nl

www.s-hertogenbosch.buurtmonitor.nl/ (GBA)

Bijlage 1: Veelplegersdefinitie politie Brabant-Noord

MEERDERJARIGE VEELPLEGERS

- personen van 18 jaar of ouder die over een periode van 5 jaar meer dan 10 antecedenten hebben opgedaan, waarvan ten minste één in het peiljaar (dit is de landelijk gehanteerde definitie van 'zeer actieve veelplegers'),
- personen van 18 jaar of ouder die in hun gehele criminele verleden 10 of meer processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt, waarvan ten minste één in het peiljaar (dit is de landelijk gehanteerde definitie van 'meerderjarige veelplegers'),
- personen van 18 jaar of ouder die in hun gehele criminele verleden minder dan 10 processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt (HKS), maar daarin wel voor meer dan 10 strafbare feiten verantwoordelijk worden gehouden (BPS), waarvan er ten minste één wordt gedateerd in het peiljaar (dit is een regionale aanvulling op de bovenstaande landelijke veelplegerscategorieën),
- personen van 18 jaar of ouder die in het peiljaar en de daaraan voorafgaande 4 jaar, in totaal 15 maal of vaker worden genoemd als verdachte in het Bedrijfsprocessensysteem (BPS) van de politieregio Brabant-Noord (ook dit is een regionale aanvulling op de bovenstaande landelijke veelplegerscategorieën).

MINDERJARIGE VEELPLEGERS

- personen in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar die in hun gehele criminele verleden meer dan 5 processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt, waarvan ten minste één in het peiljaar (dit is de landelijk gehanteerde definitie van 'minderjarige veelplegers'),
- personen van 12 tot en met 24 jaar die in het peiljaar twee zware delicten hebben gepleegd en drie eerdere antecedenten hebben, of die drie zware delicten in het peiljaar hebben gepleegd (dit is de landelijk gehanteerde definitie van 'harde-kernjongeren').
- personen in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar die in hun gehele criminele verleden minder dan 5 processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt, maar daarin wel verantwoordelijk worden gehouden voor meer dan 5 strafbare feiten, waarvan er ten minste één wordt gedateerd in het peiljaar (dit is een regionale aanvulling op de bovenstaande landelijke veelplegerscategorieën),
- personen van 12 jaar oud met ten minste 3 vermeldingen in het BPS, of een persoon van 13 met ten minste 4, een persoon van 14 met ten minste 5, een persoon van 15 met ten minste 6, een persoon van 16 met ten minste 7 of een persoon van 17 met ten minste 8 vermeldingen (ook dit is een regionale aanvulling op de bovenstaande landelijke veelplegerscategorieën).

Bron: Veiligheidsatlas 2006 (Moors et al., 2006).

Bijlage 2. Onderzochte thema's

<i>Thema</i>	<i>Subthema</i>
gezin	<ol style="list-style-type: none"> 1. gezinsachtergrond 2. maatschappelijke status 3. opvoeding 4. huidige contacten gezinsleden 5. huidige woonsituatie
school	<ol style="list-style-type: none"> 1. schoolloopbaan 2. schoolprestaties 3. leer- en gedragsproblemen 4. schoolwisseling 5. ondersteuning/stimulering ouders 6. vervolgonderwijs
vrije tijd/vrienden	<ol style="list-style-type: none"> 1. aard en samenstelling vriendenkring 2. riskante gewoonten vrienden 3. delinquent gedrag vrienden 4. vrijetijdsbesteding 5. relaties 6. lidmaatschap / deelname (sport)vereniging
gezondheid	<ol style="list-style-type: none"> 1. ziekenhuisopnames 2. geestelijke gezondheid/psychopathologie 3. lichamelijke problemen 4. verslavingsproblematiek
riskante gewoonten	<ol style="list-style-type: none"> 1. alcoholgebruik 2. softdrugs 3. harddrugs 4. gokken 5. 'sensation seeking' gedrag
hulpverlening	<ol style="list-style-type: none"> 1. vrijwillige hulpverlening 2. civielrechtelijke maatregelen 3. justitiële maatregelen
financiën	<ol style="list-style-type: none"> 1. legale bron van inkomsten 2. illegale bron van inkomsten 3. schulden
werk	<ol style="list-style-type: none"> 1. arbeidsverleden 2. omgang collega's 3. omgang leidinggevenden 4. werkbeleving
criminaliteit	<ol style="list-style-type: none"> 1. politiecontacten 2. justitiecontacten 3. criminaliteitspatronen 4. groepsaspect 5. delictbeleving
Contacten met instanties	<ol style="list-style-type: none"> 1. houding van de jongeren en ouders 2. aard interventies 3. werkwijze 4. effecten

Bijlage 3: Demografie Den Bosch

Tabel 1. Bevolking Den Bosch naar etniciteit 2005 (Bron: GBA / Swing Online 0,05Den Bosch)

Aantallen van de bevolking in 2005	Marokkanen	Turken	Surinamers	Antillianen	Overige etniciteiten	Nederlanders	Totaal
absoluut	4.055	2.658	1.838	973	15.105	109.376	134.005
procentueel	3%	2%	1,4%	0,7%	11,3%	81,6%	100%

Figuur 1. Leefbaarheid in de wijken vergeleken (1= hoogstscorende wijk, 11= laagstscorende wijk)

2006	Binnenstad	Zuidcoast	Graafsepoort	Muntel/Vliert	Rosmalen zuid	Rosmalen noord	Empel	Noord	Maaspoort	West	Ergelen
rapportcijfer leefbaarheid buurt	7	6	7	9	1	4	1	9	5	11	1
"buurt is vooruit gegaan"	1	7	8	3	11	9	5	2	10	8	4
"buurt gaat in toekomst vooruit"	1	8	7	3	9	11	5	6	10	2	4
rapportcijfer woning	6	10	7	11	2	4	2	7	5	7	1
rapportcijfer woonomgeving	7	6	8	8	1	4	1	8	5	11	1
(zeer) tevreden met parkeergelegenheid	11	1	10	8	3	8	9	5	4	7	2
perceptie verfoedering	8	7	9	5	3	4	1	10	8	11	2
perceptie sociale samenhang	10	7	5	5	1	3	1	8	9	11	4
rapportcijfer tolerantie	6	7	8	8	1	3	1	8	5	11	4
"positief over allochtonen in de buurt"	1	5	10	3	2	11	9	4	7	6	8
"allochtonen moeten zich aanpassen"	1	4	11	2	8	5	6	3	10	6	9
perceptie overlast	11	6	7	9	3	4	1	7	5	10	2
rapportcijfer voorzieningen	5	4	8	8	3	1	10	6	1	9	11
	5	6	10	7	1	4	2	9	7	11	3

Bron: Leefbaarheid, Veiligheid, Participatie en Zorg 2006.

Figuur 2. Veiligheid in de buurten vergeleken (1=hoogstscorend, 11= laagstscorende wijk)

2006	Binnenstad	Zuidcoast	Graafsepoort	Muntel/Vliert	Rosmalen zuid	Rosmalen noord	Empel	Noord	Maaspoort	West	Ergelen
Rapportcijfer veiligheid in de buurt	7	6	9	9	3	3	1	7	5	11	2
'Voelt zich vaak onveilig in de eigen buurt'	11	4	9	8	6	1	3	7	5	10	2
'Slachtoffer woninginbraak'	6	9	7	8	3	1	5	11	2	9	3
'Slachtoffer auto-inbraak in de eigen buurt'	10	6	9	11	4	1	2	8	3	7	5
'Slachtoffer jongerenoverlast in de eigen buurt'	9	6	8	6	2	3	1	10	5	10	3
'Slachtoffer vernielingen in de eigen buurt'	10	5	1	8	7	9	2	11	4	6	2
perceptie vermogensdelicten	10	6	8	9	4	3	1	7	5	10	2
perceptie dreiging	11	7	8	9	3	4	1	6	4	10	2
geconfronteerd met huiselijk geweld	4	3	8	10	7	2	5	9	6	11	1
	9	6	7	9	4	3	1	8	4	11	2

Bron: Leefbaarheid, Veiligheid, Participatie en Zorg 2006.

